

VIERAAN KESYTTÄMINEN
Perheen sukupolvien väliset suhteet
maahanmuuttajataustaisten vanhempien kertomana

PIA AALTONEN
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

AALTONEN, PIA: Vieraan kesyttäminen: Perheen sukupolvien väliset suhteet maahanmuuttajataustaisten vanhempien kertomana.

Pro gradu -tutkielma, 91s., 3 liitesivua

Ohjaaja: Ritva Nätkin

Sosiaalipolitiikka

Huhtikuu 2012

Tutkimuksessa tarkastellaan sukupolvien välisiä suhteita maahanmuuttajaperheissä vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisena maahanmuuttajataustaiset vanhemmat näkevät maahanmuuttajan aseman ja lastensa tulevaisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi tutkimus tarkastelee vanhempien tapoja jäsentää sukupolvien välisiä suhteita perheissä.

Tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksän maahanmuuttajataustaisen vanhemman teemahaastattelusta. Tutkimus perustuu narratiiviseen tutkimusotteeseen ja konstruktiviseen tiedonkäsitelyyn. Narratiivisuus nähdään tässä tutkimuksessa väljänä viitekehyksenä, jolloin tarinan ja kertomuksen käsitteitä käytetään ymmärrysvälineenä. Kertomuksilla nähdään olevan merkittävä rooli todellisuuden ja identiteettien muotoutumisessa.

Ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien asemaa yhteiskunnassa tarkastellaan mallitarinan käsitteen avulla. Mallitarina on normatiivinen ja kulttuurisesti jaettu tarina, jonka avulla voidaan ymmärtää maailmaa ja ihmisten käytöstä eri tilanteissa. Analyysin tuloksena muodostetaan maahanmuuttajan mallitarina sekä erotetaan mallitarinaan vastaamisen keinot: vastapuhe, kieltäytyminen ja vaikeneminen. Vastapuhe jakaantuu edelleen eron politiikkaan, tavallisuuden politiikkaan ja vastahyökkäykseen.

Maahanmuutto muuttaa perheen sisäisiä suhteita sekä perheen dynamiikkaa. Lapset sopeutuvat usein maahanmuuton jälkeen vanhempiaan nopeammin uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, jolloin voidaan puhua eritahtisesta akkulturaatiosta. Ajatus uudesta kulttuurista perheeseen tullessa ulkopuolisena vieraana toimii perhesuhteiden jäsentäjänä vanhempien kertomuksissa. Kutsumaton vieras nähdään uhkana perheen yhtenäisyydelle ja kulttuurin jatkuvuudelle. Vanhempien keinona suhtautua uuteen kulttuuriin erottuu vieraan kesyttäminen, jolloin uusi kulttuuri muokataan omiin tarkoitukseen sopivaksi. Vieraan kesyttäminen toimii perheille pääasiallisena keinona hallita vieraan mukanaan tuomaa muutosta.

Tutkimuksen perusteella maahanmuuttajataustaiset vanhemmat näkevät lastensa aseman suomalaisessa yhteiskunnassa erilaisena kuin omansa. Vanhemmat suhteutuvat tulevaisuuteen positiivisesti ja näkevät toisen polven olevan avainasemassa integraation suhteen. Vanhemmat näkevät suomalaisen kulttuurin uhkana perheen yhtenäisyydelle ja kulttuuriselle jatkuvuudelle, mutta vieraan kulttuurin kesyttäminen näyttää mahdollisuutena hallita epävarmuutta. Tutkimus herättää pohtimaan toisen polven asemaa yhteiskunnassa sekä mahdollisuuksia tukea ensimmäisen polven maahanmuuttajien vanhemmuutta.

Asiasanat: maahanmuuttajat, perhesuhteet, eritahtinen akkulturaatio, mallitarina, vastapuhe

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

AALTONEN, PIA: Taming the Stranger: Intergenerational Relations in Immigrant Families from the Parents' Point of View.

Master's Thesis 91 pages, 3 appendices
Supervisor: Ritva Nätkin
Social Policy
April 2012

This study examines intergenerational relations in families with immigrant background. The purpose of the study is to find out how parents with immigrant background see the social standing of immigrants and the future of their children in Finland. In addition, the study examines the ways how parents discern intergenerational relations in the family.

The research data of the study consists of nine theme interviews of parents with immigrant background. The study is based on constructivism and narratives. Narratives provide a broad framework for the study. Stories and narratives are used to interpret and construct reality and identities.

The social standing of first and second generation immigrants is reviewed with narratives. A master narrative is a culturally shared story, which helps to understand reality and the behavior of people in different situations. A master narrative is normative as it offers patterns of common and accepted behavior. The master narrative of immigrants is created through analysis as well as different forms of resisting the narrative: counter-narratives, renouncement and silence. The counter-narratives are further divided to politics of difference, doing being ordinary and counter-attack.

Immigration changes the relationships between family members and the dynamics of the family. Children tend to adapt more rapidly than their parents to a new culture after immigration which can result to dissonant acculturation. The idea of the culture of the new home country as an uninvited stranger in the family discerns family relations for the parents. The new culture is seen as a threat to the unity of the family and cultural continuity. The parents strive to control the insecurity caused by immigration by taming the stranger.

The results of this study show that parents with immigrant background see the social standing of their children and the second generation in general as different from their own social standing. The parents view the future positively and see the second generation having a key role as for immigration. The parents conceive Finnish culture as a stranger in the family and a threat to the unity of the family and for cultural continuity, but it is possible to tame the stranger and so control insecurity. The study raises questions regarding the social standing of the second generation and the possibilities to support immigrant families.

Keywords: immigrants, family relations, dissonant acculturation, master narrative, counter-narrative

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	1
2 Maahanmuutto ja kulttuurien kohtaaminen	4
2.1 Akkulturaatio ja suomalainen kotouttaminen	4
2.2 Työperäisestä siirtolaisuudesta transnationaalisuuteen	10
3 Maahanmuuttajataustaiset perheet	17
3.1 Toinen sukupolvi	17
3.2 Maahanmuuton vaikutus perhesuhteisiin	19
3.3 Perhesuhteet läntisen katseen alla.....	22
4 Tutkimuksen toteutus	26
4.1 Tutkimuskysymykset ja narratiivinen tutkimusote.....	26
4.2 Aineisto ja teemahaastattelu	28
4.3 Analyysimenetelmät ja analyysin kulku.....	34
4.3.1 Teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	34
4.3.2 Mallitarinat ja vastapuhe	35
4.3.3 Kertomus perheen vieraasta.....	40
5 Maahanmuuttajan mallitarina	43
5.1 Vastapuheesta mallitarinaksi	43
5.2 Se tavallinen tarina	46
6 Uusi kulttuuri perheen vieraana	57
6.1 Vieras perheessä	57
6.2 Tutuiksi tuleminen.....	59
6.3 Ulkopuolinen vieras uhkana jatkuvuudelle	62
6.4 Ulkopuolisesta vieraasta sisäiseen uhkaan - muuttuvia rooleja ja menetyksen pelkoa	68
6.5 Vieraan kesyttäminen	72
7 Johtopäätökset	78
Lähteet	82
Liitteet	92

Kuviot

Kuvio 1. Maahanmuuttajien akkulturaatiostrategiat.....	7
Kuvio 2. Maahanmuuttajan mallitarina	43
Kuvio 3. Vastapuheen keinovalikoima.....	44
Kuvio 4. Vieraan vaikutukset perheen yhtenäisyydelle ja lähtömaan kulttuurin jatkuvuudelle.....	58

Liitteet

Liite 1. Haastattelusopimus	92
Liite 2. Haastatteluteemat	93
Liite 3. Haastateltavat	94

1 Johdanto

Perhe on keskeinen yksikkö, jonka kautta yksilöt määrittelevät identiteettiään ja omaa suhdettaan muihin. Maahanmuuttotutkimuksessa perhe on loistanut poissaolollaan pitkään. Viime vuosina perhe ja sukupolvien väliset suhteet ovat kuitenkin nousseet maahanmuutto- ja akkulturaatiotutkimuksen keskiöön (ks. Martikainen & Haikkola 2010). Maahanmuuton tutkiminen perhetasolla on tärkeää, sillä kulttuurin kohtaaminen on perheessä jaettu kokemus, jolla on vaikutuksia jokaisen yksittäisen perheenjäsenen kannalta. Maahanmuutto on yksilön kannalta suuri muutos, jolla on vaikutuksia esimerkiksi identiteetille ja etnisyydelle. Maahanmuutolla on kuitenkin vaikutuksia myös perhe-elämälle. Maahanmuutto vaikuttaa perheen dynamiikkaan, perheenjäsenten välisiin suhteisiin sekä käsityksiin kasvatuksesta (Bryceson & Vuorela 2002, 16). Maahanmuuttotilanteessa perhe edustaa jatkuvuutta muuten epävarmassa tilanteessa. Perheen merkitys maahanmuuton alkuvuosina voi olla jopa ylikorostunut muun tukiverkoston puuttuessa (Martikainen & Gola 2008, 89). Toisaalta perhesuhteet tulevat uuden arvioinnin eteen uuden kulttuurin vaikutuksen myötä. Lapset sopeutuvat usein vanhempiaan nopeammin uuteen kulttuuriin, mikä voi aiheuttaa roolien muutoksia ja ristiriitoja perheenjäsenten välille (Portes & Rumbaut 2001, 53).

Oma kiinnostukseni maahanmuuttajaperheiden tutkimukseen heräsi toisen polven nuorten kautta. Maahanmuuton sukupolvikysymykset ja etenkin toisen polven tematiikka ovat tällä hetkellä hyvin ajankohtaisia, sillä nuorten osuus maahanmuuttajataustaisesta väestöstä kasvaa nopeasti Suomessa. Suomalainen maahanmuuttotutkimus on pitkälti keskittynyt ensimmäisen polven maahanmuuttajien kotoutumiseen ja vasta viime vuosina toisen polven kysymykset ovat alkaneet nousta tutkimuksen kohteeksi. Toisen polven tutkimus on tärkeää myös sosiaalipoliittisesti, sillä pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan idea on rakennettu integraation varaan. Hyvinvointiyhteiskunnassa integraation vastakohtana toimii syrjäytyminen, joka on todellinen riski myös toisen polven nuorille, jos he eivät koe kuuluvuutta yhteiskuntaan sen tasavertaisina jäseninä ja koe voivansa samaistua siihen. (Forsander 2001, 41-42.) Toisen polven integraatiota voidaankin pitää monikulttuurisuuspolitiikan ja kotouttamisen todellisena mittarina, sillä Suomessa syntyneellä polvella on vähemmän esteitä kotoutumisen tiellä kuin vanhemmillaan (Martikainen & Haikkola 2010, 9).

Tutustuessani toisen polven nuoria koskevaan tutkimukseen, aloin kiinnostua nuorten perhesuhteista. Toisen polven nuorista piirtyi tutkimuksissa monikulttuurinen ja kulttuuritaitoinen kuva, mutta toisaalta nuoret ovat kulttuurisen identiteetin ja etnisyyden kysymysten saralla kahden

kulttuurin välisessä ristipaineessa. Nuoriin kohdistuu samanaikaisesti odotuksia uuden yhteiskunnan arvojen omaksumisesta ja vanhempien lähtömaan kulttuurin säilyttämisestä. Vanhempien lähtömaan kulttuurin säilyttäminen on tärkeää paitsi perheen sisäisten perinteiden jatkuvuudelle, mutta myös koko etnisen ryhmän kollektiivisten tavoitteiden kannalta (Kwak 2003, 115). Maahanmuuton tutkiminen perheen näkökulmasta tuo esiin paitsi perhesuhteiden muutoksia, mutta myös laajemmin yhteiskunnallisia teemoja. Perheiden voidaan ajatella kertovan laajemmin siitä mitä yhteiskunnassa tapahtuu, jolloin perhe käsitetään yhteiskunnaksi pienoiskoossa (Saaristo & Jokinen 2004, 96).

Maahanmuuttajataustaisten perheiden sukupolvien välisiä suhteita on tutkittu pääasiassa nuorten näkemysten perusteella, jolloin on luotettu nuorten arvioon vanhempien näkemyksistä. Samoin myös suomalaisiin perheisiin kohdistuva tutkimus ei yleensä huomioi aikuistuvien lasten vanhempia, vaan on keskittynyt lähinnä pienten lasten vanhempiin. Halusin ottaa perhesuhteisiin erilaisen näkökulman, joten tutkimuskohteeksi tarkentuivat nimenomaan vanhempien näkemykset. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisena maahanmuuttajataustaiset vanhemmat näkevät sukupolvien väliset suhteet sekä lastensa aseman ja tulevaisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksessa lähestytään maahanmuuttajataustaisia perheitä narratiivisuuden kautta. Narratiivisuus käsitetään tässä tutkimuksessa väljänä viitekehyksenä ja konstruktivistiseen tiedonkäsitelyyn liittyvänä tutkimusotteena. Narratiivisuus tutkimuksellisenä lähestymistapana viittaa ajatukseen kertomuksista tiedon välittäjinä ja rakentajina (Hänninen 1999). Narratiivisuus toimii tutkimuksen metodologisena lähtökohtana, jolloin kertomuksia käytetään todellisuuden jäsen- ja ymmärrysvälineinä.

Ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien asemaa yhteiskunnassa tarkastellaan kulttuurisen mallitarinan kautta. Aineistosta muodostetaan analyysin kautta maahanmuuttajan mallitarina sekä sen vastustamisen muodot. Mallitarinat ovat kulttuurisesti jaettu tapoja ymmärtää maailmaa, arkea ja ihmisten käytöstä eri tilanteissa. Mallitarinat ovat myös normatiivisia ottaessaan kantaa siihen miten on kulttuurisesti tavanomaista ja hyväksyttävää toimia. Mallitarina ei aina sovi omiin ajatuksiin ja arvoihin, jolloin sitä vastustetaan vastapuheen keinoin. (Juhila 2004, 27; Hänninen 1999, 50.) Maahanmuuttajan mallitarinan ja siihen kohdistuvien vastapuheen muotojen kautta pyritään luomaan käsitys haastateltavien näkemyksestä maahanmuuttajien asemasta Suomessa ja luomaan pohja perhesuhteiden tarkastelulle.

Perhesuhteita jäsentävänä lähtökohtana toimii ajatus uudesta kulttuurista perheeseen tulevana vieraana, joka pyritään kesyttämään. Sanaparilla ”vieras perheessä” viitataan tässä johonkin

perheeseen kuulumattomaan asiaan tai ihmiseen, joka on ilmaantunut perheeseen ulkopuolelta ja jota on pyrittävä torjumaan (Jallinoja 2009, 14). Maahanmuuttajataustaisille vanhemmille uuden kotimaan kulttuuri näyttäytyy tällaisena perheen yhtenäisyyttä vaarantavana tekijänä. Uuden kulttuurin vaikutusta perhesuhteille kuvataan vieraan käsitteen kautta, joka kuvaa esimerkiksi toiseuden tai marginaalin ja keskuksen käsitteitä paremmin perheen muotoa erityisenä yhteisönä (ks. Douglas 2000). Uusi kulttuuri on maahanmuuttajataustaiselle perheelle kutsumaton ulkopuolinen vieras, joka on kuitenkin tullut perheeseen jäädäkseen. Vanhemmat pyrkivätkin eri keinoin sopeutumaan vieraaseen. Vieraan kesyttäminen näyttäytyy vanhemmille pääasiallisena keinona hallita maahanmuuton myötä syntynyttä epävarmuutta. Vieraasta tehdään kesyttämällä hyväksyttävä ja omiin tarkoitukseen sopiva (vrt. Ritala-Koskinen 2009).

Tutkielma muodostuu yhteensä seitsemästä pääluvusta. Johdantoa seuraavassa luvussa esitellään maahanmuuttoon ja kulttuurien kohtaamiseen liittyvää käsitteistöä sekä maahanmuuton uusia muotoja. Luku kolme käsittelee maahanmuuttajataustaisia perheitä. Luvussa tarkastellaan toisen polven näkökulmaa ja sukupolvien välisiä suhteita vanhempien näkökulmasta. Lisäksi luvussa pohditaan perheinstituution ja perhesuhteiden kulttuurisidonnaisuutta. Luvussa neljä esitellään tutkimustehtävä, metodologiset lähtökohdat, aineisto ja analyysimenetelmät. Analyysin kulku esitellään analyysimenetelmien yhteydessä. Analyysi on jaettu kahteen osaan. Luvussa viisi esitellään analyysin tuloksena muotoutunut maahanmuuttajan mallitarina sekä mallitarinan vastustamisen muodot. Luvussa kuusi puolestaan käsitellään perhesuhteita vanhempien näkökulmasta. Luvussa esitellään ajatus uudesta kulttuurista maahanmuuttajataustaisen perheen vieraana sekä vanhempien pyrkimys vieraan kesyttämiseen. Viimeisessä luvussa kootaan tutkimuksen tulokset lyhyesti ja esitetään pohdintaa tutkimuksen lähtökohtien pohjalta.

2 Maahanmuutto ja kulttuurien kohtaaminen

2.1 Akkulturaatio ja suomalainen kotouttaminen

Maahanmuuttoa pidetään Suomessa verrattain uutena ilmiönä, vaikka todellisuudessa Suomeen on aina tultu ja Suomesta on myös lähdetty maailmalle (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 10). Maahanmuuton ja maastamuuton määrät ovat kuitenkin ennen 1990-lukua jääneet vähäisiksi. Suomea on pidetty sulkeutuneena ja kulttuurisesti sekä etnisesti homogeenisenä maana, jota siirtolaisuus on koskettanut lähinnä maastamuuton muodossa. Suomessa on kuitenkin aina asunut erilaisia kulttuurisia vähemmistöjä kuten saamelaiset, romanit tai tataarit. Myytti homogeenisesti yhtenäisestä suomalaisesta kansasta on luotu vasta 1800-luvulla kansakunnan rakentamisprosessin aikana. Vaikka Suomessa on aina ollut kulttuurivähemmistöjä ja maahanmuuttoa, tapahtui 1990-luvulla merkittävä muutos maahanmuuton yleistymisessä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden myötä. (Puuronen 2006, 42-43.) 1990-luvulla Suomeen tuli runsaasti pakolaisia ja turvapaikanhakijoita Somaliasta ja myöhemmin myös monista muista maista. Tätä ennen Suomeen oli tullut vain pieniä määriä pakolaisia ja turvapaikanhakijoita Chilestä ja Vietnamista 1970-luvulta lähtien. Suomalaiselle yhteiskunnalle maahanmuuttajien määrän lisääntyminen oli suuri muutos. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden suureen määrään ei ollut varauduttu ja kansalaisten sekä median keskustelussa toistuivat puheet hallitsemattomasta pakolaistulvasta (Aallas 1991, 27).

Tässä tutkimuksessa käsitteitä pakolainen, turvapaikanhakija ja maahanmuuttaja käytetään osittain päällekkäin ja rinnakkain. Tutkimuksen haastateltavat ovat tulleet Suomeen pakolaisina tai turvapaikanhakijoina, mutta tutkimuksessa haastateltavista käytetään yleisnimitystä maahanmuuttaja selkeyden vuoksi. Maahanmuuttaja on uudissana, jolla on suomenkielessä korvattu käsite siirtolainen. Siirtolaisella on yleensä viitattu nimenomaan työperäiseen maahanmuuttoon, kun taas maahanmuuttaja on yleistermi, joka pitää sisällään kaikki eri syistä muuttaneet. Pakolainen on tarkoin rajattu käsite, jolla viitataan YK:n pakolaismääritelmään. Turvapaikanhakija on itsenäisesti Suomeen tullut henkilö, joka hakee turvapaikkaa. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 25.) Käsite maahanmuuttaja on sinänsä toimiva yleiskäsite, että se on melko neutraali. Käsite sisältää kuitenkin myös ongelmia. Esimerkiksi toisen tai kolmannen polven maahanmuuttaja on käsitteellinen mahdottomuus, joka johdattaa pohtimaan pidemmälle milloin maahanmuuttajasta voi tulla suomalainen, vai voiko koskaan. Suomessa on jonkun verran käytetty myös käsitettä uussuomalainen kuvaamaan henkilöitä, jotka ovat muuttaneet Suomeen ja saaneet Suomen kansalaisuuden tai ovat syntyneet Suomessa, mutta eivät ole etniseltä taustaltaan suomalaisia.

Toisaalta on myös huomattava, etteivät määritteet kuten somali, suomensomali tai suomalainen välttämättä kuvaa ollenkaan henkilön omaa identiteettiä. (Lepola 2000, 372.)

1990-luvulta lähtien yhteiskuntatieteellinen maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskeva tutkimus on lisääntynyt tasaisesti. Suomeen suuntautuvan laajamittaisen maahanmuuton alkuvuosina 1990-luvulla maahanmuuttotutkimus keskittyi ensimmäisen sukupolven kotiutumiseen, työllistymiseen ja valtaväestön asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan (ks. Liebkind 1994; Forsander, Ekholm & Hautaniemi 2001). Kotoutumiseen ja integraatioon keskittyvä tutkimus perustuu ainakin osin suomalaisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteisiin. Suomalaisen maahanmuuttopolitiikan virallisena ohjenuorana toimii pyrkimys kotouttamiseen. Maahanmuuttajien toivotaan säilyttävän oman kulttuurinsa ja identiteettinsä, mutta sopeutuvan suomalaiseen yhteiskuntaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.) Käsite integraatio on johdettu latinankielen termistä *integer*, joka tarkoittaa eheää, eheytymistä, kokonaistumista, yhdentymistä ja yhdentämistä. Suomessa termi integraatio on korvattu uudissanaparilla kotoutuminen ja kotouttaminen. Käsitteellä kotoutuminen oli tarkoitus tuoda myönteisiä mielleyhtymiä ja korostaa että myös valtayhteisön tulee sopeutua – tämä merkitys on kuitenkin pitkälti unohtunut nykyisin. (Lepola 2000, 175.)

Maahanmuuttotutkimuksessa ja -keskustelussa toistuvat jatkuvasti integraation, akkulturaation, assimilaation ja marginalisaation käsitteet. Tällä käsiteperheellä kuvataan maahanmuuttajien suhdetta uuteen asuinmaahansa ja sen valtaväestöön, eli kyse on enemmistö-vähemmistö-suhteesta yhteiskunnassa ja siitä miten tämä suhde tulisi järjestää (Pyykkönen 2007, 37). Suomessa maahanmuuttoon liittyvästä kulttuurien kohtaamisesta puhutaan useimmin kotoutumisen tai integraation käsitteiden avulla. Integraatio on kuitenkin vain yksi tapa tarkastella eri kulttuuriryhmien välisiä suhteita. Tässä tutkimuksessa käytetään akkulturaation käsitettä. Akkulturaatio on kulttuurien kohtaamisesta johtuva kaksisuuntainen muutosprosessi, johon liittyvät niin vähemmistöryhmien suhtautuminen enemmistökulttuuriin kuin enemmistön suhtautuminen kulttuurivähemmistöihin (Liebkind 2000, 13). Klassisen määritelmän mukaan akkulturaatiolla tarkoitetaan eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista kontakteista johtuvia ilmiöitä sekä tästä kontaktista seuraavia, toisen tai molempien ryhmien kulttuuristen käytäntöjen muutoksia (Redfield, Linton & Herskovits 1936, 149). Akkulturaatiosta puhuttaessa viitataan useimmin maahanmuuttajiin ja maahanmuuton aiheuttamiin kulttuurisiin muutoksiin. Akkulturaation käsitteellä voidaan kuitenkin kuvata myös niin kutsuttujen perinteisten kulttuuristen vähemmistöjen ja valtaväestön suhdetta. Akkulturaation vaikutus on yleensä suurempi toiselle ryhmälle. Usein akkulturaatiosta puhuttaessa sivuutetaan valtaväestön kokemat kulttuuriset muutokset ja keskitytään vain vähemmistöryhmiin. (Berry 1997, 7.)

Akkulturaatio voidaan nähdä joko tilana tai prosessina. Prosessimainen akkulturaatio tarkoittaa ajan myötä tapahtuvia muutoksia toisen kulttuurin kanssa kosketuksissa olevan henkilön tai ryhmän uskomuksissa, asenteissa ja kulttuurissa (Liebkind 2000, 14). Yksilön akkulturaatio viittaa yksittäisen henkilön kokemiin muutoksiin uuden kulttuurin vaikutuksen vuoksi, kun taas ryhmän akkulturaatiolla on vaikutusta kulttuuristen käytäntöjen muutoksiin. Akkulturaatio voidaan nähdä myös tilana, jolloin on tapana mitata akkulturaation astetta tietyinä ajankohtana. Tällöin tutkitaan akkulturoituneen yksilön käyttäytymistä, arvoja ja asenteita. (Liebkind 2000, 13-14.) Tässä tutkimuksessa akkulturaatio nähdään ensisijaisesti prosessina, joka voi koskettaa sekä yksilöä että ryhmiä. Oleellista tämän tutkimuksen kannalta on akkulturaation vaikutus maahanmuuttajaperheisiin. Tutkimuksen huomio kiinnittyy maahanmuuttajaperheiden akkulturaatioon eli siihen miten maahanmuuttajaperhe ja sen jäsenet suhtautuvat uuteen yhteiskuntaan ja sen kulttuuriin.

Akkulturaatiotutkimuksen klassikkona pidetään kanadalaisesta John W. Berryä. Berryn mukaan (1997) maahanmuuttajan tulee maahanmuuttotilanteessa ratkaista oma suhteensa uuteen yhteiskuntaan, sen väestöön ja kulttuuriin valitsemalla akkulturaatiostrategia, joka muodostuu maahanmuuttajan asenteista ja käyttäytymisestä. Berryn akkulturaatiomalli tarjoaa neljä mahdollista akkulturaatiostrategiaa maahanmuuttajille: integraatio, assimilaatio, separaatio ja marginalisaatio. Akkulturaatiostrategia määrittyy sen mukaan kuinka tärkeänä maahanmuuttaja pitää kulttuurisen identiteetin säilyttämistä ja suhteiden ylläpitämistä valtaväestöön. (Berry 1997, 9-11.) Integraatio kuvaa tilannetta, jossa maahanmuuttaja pitää oman kulttuurisen identiteettinsä säilyttämistä tärkeänä ja haluaa ylläpitää suhteita valtaväestöön. Integraatiolla tarkoitetaan useimmiten tilannetta, jossa maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurisen identiteettinsä, mutta samalla tulee uuden yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi.

Kun maahanmuuttaja pitää tärkeänä suhteiden ylläpitämistä valtaväestöön, muttei halua säilyttää omaa kulttuurista identiteettiään, puhutaan assimilaatiosta eli sulautumisesta. Sulautumiseen johtava prosessi on yksisuuntainen, eli vähemmistön jäsen omaksuu enemmistön arvot ja asenteet. Sulautumiseen on liitetty usein ajatus kilpailevista kulttuureista ja siitä, että heikompi kulttuuri katoaa ja sulautuu vahvempaan (Forsander 2001, 34). Assimilaation vastakohtana voidaan pitää separaatiota. Separaatio viittaa strategiana valtaväestöstä irrottautumiseen. Maahanmuuttaja ei koe kontaktia valtaväestön kanssa tarpeellisenä tai toivottavana ja pyrkii säilyttämään oman kulttuurisen identiteettinsä uudessa yhteiskunnassa. Separaatiostrategian valinnut maahanmuuttaja omaksuu vähemmistöidentiteetin ja elää valtaväestöstä irrallista elämää, tosin sen ympäröimänä. Marginalisaatiossa maahanmuuttaja ei pidä oman kulttuurisen identiteettinsä säilyttämistä tai

kontaktia valtaväestön kanssa tärkeänä. Marginalisatiossa maahanmuuttaja valitsee pysyä yhteiskunnan ulkopuolella. Marginalisaatio viittaakin usein syrjäytymiseen. Akkulturaatiostrategiat esitellään alla olevassa kuviossa 1.

		Koetaanko oman kulttuurisen identiteetin ja sen piirteiden säilyttäminen tärkeäksi?	
		Kyllä	Ei
Koetaanko suhteiden ylläpitäminen valtaväestöön tärkeäksi?	Kyllä	INTEGRAATIO	ASSIMILAATIO
	Ei	SEPARAATIO	MARGINALISAATIO

Kuvio 1. Maahanmuuttajien akkulturaatiostrategiat (Berry 1997, 10)

Berryn akkulturaatiomallia on kritisoitu runsaasti. Kritiikin mukaan malli antaa ymmärtää, että maahanmuuttaja voi vapaasti valita haluamansa akkulturaatiostrategian, vaikka todellisuudessa vastaanottavan yhteiskunnan virallinen politiikka, valtaväestön asenteet ja henkilökohtaiset tekijät vaikuttavat akkulturaatioon merkittävästi (Liebkind 2000, 19; Pyykkönen 2007, 40). Alkuperäinen akkulturaatiomalli on luotu 1980-luvulla ja myöhemmin mallia onkin muokattu ottamaan paremmin huomioon myös ulkoiset ja yksilölliset tekijät. Yksilöllisten tekijöiden voidaan katsoa vaikuttavan akkulturaatioon suuresti. Maahanmuuttajan ikä, sukupuoli, koulutus ja yhteiskunnallinen status ovat esimerkkejä tällaisista tekijöistä. Esimerkiksi nuoren maahanmuuttajan on usein aikuisia helpompaa sopeutua uuteen yhteiskuntaan. (Berry 1997, 16-24.) Koulutus ja korkea status auttavat käsittelemään muutosta, mutta koska statusta yleensä häviää maahanmuuttotilanteessa (Pentikäinen 2005, 215; Vertovec 2009, 65), korkea status voi toimia myös akkulturaatiota ehkäisevästi (Berry 1997, 21-23). Akkulturaatiomallia on lisäksi kritisoitu siitä, että se ei huomioi eri akkulturaatiostrategioiden vaihtelua tai päällekkäisyyttä. Akkulturaatiomalli lähtee liikkeelle siitä, että maahanmuuttaja valitsee jonkin neljästä mahdollisesta strategiasta. Maahanmuuttaja voi kuitenkin olla esimerkiksi yksityisen elämänpiirin parissa tekemisissä vain oman etnisen ryhmänsä jäsenten kanssa, mutta työelämässä tavata lähes yksinomaan valtaväestön edustajia. Sama voi päteä myös kulttuurisen identiteetin säilyttämiseen. (Berry 1997, 12; Portes & Rumbaut 2001, 55.) Lisäksi on oleellista huomata, että akkulturaatio on prosessi, mutta tapahtuva muutos ei välttämättä

ole vain yksisuuntainen. Maahanmuuttajat eivät vain sulaudu tai säilytä kulttuuriaan, vaan luovat myös uutta kulttuuria ja identiteettiä (Huttunen 2002, 44; Portes & Rumbaut 2001, 274).

Akkulturaatioon vaikuttavat myös kulttuurierot ja akkulturaatioprosessin vapaavalinnaisuus. Kulttuurieroja on tarkasteltu kulttuurietäisyyden ja kulttuurien välimatkan käsitteillä (Liebkind 2000, 23; Berry 1997, 16). Akkulturaatioprosessia helpottaa jos kulttuurietäisyys valta- ja vähemmistökulttuurin välillä ei ole kovin suuri, eli kulttuurit eivät eroa merkittävästi arvojen ja normien suhteen. Kulttuurietäisyyden käsitettä lähellä on myös kulttuurinen sopivuus. Kulttuurisella sopivuudella tarkoitetaan maahanmuuttajan persoonallisuuden ja arvojen sekä vastaanottavan yhteiskunnan normien yhteensopivuutta (Liebkind 2000, 22). Myös akkulturaatioprosessin vapaavalintaisuuden voidaan olettaa vaikuttavan sopeutumisen onnistumiseen. Vapaaehtoisesti uuteen maahan muuttaneiden voidaan olettaa olevan avoimempia akkulturaatiolle, kun taas esimerkiksi pakolaiset tai alkuperäiskansat kokevat akkulturaatioprosessin haluamattaan. Vapaaehtoisista maahanmuuttajista akkulturaatioprosessi näyttäytyy erilaisena riippuen siitä, onko maahanmuutto luonteeltaan pysyvää vai väliaikaista. (Berry 1997, 8.) Erityisen merkittävänä tekijänä akkulturaation kannalta voidaan pitää uuden yhteiskunnan virallista politiikkaa ja valtaväestön asenteita vähemmistöjä kohtaan (Berry 1997, 16-17). Berry on käyttänyt yhteiskunnan virallisen politiikan luokitteluun samaa jakoa kuin akkulturaatiostrategioissa: assimilaatio, integraatio, marginalisaatio ja separaatio (Berry 1997, 11).

Integraatiota pidetään usein toivottavimpana akkulturaatiostrategiana. Myös Suomen maahanmuuttopolitiikka pyrkii erilaisin toimin edistämään integraatiota. Assimilaatiota pidettiin aikaisemmin tavoiteltavana prosessina, mutta myöhemmin se on usein tuomittu epäinhimillisenä (Huttunen 2002, 42). Kuten edellä mainittiin, integraatiossa on kyse vähemmistö-enemmistö suhteesta ja sen järjestämisen tavoista, eli integraatio väistämättä normatiivinen käsite. Integraatiota voidaankin pitää hallinnallisena keinona ohjailla kansalaiseksi kasvamista ja kehittymistä (Pyykkönen 2007, 37). Integraatiota voidaan tarkastella eri tasoilla. Integraatiosta on erotettavissa ainakin rakenteellinen, poliittinen ja sosiaalinen tai kulttuurinen taso. Rakenteellisella integraatiolla viitataan esimerkiksi työmarkkinoille pääsyä ja poliittisella integraatiolla kansalaisoikeuksien saamista. Sosiaalinen ja kulttuurinen integraatio puolestaan tarkoittavat oman kulttuurisen perinteen sopeutumista uuteen ympäristöön sekä kielen oppimista. (Pyykkönen 2007, 38, Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 20–21.)

Suomessa pyritään maahanmuuttajien kotouttamiseen, joka onkin ihanteellisesti kiinteää vuorovaikutusta, jossa maahanmuuttaja voi säilyttää oman identiteettinsä ja samalla tulla osaksi

suomalaista yhteiskuntaa. Kotoutumispolitiikka pyrkii kotouttamaan maahanmuuttajia kokonaisvaltaisesti rakenteellisella, poliittisella, sosiaalisella sekä kulttuurisella tasolla. Suomalainen maahanmuuttopolitiikka pyrkii kotoutumiseen ylläpitääkseen hyvinvointiyhteiskuntaa. Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta perustuu suuren keskiluokan yhteisyyteen ja yhteisvastuuseen verovaroin ylläpidetyn järjestelmän kautta (Anttonen & Sipilä 2000, 58). Hyvinvointiyhteiskunta nojaa universalismiin, jolloin hyvinvointipalvelut on tarkoitettu kaikille, ei vain tietyille ryhmille (Anttonen & Sipilä 2000, 149). Yleisesti tasa-arvoiseen Suomeen ajatellaan olevan helppo sopeutua ja kotoutua, mutta osallisuus hyvinvointiyhteiskuntaan perustuu kuitenkin vahvasti työntekoon, kansallisvaltioon sekä kansalliseen yhtenäisyyteen (Paananen 2002, 186). Kotoutumisen ja kotouttamisen keinoin nähdään mahdolliseksi säilyttää hyvinvointivaltio ja toisaalta rakentaa Suomesta monikulttuurinen yhteiskunta. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kannalta maahanmuuttajien kotoutuminen on ensisijaisen tärkeää, sillä hyvinvointivaltiojärjestelmä on rakennettu koko väestön integraation varaan, jolloin vastakohtana toimii syrjäytyminen (Forsander 2001, 41-42).

Monikulttuurisuus on integraation ohella esitetty toivottavana tilana hallinnon taholta. Käsitteenä monikulttuurisuus on kuvaileva, normatiivinen ja poliittinen (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 20). Monikulttuurisuudella voidaankin tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että maassa asuu eri kulttuureja edustavia yksilöitä ja ryhmiä tai poliittista tavoitetta järjestää vähemmistö-enemmistö-suhde tavalla, jossa ihmisillä on tasavertainen oikeus harjoittaa omaa kulttuuriaan. Yksilön näkökulmasta monikulttuurisuus liittyy esimerkiksi muuttuviin asenteisiin ja identiteetin muutoksiin uusissa olosuhteissa. Suomessa monikulttuurisuutta pidetään uutena ilmiönä, joka liittyy nimenomaan maahanmuuttoon, eikä esimerkiksi saamelais- tai romanivähemmistöihin. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 21-22.) Suomessa monikulttuurisuuden ylläpitäminen on jätetty lähinnä maahanmuuttajien vastuulle, sillä monikulttuurisuuden katsotaan rakentuvan eri kulttuurien edustajista, joiden tulee kuitenkin opetella valtaväestön kieli, tavat ja kulttuuri. (Lepola 2000, 209-210). Lepola jaottelee kolme erilaista mallia monikulttuurisista yhteiskunnista. Ensimmäisessä mallissa maahanmuuttajayhteisöillä on oikeus olla olemassa ja toteuttaa kulttuuriaan, mutta yhteisöt eivät nauti tasavertaista arvostusta ja omaa tasa-arvoisia oikeuksia valtaväestöön nähden. Toisessa tapauksessa yhteiskunta odottaa maahanmuuttajien sulautuvan valtaväestöön muutaman sukupolven kuluessa. Kolmannessa mallissa on kyse aidosta monikulttuurisuudesta, jossa ei ole yhtä valtakulttuuria vaan erilaiset kulttuurit elävät aidosti rinnakkain. Lepolan mukaan suomalainen monikulttuurisuus on lähinnä toista vaihtoehtoa. Monikulttuurisuudella tarkoitetaan lähinnä sitä, että Suomessa asuu ihmisiä jotka ovat tulleet eri maista. (Lepola 2000, 199-200.) Suomalaista

monikulttuurisuuspolitiikkaa onkin kritisoitu siitä, että käytännössä kotouttamisella pyritään sulautumiseen eikä niinkään kotoutumiseen tai monikulttuurisuuteen (Pyykkönen 2007, 38; Lepola 2000, 199). Kotoutumispolitiikka ja pyrkimys monikulttuurisuuteen sivuuttavat samalla muun kuin valtaväestöön suuntautuvan integraation. Maahanmuuttajien valtaväestöön integroitumisen lisäksi integraatiota voi tapahtua myös etnisen ryhmän sisällä tai eri maahanmuuttajaryhmien kesken (Pyykkönen 2003, 99; Forsander 2001, 40).

Akkulturaatiostrategioille asetettu paremmuusjärjestys on myös mahdollista kiistää. Integraatio nähdään usein parhaana strategiana, sillä maahanmuuttotutkimusta tehdään eniten juuri niissä maissa, joiden virallinen politiikka ja valtaväestön asenteet kannustavat integraatioon ja monikulttuurisuuteen (Berry 1997, 24). Kuten edellä todettiin, maahanmuuttajan tai vähemmistön edustajan ei ole aina mahdollista valita itse akkulturaatiostrategiansa. Yleisesti toivotuimpana strategiana pidettyä integraatiota ei ole mahdollista valita ellei yhteiskunta edistä sitä ja ole valmis muuttumaan aidosti monikulttuuriseksi. Monikulttuurisen yhteiskunnan peruseriaatteina voidaan pitää laajasti hyväksytyä kulttuurista moninaisuutta, ryhmien välisiä hyviä suhteita sekä kaikkien ryhmien identifioitumista yhteiskuntaan. Vähiten toivottava strategia, marginalisaatio, puolestaan harvoin on tietoinen valinta. Marginalisaatio voi olla seurausta esimerkiksi pakotetun assimilaation epäonnistumisesta. Vähemmistöryhmän erottautuminen valtaväestöstä eli separaatio, voi myös olla toimiva strategia esimerkiksi diasporayhteisöissä. (Berry 1997, 10-11.)

2.2 Työperäisestä siirtolaisuudesta transnationaalisuuteen

Ilmiönä maahanmuutto on aina ollut olemassa. Ihmiset ovat jättäneet kotinsa paremman elämän, toimeentulon tai työn toivossa ja paenneet sotaa tai epävarmoja olosuhteita. Maahanmuutto on kuitenkin muuttunut ajan kuluessa paljon. Syyt maahanmuuttoon sekä maahanmuuttajia vastaanottavien maiden suhtautuminen on vaihdellut eri ajankohtina. Yleisesti maailmanlaajuinen maahanmuutto voidaan jakaa modernina aikana kolmeen eri ajanjaksoon: ennen vuotta 1945, 1945–1980-luvut kattava jakso sekä 1990-luvulta nykypäivään ulottuva ajanjakso. Ennen vuotta 1945 tapahtunut maahanmuutto liittyy sotiin, valloitukseen ja modernien kansallisvaltioiden syntyyn. Maahanmuutto oli sekä vapaaehtoista että pakotettua ja valloitetuista alueiden asukkaat joutuivat usein lähtemään kodeistaan etsimään vaihtoehtoisia toimeentulon mahdollisuuksia. (Castles & Miller 1993, 43.) Vuodesta 1945 alkanut ja 1980-luvulle saakka kestänyt ajanjakso alkoi työperäisellä siirtolaisuudella kehitysmaista ja Itä-Euroopasta kohti vaurastuvaa ja teollistuvaa Länsi-Eurooppaa. Siirtolaiset tulivat Eurooppaan omasta aloitteestaan tai länsimaiden suurten rekrytointikampanjoiden seurauksena. (Castles & Miller 1993, 65-66.) Toisen jakson loppupuolella

1970-luvulta 1990-luvulle maahanmuutto maaseudulta kaupunkeihin lisääntyi huomattavasti. Samalla uusien työperäisten siirtolaisten määrä Länsi-Euroopassa väheni, mutta jo länteen tulleiden siirtolaisten perheen yhdistäminen alkoi yleistyä. Ensimmäiset suuret massat pakolaisia ja turvapaikanhakijoita saapuivat Länsi-Eurooppaan, mutta myös korkeasti koulutettujen työn perässä muuttavien siirtolaisten määrä oli kasvussa. Kokonaisuudessaan maahanmuutto oli muuttanut huomattavasti moninaisemmaksi ilmiöksi 1990-luvulle tultaessa. (Castles & Miller 1993, 78.) Nykypäivään ulottuvan vaiheen alku sijoittuu suurten kansainvälisten muutosten aikaan 1990-luvulle. Neuvostoliiton hajoamisella, Persianlahden sodalla, Palestiinalaisten kansannousulla, sodalla ja nälänhädällä Afrikassa, Aasian nopealla kehityksellä sekä Euroopan integraatiokehityksellä oli kaikilla oma roolinsa globaalin siirtolaisuuden kannalta. Nykypäivään ulottuvan jakson merkittävimpana maahanmuuton edistäjänä pidetään länsimaiden ja kehitysmaiden elintasokuilua, joka ei osoita merkkejä kapenemisesta. (Castles & Miller 1993, 2-3.)

Globaalin maahanmuuton muutokset ovat luoneet uusia tapoja ymmärtää ja määritellä maahanmuuttoa, maahanmuuttajia sekä kulttuureja. Koska ihmiset muuttavat uusiin maihin erisistä ja eripituisiksi ajoiksi, ei yhtä oikeaa määritelmää maahanmuuttajista ja heidän muodostamistaan yhteisöistä ole mahdollista muodostaa. Maahanmuuttoon liittyvä keskustelu ja tutkimus ovat pitkälti keskittyneet maahanmuuttajien integraatioon, mutta uudet kuten termit transnationaalisuus, diaspora ja hybridi-identiteetti ovat tuoneet keskusteluun uusia tuulia. Uudet käsitteet mahdollistavat uudenlaisia tapoja kuvata maahanmuuttajan suhdetta lähtömaahan ja toisaalta myös maahanmuuton kohdemaahan. Samalla uudet käsitteet myös vähentävät integraatioon liittyvää vahvaa normatiivisuutta. (Huttunen 2002, 16.)

Kulttuuri, etnisyys ja identiteetti liittyvät vahvasti maahanmuuttoon. Kulttuurilla viitataan kykyihin, käsityksiin ja käyttäytymisen tapoihin, jotka ihminen omaksuu yhteiskunnan jäsenenä (Eriksen 2004, 15). Kulttuuri voidaan nähdä joko lukkoon lyötyjen merkitysten joukkona tai jatkuvan neuvottelun alla olevana kokonaisuutena. Tässä tutkimuksessa kulttuuri nähdään laajassa merkityksessä käsityksinä, arvoina, perinteinä ja tapoina. Kulttuuri käsitetään jatkuvasti liikkeessä olevaksi ja ajan myötä muuttuvaksi. Kulttuurit eivät ole selvärajaisia yksiköitä, vaan vaikuttavat myös toisiinsa ja kulttuurierot pienenevät esimerkiksi maahanmuuton ja globalisaation myötä jatkuvasti. Kulttuurierojen kaventuminen merkitsee samalla etnisyyden ja identiteetin merkityksen kasvamista. (Eriksen 2004, 341; Hall 1999, 111-113.)

Etnisyydellä viitataan ensisijaisesti kulttuuriin perustuvaan erontekojen systeemiin. Antropologia perustuu ajatukseen, että on olemassa ihmisiä, jotka jakavat saman kulttuurin ja sen piirteet ja joka

erottaa heidät muista kulttuureista. Kulttuurien ero merkitsee sitä, että on myös etnisiä ryhmiä, jotka vastaavat jokaista kulttuuria. (Barth 1982, 9.) Etnisyydellä viitataan ihmisille yhteisiin kulttuurisiin piirteisiin kuten kieli, uskonto, tavat ja traditiot (Hall 1999, 54). Etniset ryhmät muodostuvat yhteenkuuluvuuden tunteen ja kollektiivisen tietoisuuden kautta. Etninen ryhmä ei kuitenkaan muodostu pelkästään oman identifikaatioprosessin kautta, vaan ryhmän muotoutumiseen vaikuttavat myös ulkopuolelta tulevat määrittelyt. Etnistä ryhmää voidaan pitää itsemäärittelyn kautta syntyvänä, mutta etnistä kategoriana ryhmän ulkoapäin määritettynä (Barth 1982; Huttunen 2002; Hautaniemi 2001). Etninen ryhmä muotoutuu ensisijaisesti yhteenkuuluvuuden kautta, mutta etnisyyteen liittyy aina myös jollain tavalla yhteinen alkuperä (Huttunen 2002, 117). Etninen ryhmä on korvannut tutkimuksessa ja keskustelussa rodun käsitteen, mutta etnisyyteen liitetään yhä usein rodullisia ominaisuuksia sekä vähemmistöleima (Hautaniemi 2001, 16). Arkikielessä etnisyydellä viitataan usein toiseuteen ja erilaisuuteen. Usein ajatellaan että maailma jakaantuu kansoihin, joilla on oma kulttuuri ja maantieteellinen paikkansa, jolloin kotimaa on jokaiselle oma, luonnollinen paikka (Huttunen 2005, 136). Tällöin yhdellä etnisellä ryhmällä ajatellaan olevan yksi kulttuuri. Etnisyys ei kuitenkaan ole pysyvä ja itsestään selvä kategoria, vaan etnisyyden perustuu jatkuviin neuvotteluihin ihmisryhmien välillä. Etnisyys voi muokkautua esimerkiksi maahanmuuttotilanteessa (Huttunen 2005, 131). Kulttuurisella identiteetillä kuvataan samaa erontekojen systeemiä kuin etnisyydellä ja käsitteitä voidaan pitää synonyymeina (Huttunen 2005, 127). Kulttuurisesta identiteetistä puhuttaessa rajanteon prosessi korostuu kuitenkin selvemmin, sillä identiteetti tunnustetaan ja muodostetaan aina eron kautta ja suhteessa muihin (Hall 1999, 11). Tässä tutkimuksessa käytetään pääasiassa kulttuurisen identiteetin käsitettä. Kulttuurinen identiteetti perustuu sosiologiseen identiteettikäsitteeseen, jolloin identiteetin ajatellaan muodostuvan suhteessa merkityksellisiin toisiin yhteiskunnan ja minän vuorovaikutuksessa (Hall 1999, 22).

Globalisaatio on johtanut tilanteeseen, jossa luokan, sukupuolen, etnisyyden, kansalaisuuden ja kulttuurin maisemat pirstoutuvat. Tämä pirstoutuminen johtaa merkittäviin muutoksiin identiteetin kannalta (Hall 1999, 20). Pirstoutumisen lisäksi tarvetta uusien identiteettien muodostamiseen syntyy maahanmuuton lisääntymisen seurauksena. Uusia kulttuurisia identiteettejä muodostuu esimerkiksi rodun tai uskonnon perusteella. Rotuun ja uskoonon perustuvat globaalit identiteetit ovat valtioiden ja etnisyyden rajat ylittäviä (Basch, Glick Schiller & Szanton Blanc 1995, 268). Uusia identiteettejä ovat esimerkiksi muslimi-identiteetti ja musta identiteetti. Musta identiteetti perustuu ajatukseen ihonväristä yhdistävänä tekijänä ja yhteenkuuluvuuden muodostajana (Hall 1999, 69; Rastas 2007, 118). Maahanmuuttotilanteessa uskonnon merkitys usein korostuu, mikä

osaltaan selittää uskonnollisten identiteettien muodostamisen (Tiilikainen 2003, 17). Postmoderni kulttuurinen identiteetti on harvoin selkeä ja yksiselitteinen. Postmoderni identiteetti voi myös koostua useista päällekkäisistä identiteeteistä, jotka voivat olla ristiriidassa toistensa kanssa tai jopa täysin yhteen sopimattomia (Hall 1999, 22; Vertovec 2009, 6-8). Kulttuurien rajojen sekoittamista ja identiteettien jatkuvaa muokkautumista kuvataan hybridi-identiteetin käsitteellä (Bryceson & Vuorela 2002; Hall 1999; Huttunen, Löytty & Rastas 2005). Hybridi-identiteetin ja kulttuurihybridien käsitteillä kuvataan kulttuurien ja identiteettien monimuotoisuutta ja päällekkäisyyttä. Vaikka maahanmuuttaja itse määrittäisi itsensä vahvasti uskonnon tai pakolaisuuden kautta, eivät tällaiset määritteet kerro kaikkea kulttuurisesta identiteetistä (Phinney, Berry, Vedder & Liebkind 2006, 76). Kulttuurinen identiteetti on aina monimutkainen kokonaisuus, joka muodostuu useista eri osista.

Globalisaatio ymmärretään useimmin maailmanlaajuiseksi verkottumisen prosessiksi, jossa ihmisten, tavaroiden ja pääoman väliset linkit lisääntyvät ja kansallisvaltioiden valta vähentyy (Beck 2000, 9-13). Lisäksi globalisaatiolla nähdään olevan kulttuurisia, poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Globalisaatio ja lisääntynyt globaali liikkuvuus tuovat muutoksia käsityksiin ajasta, paikasta ja ihmisten välisistä valtioiden rajat ylittävistä suhteista. Transnationaalisuuden käsitteellä pyritään kuvaamaan näitä muutoksia. Transnationaalisuudella viitataan ei-valtiollisten toimijoiden käytänteisiin tai suhteisiin, jotka ylittävät kansallisvaltioiden rajat. Transnationaalit käytänteet voivat olla poliittisia, taloudellisia, kulttuurisia, sekä sosiaalisia esimerkiksi sukulais- tai perhesuhteiden muodossa. Lisäksi transnationaalisuuteen liittyvät transnationaalin tietoisuuden, kulttuuristen identiteettien sekä paikan ja tilan merkitysten muutokset. (Vertovec 2009, 4-12.) Transnationaalisuutta on suomeksi yritetty kääntää esimerkiksi ylijärjaisuudeksi (ks. Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 34), mutta vakiintunutta käsitettä ylijärjaisuudesta ei ole muodostunut. Kansainvälisyys ja transnationaalisuus liittyvät samaan ilmiöön kuin globalisaatio, sillä erotuksella että kansainvälisyydellä viitataan kansallisvaltioiden välisiin lisääntyneisiin kontakteihin ja transnationaalisuudella ei-valtiollisten toimijoiden linkittyneisyyteen.

Transnationaalisuuden käsitteen avulla voidaan monipuolistaa kuvaa maahanmuutosta sekä fokusoida huomiota uudelleen. Maahanmuutto ei tarkoita vain yhdestä maasta toiseen pysyvästi muuttamista, vaan maahanmuutto voi olla väliaikaista, kiertävää ja luonteeltaan transnationaalista. Vaikka uuteen maahan jäätäisiinkin pitkäksi aikaa tai pysyvästi, ei se tarkoita, ettei voisi ylläpitää transnationaaleja käytänteitä. Transnationaalinen käsite tuo maahanmuuttokeskusteluun uuden ilmiön sekä muutoksen lähtömaan ja uuden kotimaan yhteiskunnan suhteeseen. (Al-Ali & Koser 2002, 2-3.) Transnationaalisuus tuo hyvin esiin erilaiset maahanmuuton muodot ja maahanmuuttajatyypit,

mutta on kuitenkin muistettava, että kaikki maahanmuuttajat eivät ylläpidä transnationaaleja käytänteitä tai suhteita, eivätkä siis ole transnationaaleja (Vertovec 2009, 19).

Kuten aiemmin todettiin, maahanmuuttotutkimus keskittyi pitkään lähes yksinomaan maahanmuuttajien integroitumiseen yhteiskuntaan. Ensimmäiset tutkijat, jotka alkoivat haastaa integraation normia, pitivät transnationaalisuutta jonkinlaisena vaihtoehtona integraatiolle. Transnationaalisuus nähtiin tavoiteltavana tilana integraation sijaan. Myöhemmin on kuitenkin tulkittu, että kyse on alkujaankin ollut väärästä vastakkainasettelusta. Integraatiota ja transnationaalisuutta ei voida pitää vaihtoehtoisina tai vastakkaisina tiloina, sillä kyseessä ei ole nolla-summa-peli. Mikäli maahanmuuttaja on osa transnationaalia yhteisöä tai hänellä on pysyviä sosiaalisia suhteita lähtömaahansa, ei hän ole automaattisesti vähemmän integroitunut uuteen maahan kuin maahanmuuttaja, jolla ei ole transnationaaleja kontakteja. (Vertovec 2009, 77.) Integraatio ajatellaan yleensä nimenomaan valtaväestön osaksi tulemiseksi, ja tähän myös pyritään aktiivisesti. Tällaista integraatiopyrkimystä voidaan kuitenkin kritisoida muiden areenojen unohtamisesta. Valtaväestön lisäksi maahanmuuttajan integraatio voi tapahtua oman etnisen ryhmän sisällä, tai eri maahanmuuttajayhteisöjen kesken (Vertovec 2009, 78; Pyykkönen 2003, 99). Omaan etniseen ryhmään integroituminen tai maahanmuuttajayhteisöjen keskinäinen integraatio voivatkin olla maahanmuuttajan kulttuuri-identiteetin kannalta tärkeämpiä kuin valtaväestöön integroituminen. Omaan etniseen ryhmään integroituminen voi myös edistää integraatiota valtaväestöön ja poliittista osallistumista uudessa yhteiskunnassa (Vertovec 2009, 80). Vaikka transnationaalisuus ja integraatio eivät automaattisesti ole mahdottomia sovittaa yhteen, ne eivät myöskään aina ole mahdollisia samanaikaisesti. Kun transnationaalisesta tietoisuudesta ja tilasta tulee yksilön identiteetin kannalta tärkeimpiä, on integroituminen valtaväestöön toissijaista ja epätodennäköistä (Korpela 2009, 192).

Eräs transnationaalisuuteen liitetty ulottuvuus on elämäntapa tai eräänlainen tietoisuus. Transnationaalien elämän voidaan ajatella synnyttävän erityistä elämäntapaa, jossa paikan merkitys muuttuu ja liikkuvuus korostuu. Kun suku on hajaantunut useiden valtioiden välille ja kontaktit voivat olla jopa päivittäisiä, voidaan perustellusti puhua paikan ja välimatkojen merkityksen muutoksesta, johon myös halvan informaatioteknologian kehitys on vaikuttanut edistävästi. (Vertovec 2009, 6.) Transnationaali elämäntapa mielletään usein kosmopoliittisuudeksi. Kosmopoliittisuus antaa kuvan liikkuvasta eliitistä, mutta vaikka luokkakysymykset eivät olekaan poistuneet transnationaalien elämäntavan ja kosmopoliittisuuden alueilta, on transnationaali elämäntapa mahdollinen myös muille yhteiskuntaluokille kuin eliitille (Vertovec & Cohen 2002, 5). Transnationaalien elämäntavan voi ymmärtää myös eräänlaiseksi kulttuuriseksi kompetenssiksi,

jolloin liikkuvaa elämäntapaa tärkeämmäksi nousee kyky sopeutua ja tulla toimeen erilaisissa kulttuureissa ja ympäristöissä. Kulttuurista kompetenssia voi Vertovecin mukaan verrata monikielisyteen. Aivan yhtä hyvin kuin henkilö voi olla kaksi- tai monikielinen, voi hän olla myös kaksi- tai monikulttuurinen. (Vertovec 2009, 70.)

Olemme taipuvaisia liittämään tietyn kulttuurin tai tietyn kulttuurisen identiteetin tiettyyn paikkaan (Hall 2003, 93). Transnationaalisuuden ja globalisaation myötä paikan merkitys kuitenkin muuttuu ja vähenee. Kulttuurinen identiteetti ei ole riippuvainen paikasta, vaan identiteettiä luodaan muiden määritteiden kautta (Massey 2003, 63). Maahanmuuttajille paikka ei näyttäydy ainoana mahdollisena samaistumisen kohteena ja kulttuurisen identiteetin luojana, vaan yhteenkuuluvuutta muodostetaan yhä useammin ylijärjaisissa sosiaalisissa suhteissa ja paikka näyttäytyy transnationaaleina sosiaalisina tiloina ja kenttinä (Basch, Glick Schiller & Szanton Blanc 1995). Paikan merkityksen muutokseen liittyy myös transnationaalien yhteisöjen muodostuminen. Transnationaaleille yhteisöille on ominaista valtioiden rajojen ylittyminen ja jatkuvuus. Transnationaalit yhteisöt ymmärretään useimmin samasta lähtömaasta peräisin olevaksi ryhmäksi, joka on muuttanut alkuperäisestä lähtömaasta yhteen tai useampaan paikkaan ja pitää yhteyttä lähtömaahan jääneiden yhteisön jäsenten kanssa (Vertovec 2009, 4-5). Toisaalta transnationaalien yhteisö voi muodostaa myös esimerkiksi eri lähtömaista saapuneiden ihmisten joukko, joka muodostaa yhteisön uuteen valtioon (Korpela 2009, 151).

Diaspora on yksi esimerkki transnationaalista yhteisöstä. Diasporan erityispiirteenä voidaan pitää sen suhdetta lähtömaahan (Huttunen 2002, 45). Diasporalla on aina erityinen suhde lähtömaahan, kun taas transnationaalilla yhteisöllä ei ehkä ole yhteistä lähtömaata tai läheistä suhdetta siihen. Alun perin termiä diaspora on käytetty kuvaamaan ympäri maailmaa levittäytynyttä juutalaisten yhteisöä, nykyisin diaspora on saanut myös uusia merkityksiä ja sitä käytetään yleisesti kuvaamaan erilaisia yhteisöjä jotka elävät alkuperämaansa ulkopuolella (Cohen 1999, 21). Klassisen määritelmän mukaan on kyse diasporasta, jos seuraavat määritteet täyttyvät. Ensinnäkin yhteisön jäsenten tai heidän esi-isiensä on tullut levittäytyä alkuperäisestä keskuksesta kahdelle tai useammalle alueelle. Toiseksi yhteisöllä on oltava kollektiivinen muisto, visio tai myytti kotimaastaan, mukaan lukien sen sijainti, historia ja saavutukset. Kolmanneksi yhteisön jäsenet uskovat etteivät ole – eivätkä ehkä koskaan voi olla – täysin hyväksytyjä uuden yhteiskunnan jäseniä ja siksi pysyvät osin erillään siitä. Neljänneksi yhteisö idealisoi alkuperämaataan ja jäsenet kokevat että kun olosuhteet ovat suotuisat, joko heidän tai heidän jälkeläistensä tulisi palata. Viidenneksi yhteisön jäsenet jatkavat eri tavoin yhteyden pitämistä kotimaahansa ja ovat velvollisia

osallistumaan sen tukemiseen ja jatkuva suhde kotimaahan vaikuttaa merkittävästi yhteisön jäsenten solidaarisuuteen ja kulttuuriseen identiteettiin. (Safran 1990, 83–84.)

Diasporan määritelmä on muuttunut tarkoittamaan laajemmin eri maiden alueille levittäytyneitä yhteisöjä. Myös vapaaehtoisesti muuttaneet henkilöt voivat elää diasporassa, eikä halua palata kotimaahan pidetä diasporan edellytyksenä. Klassisen määritelmän mukaan diaspora-identiteetti syntyy, koska vastaanottava yhteiskunta ei hyväksy maahanmuuttajaa jäsenekseen. Diaspora-identiteetin luomiseen liitetään nykyisin kuitenkin myös positiivisia määreitä, erityisesti kulttuurisessa mielessä. (Cohen 1999, 23-24.) Diaspora-identiteetti voi olla tapa hakea arvostusta hyljeksivän valtayhteisön sisällä ja edistää itsetuntoa ja poliittista osallistumista (Forsander 2001, 52; Wahlbeck 1999, 188).

Diasporan ja transnationaalien yhteisöjen käsitteet auttavat ymmärtämään kotimaan, kodin ja sosiaalisten suhteiden merkityksiä maahanmuuttajille (Tiilikainen 2003, 58). Lisääntynyt maahanmuutto ja transnationaalisuus aiheuttavat muutoksia myös perheille. Yhä useammin perheet ja suvut elävät hajonneina eri valtioiden alueille pitäen silti yllä perheen yhtenäisyyttä ja kontakteja. Transnationaali perhe on tilallisesti hajaantunut, mutta jatkaa yhteisyyden vaalimista. Transnationaali perhe elää jatkuvasti tai jonkin aikaa erillään, mutta ylläpitää yhtenäisyyttä yli kansallisten rajojen. (Bryceson & Vuorela 2002, 3.) Transnationaali perhe voi kuitenkin olla myös samassa maassa elävä perhe, joka on muuttanut uuteen valtioon yhdessä, mutta jonka sukulaisia on jäänyt kotimaahan. Esimerkiksi pakolaisten tai suurperheiden kohdalla on huomioitava, että perhe voi olla hajaantunut myös useampaan kuin kahteen valtioon. Paitsi perheen fyysinen hajaantuminen useiden valtioiden alueelle, transnationaalien perheiden kohdalla tärkeää on myös tunne yhteenkuuluvuudesta. Yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja yhtenäisyyden rajankäyntiä voidaankin pitää jopa tärkeimpänä määrittäjänä transnationaaleille perheille. (Goulbourne, Reynolds, Solomos & Zontini 2010, 4-8.) Kuulumisen tunnetta ja itsemäärittelyä perheen jäsenyyden ehtona tukee ajatus perheestä kuviteltuna yhteisönä. Brycesonin ja Vuorelan mukaan perhe on luonteeltaan suhteellinen ja jatkuvasti muotoutuva ja samalla kuviteltu yhteisö, jonka pääasiallisena olemassaolon tarkoituksena on yhteisen hyvinvoinnin luominen (2002, 10). Oleelliseksi asiaksi nouseekin se, miten perheyhteyttä luodaan, ylläpidetään ja neuvotellaan jatkuvasti perheenjäsenten toimesta ja heidän käytäntöjensä kautta.

3 Maahanmuuttajataustaiset perheet

3.1 Toinen sukupolvi

Suomalainen maahanmuuttotutkimus on pääasiassa keskittynyt ensimmäisen polven maahanmuuttajien kotoutumisen kysymyksiin. Viime vuosina tutkimus on kuitenkin siirtynyt yhä useammin käsittelemään maahanmuuttajaperheitä ja monikulttuurisia nuoria (esim. Haikkola 2010, Berry, Phinney, Sam & Vedder 2006). Maahanmuutto-, vähemmistö- ja etnisten suhteiden tutkimus ei kuvaakaan hyvin jo kauan Suomessa asuneiden tai toisen polven tilannetta (Rastas 2007, 44). Ensimmäisen polven maahanmuuttajien lapsista käytetään nimitystä toinen sukupolvi, jolla viitataan Suomessa syntyneisiin tai nuorena Suomeen tulleisiin lapsiin ja nuoriin. Toinen sukupolvi kuvaa lasten ja nuorten todellisuutta paremmin kuin käsite toisen polven maahanmuuttaja, sillä Suomessa syntyneitä henkilöä ei voida pitää maahanmuuttajana (Martikainen & Haikkola 2010, 15). Toisinaan erotetaan myös sukupolvi 1,5 johon katsotaan kuuluvan alle 15-vuotiaana Suomeen muuttaneet ja toinen polvi, johon kuuluvat vain Suomessa syntyneet lapset joiden vanhemmista ainakin toinen on maahanmuuttaja (Martikainen 2008, 39). Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä toinen sukupolvi tai toinen polvi kuvamaan nuorena Suomeen tullutta tai Suomessa syntyneitä lasta, jonka vanhemmat ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Osa tutkijoista käyttää toisen sukupolven sijaan käsitettä monikulttuuriset nuoret (Harinen, Honkasalo, Souto & Suurpää 2009, 6). Monikulttuurisilla nuorilla viitataan sukupolvikokemukseen monikulttuurisuudesta, jolloin toisen sukupolven nuorten lisäksi myös suomalaiset nuoret lasketaan monikulttuurisiin nuoriin. Kulttuurisen sukupolven käsitteellä avataan valtaväestön ja maahanmuuttajanuorten yhteistä elettyä todellisuutta. (Martikainen & Haikkola 2010, 10.)

Nuorena Suomeen tulleet tai Suomessa syntyneet lapset ja nuoret ovat varsin erilaisten kysymysten edessä kuin vanhempansa. Lasten ja nuorten voidaan ajatella sopeutuvan uusiin kulttuureihin ja ympäristöihin vanhempiaan nopeammin. Lisäksi Suomessa syntyneille lapsille suomalainen kulttuuri on tuttu jo alusta alkaen. Toisen polven tilanne ei kuitenkaan ole ongelmaton, sillä vaikka toisen polven nuoret ovat syntyneet Suomessa, osin heihin kuitenkin suhtaudutaan valtaväestön puolesta ulkomaalaisina (Rastas 2007, 19). Nuorena Suomeen tulleen toisen polven nuoren tilanne voi joskus olla jopa vaikeampi kuin vanhempiensa. Murrosiän muutosten lisäksi nuoren on koettava myös toinen suuri muutos, muutto uuteen maahan. Toisen polven nuorille kulttuurisen identiteetin kysymykset ovat myös usein vaikeampia kuin heidän vanhemmilleen. (Alitolppa-Niitamo 2003, 19.)

Toisen polven nuorten kulttuuriset identiteetit ovat monipuolisempia ja monimutkaisempia kuin heidän vanhempinsa kulttuuriset identiteetit. Ensimmäisen polven maahanmuuttajat usein määrittävät itsensä oman lähtömaansa mukaan, vaikka asuisivatkin pitkään uudessa kotimaassaan. Toisen polven nuorilla puolestaan on enemmän mahdollisia samaistumisen kohteita. Toisen polven nuorten kulttuurinen identiteetti muotoutuu suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan sekä transnationaaliin perheverkostoon (Haikkola 2010, 223). Toisen polven nuoret määrittävät itseään osin suomalaisiksi erotuksena maahanmuuttajiin tai ulkomaalaisiin, mutta osin myös erottavat itsensä suomalaisista. Toisen polven nuoret haluavat erottautua maahanmuuttajiin kohdistetuista stereotyyppioista ja uhrikategorioista (Peltola 2010, 69). Toisaalta suomalaisuuden negatiivisista puolista halutaan myös erottautua määrittämällä itsensä suomalaisista eroavaksi (Haikkola 2010, 229). Toisen polven nuorten tilanne kahden kulttuurin välillä antaakin liikkumatilaa, jossa nuori voi vapaasti liikkua kulttuurien välillä haluamallaan tavalla ja tilanteesta riippuen (Marjeta 2001, 90). Suomalaiseksi itsensä kokevalle toisen polven nuorelle suomalaisena esiintyminen voikin olla helpompaa ulkomailla kuin Suomessa (Rastas 2007, 142).

Toisen polven nuorille ystävät, asuinalue ja koulu voivat olla etnisyyttä merkittävämpiä samaistumisen kohteita ja identiteetin muokkaajia. Toisen polven nuorten kaveripiirit ovat usein monikulttuurisia, jolloin suomalainen kulttuuri tai omien vanhempien edustama kulttuuri ei edusta valtakulttuuria (Haikkola 2010, 223-226). Monikulttuurisuus tai hybridi-identiteetti kuvaakin kapearajaista etnisyyttä paremmin nuorten elettyä todellisuutta. Monikulttuurinen nuoren arki ei kuitenkaan ole vain kansainvälisyyttä ja hybridejä identiteettejä, vaan myös uusia jännitteitä, ristiriitoja ja epävarmuuksia (Harinen & Suurpää 2003, 5). Nuoret voivat myös kokea tunnetta kodittomuudesta ja kahden maan välillä olosta (Vertovec 2009, 62).

Toiselle sukupolvelle kotoutumisen kysymykset eivät ole samalla tavalla merkittäviä kuin heidän vanhemmilleen, sillä suomalainen kulttuuri on nuorille tuttu alusta lähtien. Toisen polven integraatiota voidaankin ajatella oikeana kotouttamisen onnistumisen mittarina, sillä esteitä kotoutumisen tiellä on vähemmän kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajilla (Martikainen & Haikkola 2010, 9). Ongelmatonta toisen polven kotoutuminen ei kuitenkaan ole, sillä osa toisen polven nuorista identifioituu vanhempiensa lähtömaan mukaan ja erottaa itsensä suomalaisuudesta. Lähtömaan mukaan identifioitumisen on myös todettu vahvistuvan vanhemmiten. (Haikkola 2010, 222.) Tutkimuksissa on myös todettu, että monikulttuuristen nuorten vaikuttaa olevan helpompaa ystäväystyä keskenään kuin suomalaisten kanssa, mikä ei ole yhteneväistä suomalaisen kotouttamishanteen kanssa (Kautto 2009, 65).

3.2 Maahanmuuton vaikutus perhesuhteisiin

Maahanmuutto on merkittävä muutos yksilölle, mutta maahanmuutolla ja akkulturaatiolla on myös vaikutuksia perheille. Kulttuurin ja maahanmuuton yhdistäminen perheeseen on tullut yhä yleisemmäksi tutkimuksessa viime vuosina (ks. Kwak 2003, 116). Akkulturaatiota voidaan tarkastella paitsi yksilötasolla, myös ryhmätasolla. Ryhmätasolla akkulturaatio viittaa koko ryhmän kulttuuriseen muutokseen. Ryhmätason akkulturaatiossa on kyse koko kulttuurin muutoksesta, ei vain yksittäisen henkilön kokemista muutoksista. (Berry 1997, 6.) Perhettä voidaan pitää eräänlaisena ryhmänä tai yhteisönä. Perhe on paitsi sukulaissuhteisiin perustuva, myös yhteenkuuluvuuteen perustuva yhteisö, jolla on omat norminsa, arvonsa ja kulttuurinsa. Perhesuhteita määrittävät biologiset, sosiaaliset, moraaliset ja emotionaaliset ulottuvuudet. Perhesuhteet eroavat muista läheisistä suhteista velvoitteiden, lojaaliuden ja vastuiden kautta. Perhesuhteet ovat myös lakien ja instituutioiden säätelemiä. (Sevon & Notko 2008, 13.) Yhteiskunnan kannalta perheen tehtävänä on huolehtia lasten kasvatuksesta sekä ylläpitää jatkuvuutta ja välittää edelleen yhteiskunnallisen yhtenäisyyden kannalta merkittäviä normeja (Saaristo & Jokinen 2004, 92). Perheiden kannalta kulttuurilla ja akkulturaatiolla on merkitystä yksilön kehitykseen ja toisaalta kollektiivisiin tavoitteisiin ja kulttuurin säilyttämiseen (Kwak 2003, 115). Vaikka akkulturaatiota tarkasteltaisiin ensisijaisesti yksilön näkökulmasta, on akkulturaatiolla vaikutuksia myös perheille ja toisaalta perhe vaikuttaa myös yksilön akkulturaatioon. Kulttuuriin asennoituminen on yksilötason lisäksi myös perhetason prosessi, jossa sekä perheenjäsenet erikseen, että perhe yksikkönä ovat toimijoita.

Aivan kuten yksilöillä, myös perheillä on akkulturaatiostrategioita. Lisäksi jokaisella perheenjäsenellä on oma strategiansa, jotka voivat myös poiketa toisistaan. (Portes 1997, 816.) Perheenjäsenillä voi esimerkiksi olla erilaisia käsityksiä siitä miten paljon ja mitä on soveliasta ottaa omakseen uudesta kulttuurista (Alitolppa-Niitamo & Ali 2001, 145). Akkulturaatiostrategioiden lisäksi myös akkulturaation tahti voi vaihdella perheen sisällä. Yleisesti lapset akkulturoituvat vanhempiaan nopeammin. Lasten nopeampaa akkulturaatiota selittää paitsi lasten luontainen vastaanottavaisuus, heillä on myös usein enemmän kontakteja valtaväestöön sekä sen instituutioihin. Koulu, päiväkotit ja ystävät ovat merkittävässä roolissa lasten akkulturaatiossa. Lapset myös oppivat kielen usein vanhempiaan nopeammin, mikä auttaa merkittävästi sopeutumisessa uuteen kulttuuriin. (Portes 1997, 815.)

Perheenjäsenten eri nopeudella tapahtuvaa akkulturaatiota kuvataan eritahtisen akkulturaation ja akkulturaatiokuilun käsitteillä (Portes 1997, 815; Phinney & Vedder 2006, 182). Tässä

tutkimuksessa käytetään pääasiassa eritahtisen akkulturaation käsitettä, joka huomioi paremmin akkulturaation prosessimaisen luonteen. Eritahtinen akkulturaatio on yleisintä lasten ja vanhempien välillä, mutta eritahtista akkulturaatiota voi esiintyä myös esimerkiksi sisarusten välillä (Alitolppa-Niitamo 2010, 51). Eritahtisen akkulturaation vastakohta on yhdenmukainen akkulturaatio, jossa vanhempien ja lasten akkulturaatio tapahtuu samantahtisesti. Yhdenmukainen akkulturaatio voi kuitenkin johtua myös vanhempien tai muun yhteisön pyrkimyksestä hidastaa lasten nopeaa akkulturaatiota (Portes 1997, 815).

Eritahtista akkulturaatiota tapahtuu jossain määrin kaikissa maahanmuuttajaperheissä, mutta mikäli perheenjäsenten akkulturaation nopeudessa on suuria eroja, voi eritahtinen akkulturaatio muodostua ongelmaksi perheelle. Akkulturaatiolla on vaikutuksia perheen vuorovaikutussuhteisiin, vanhemmuuteen, kasvatukseen, hyvinvointiin sekä lasten kehitykseen (Alitolppa-Niitamo 2010, 46). Maahanmuutto vaikuttaa perheenjäsenten välisiin suhteisiin sekä perheen dynamiikkaan (Bryceson & Vuorela 2002, 16). Suurin vaikutus maahanmuutolla on eritahtisen akkulturaation vuoksi lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin. Eritahtinen akkulturaatio voi muuttaa perheen sisäisiä rooleja sekä työnjakoa. Vanhempien kielitaidottomuus sekä vähäinen yhteiskunnan ja kulttuurin tuntemus aiheuttavat riippuvuutta lapsista ja muuttavat perheen sisäisiä rooleja (Tiilikainen 2003, 174; Portes & Rumbaut 2001, 53). Muuttuneet roolit lasten ja vanhempien välillä aiheuttavat perheeseen ristiriitoja ja vanhemmat voivat kadottaa oman roolinsa perheen huoltajina lasten joutuessa ottamaan enemmän vastuuta perheen hyvinvoinnista ja arjen toiminnoista (Alitolppa-Niitamo & Ali 2001, 145; Tiilikainen 2003, 175). Muuttuneet roolit eivät kuitenkaan automaattisesti ole ongelmallisia perheen toimintakyvyn kannalta. Perheille onkin ominaista jatkuva sisäinen neuvottelu vastuista ja velvollisuuksista (Sevon & Notko 2008, 13).

Lasten tutustuessa nopeammin uuteen kulttuuriin, voivat vanhemmat kokea akkulturaation uhkana oman kulttuurinsa säilyttämisen kannalta. Vanhempien pelkona on lasten menettäminen uuden kulttuurin tavoille ja arvoille (Tiilikainen 2003, 172). Identiteetti- ja arvokysymykset voivatkin toimia perheissä sukupolvien välisten konfliktien aiheuttajina. Vanhemmat haluavat useimmiten kasvattaa lapsensa lähtömaan kulttuurin mukaan, jolloin uuden kotimaan kulttuuri näyttäytyy uhkana (Vertovec 2009, 63). Lähtömaan kulttuurin noudattaminen voi kuitenkin olla hankalaa lasten nopean akkulturaation ja ympäröivän yhteiskunnan kulttuurin vuoksi. Lapsilla on tärkeä rooli kulttuurin ylläpitäjinä etenkin maahanmuuton jälkeen ja vanhemmat haluavat siirtää oman kulttuurinsa seuraaville sukupolville. Tytöillä on erityisen tärkeä rooli perinteiden ja kulttuurin ylläpitäjinä ja siirtäjinä, joten tyttöjen kasvatukseen kiinnitetään usein hyvin paljon huomioita

(Yuval-Davis 1997, 61; Oksanen 2010, 242). Tyttöjä on myös tärkeämpää suojella uuden kulttuurin vahingollisuudelta (Marjeta 2001, 102).

Nuorille vanhempien tuki on hyvin merkityksellistä maahanmuuttotilanteessa. Perheen kokiessa akkulturaation uhkana, perhe voi vastustaa akkulturaatiota ylläpitämällä perinteisiä arvoja välttääkseen sukupolvien välisiä ristiriitoja (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 112). Nuorille perinteisten arvojen korostaminen voi kuitenkin olla vaikeaa jos kulttuurit poikkeavat paljon toisistaan. Nuoret kokevat painetta samalla sopeutua uuteen kulttuuriin ja miellyttää vanhempiaan noudattamalla lähtömaan tapoja. Lähtömaan kulttuuriin ja tapoihin sekä perinteisiin perhearvoihin sitoutuminen voi kuitenkin toimia myös nuorten hyvinvointia edistävänä tekijänä lisäämällä perheen yhtenäisyyttä (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 120).

Pääasiassa lapset ja nuoret omaksuvat uuden kulttuurin vanhempiaan nopeammin. Lasten nopea akkulturaatio voi toimia myös vanhempien sopeutumisen apuna lasten toimiessa kulttuurien törmäyksen pehmentäjinä. Lapset toimivat eräänlaisina kulttuurilähettiläinä edustaen perhettä ulospäin, mutta toisaalta tuoden uusia tuulia perheen sisälle (Marjeta 2001, 102; Alitolppa-Niitamo 2010, 47). Nuorten kasvaessa kahden kulttuurin välillä, heille kehittyy paljon kulttuurikompetenssia. Nuoret osaavat toimia erilaisissa kulttuureissa ja käyttää monikulttuurisuutta edukseen erilaisissa ympäristöissä. Nuoret muokkaavatkin kulttuuria ja identiteettiään tilanteen mukaan, toimien eri tavalla esimerkiksi koulussa ja kotona. Nuoret ovat kulttuurisesti joustavia ja toisaalta odottavat samaa myös muilta. Vanhempien kulttuurinen joustamattomuus voikin aiheuttaa perheissä ristiriitoja. (Litja 2009, 58-59.)

Erimielisyyksiä, ristiriitoja ja erilaisia arvoja esiintyy kaikissa perheissä vanhempien ja lasten välillä. Maahanmuuttajaperheissä ristiriitoja on kuitenkin todettu ilmenevän muita perheitä useammin (Phinney & Vedder 2006, 182; Kwak 2003, 121). Eritahaisen akkulturaation lisäksi ristiriitojen yleisyyden syinä pidetään vanhempien riippuvuutta lapsistaan, uuteen yhteiskuntaan juurtumisen odotuksia ja nuorten itsenäisyyden tavoittelua (Kwak 2003, 123). Nuorten itsenäisyyden tavoittelu ja kahden kulttuurin ristipaineessa tasapainottelu tuo perheeseen uusia haasteita. Maahanmuuttajataustaisten perheiden ongelmia ja sisäisiä ristiriitoja selitetään usein juuri kulttuurieroilla, mutta ristiriidat ovat usein seurausta maahanmuuton tuomasta suuresta elämänmuutoksesta (Alitolppa-Niitamo 2005, 39). Maahanmuuton myötä sekä vanhemmat että lapset joutuvat suurten muutosten eteen, joka vähentää tunnetta elämänhallinnasta. Kulttuurilla ja akkulturaatiolla on kuitenkin merkittävä rooli tässä elämänmuutoksessa ja samalla vaikutuksissa perheen sisäisille sukupolvien välisille suhteille.

Maahanmuuttajataustaisten perheiden sukupolvien välisiä suhteita on tutkittu pääasiassa nuorten näkemysten perusteella (Kwak 2003, 126; Phinney & Vedder 2006, 169). Tutkimuksessa on luotettu nuorten arvioon ja kokemukseen vanhempiensa arvoista. Vanhempien näkemykset ovatkin jääneet tutkimuksessa vähemmistöön. Tässä tutkimuksessa sukupolvien välisiä suhteita tutkitaan nimenomaan vanhempien näkökulmasta. Vanhempien näkemysten kautta ei voida saada täysin todenmukaista kuvaa nuorten käsityksistä ja arvoista, mutta vanhempien näkemykset nuorten arvoista ovat myös itsessään arvokkaita ja kertovat koko perheen yhteisestä todellisuudesta. Perhettä tutkittaessa ei ole välttämätöntä haastatella kaikkia perheenjäseniä, vaan myös yksi perheenjäsen voi kertoa perheen tarinan (Vuorela 2002, 64). Henkilökohtaisten kertomusten avulla on mahdollista lähestyä perhesuhteisiin liittyviä odotuksia, motiiveja, käännekohtia, muutoksia ja kriisejä (Sevon & Notko 2008, 21). Maahanmuuttajataustaisten perheiden tutkimuksella voidaan myös tuoda esiin perheisiin ja kasvatukseen liittyviä kulttuurisia normeja. Yleensä yhteiskunnan instituutiot, kuten koulu tai päiväkotit, tukevat samoja normeja vanhempien kanssa, mutta maahanmuuton tapauksessa tätä ei voida pitää selviönä (Alitolppa-Niitamo 2005, 45). Maahanmuuttajataustaisiin perheisiin keskittyvä tutkimus kertookin paitsi maahanmuuttajataustaisista perheistä, myös valtaväestön ja ympäröivän yhteiskunnan arvoista ja normeista.

3.3 Perhesuhteet läntisen katseen alla

Tämän tutkimuksen keskiössä ovat maahanmuuttajaperheet. Tutkimuksessa tarkastellaan eri kulttuureista Suomeen turvapaikanhakijoina tai pakolaisina tulleiden maahanmuuttajien perhesuhteita vanhempien näkökulmasta. Tutkimus pyrkii antamaan äänen maahanmuuttajavanhemmille, mutta viime kädessä tutkimuksessa kuuluu aina tutkijan ääni (Hänninen 1999, 34). Tutkimuksen asetelmasta johtuen on syytä ottaa kantaa valtaväestön ja maahanmuuttajien suhteeseen ja samalla keskusteluun toiseudesta.

Valtaväestön ja yhteiskunnan muiden ryhmien, kuten maahanmuuttajien, suhdetta voidaan verrata keskuksen ja marginaalin suhteeseen. Tässä marginaalilla ei viitata niinkään syrjäytymiseen tai huono-osaisuuteen, vaan yhteiskunnan reunoilla olemiseen. Marginaali määräytyykin aina erotuksena keskukselta. Luokittelemalla marginaali poikkeavaksi ja erilaisuutta edustavaksi, voidaan samalla täsmentää keskuksen rajoja (Douglas 2000, 89). Marginaalin käsite liittyy myös toiseuteen. Toiseutta luodaan määrittämällä jotain itsestä tai normista poikkeavaksi ja alempiarvoiseksi. Samoin kuin keskuksen ja marginaalin suhteessa, myös toiseudessa on kyse vastinparista, jossa toinen kertoo myös jotain ensimmäisestä (Löytty 2005, 9). Toiseus ja

marginaalit ovat aina subjektiivisia ja suhteellisia ja toiseus määrittyy pois päin itsestä. Yhteiskunnassa on useita keskuksia, jotka näyttävät erilaisilta eri marginaaleista katsottuna (Löytty 2005, 10). Maahanmuuttajien ja valtaväestön suhdetta tarkastellessa valtaväestö näyttäytyy usein keskuksena ja maahanmuuttajat marginaalina. Maahanmuuttajien näkökulmasta tilanne näyttäytyy kuitenkin erilaisena. Toiseudeksi muotoutuukin suomalaisuus ja suomalainen yhteiskunta.

Tutkijan edustaessa valtaväestöä ja tutkittavien maahanmuuttajia, on tutkijan pyrittävä kulttuurisensitiivisyyteen. Oleellista on huomioida valtaan liittyvät näkökohdat ja pyrkiä tarkastelemaan kulttuuria sen omista lähtökohdista käsin (Eriksen 2004, 20). Antropologian piirissä on kritisoitu laajasti kulttuurien tutkimuksen länsimaista näkökulmaa, jolloin on vaarana että tutkimus jää vain eksoottisten elämänmuotojen kuvailun tasolle (Vuorela 1999, 20-21). Myös esimerkiksi feminismin tutkimuksessa länsimaisen näkökulman kritiikki on laajaa. Länsimaisen tutkimuksen katsotaan uusintavan läntisen ja ei-läntisen eroa tekemällä muista kulttuureista eksoottisia toisia ja samalla korostamalla omaa länsimaisuuttaan (Mohanty 1999, 232). Marginaalien ääni on usein vaikeaa saada kuuluviin, ellei ääni tule keskuksien kautta ja tässä keskuksista käsin tehtävällä tutkimuksella voi olla tärkeä rooli (Vuorela 1999, 33). Toiseuttaminen ilmenee esimerkiksi sukupuoleen liittyvän keskustelun yhteydessä. Länsimaisesta näkökulmasta ei-länsimaiset naiset näyttäytyvät usein objekteina ja alistettuina uhreina (Dahlgren 1999, 88; Mohanty 1999, 231). Ei-länsimaiset naiset myös näyttäytyvät usein islamin kautta, riippumatta siitä ovatko todellisuudessa muslimeja. Musliminaisten aseman ajatellaan länsimaisesta näkökulmasta olevan erityisen huono suhteessa mieheen ja orientalismin perinteen mukaan naiset nähdään hunnun alistamina (Dahlgren 1999, 88). Samalla myös äidin asema nähdään alistettuna, vaikka muslimikulttuurissa äidin rooli on erityisen merkityksellinen (ks. Ruotsala 2006). Länsimaissa äidin roolia pidetään myös merkityksellisenä, vaikka ideaalina näyttäytyykin jaettu vanhemmuus molempien vanhempien kesken. Äidin osana nähdään etenkin lapsista huolehtiminen (Proulx & Helms 2008, 250; Hoikkala 1993, 136).

Maahanmuuttajataustaisia perheitä tutkittaessa on tärkeää huomioida perhe-instituution kulttuurinen vaihtelevaisuus. Perhe merkitsee eri asioita eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa. Oleellista tutkimuksen kannalta on ymmärtää perhe-instituution kulttuurinen muodostuminen ja toisaalta erottaa kulttuureja yhdistävät ja erottavat tekijät (Eriksen 2004, 19). Yleisesti eri kulttuurit voidaan jaotella yhteisöllisiin ja yksilöllisiin kulttuureihin. Samaa jakoa voidaan soveltaa myös perheisiin ja perhekulttuuriin. Perhekulttuurilla viitataan tässä perheen toimintatapoihin ja normeihin, sisältäen perhemallin, perheenjäsenten rooliin, sukupuoliroolit, kasvatuksen ja toimintaa ohjaavat arvot. Länsimaista kulttuuria ja perhettä pidetään yksilöllisyyttä korostavana ja ei-länsimaista kulttuuria

puolestaan yhteisöllisyyttä korostavana (ks. Alitolppa-Niitamo 2010, 49). Vaarana kulttuurien ja perhekulttuurien luokittelussa on jaottelun yksinkertaistava luonne. Todellisuudessa jokaisella perheellä on oma perhekulttuurinsa, johon vaikuttavat ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri, mutta myös yksilölliset tekijät ja valinnat.

Yhteiskunnissa, jotka ovat kulttuuriltaan melko yhtenäisiä, yksi perhemalli nousee tavallisesti ylitse muiden. Länsimaissa ideaalin perhemallin asemassa on ydinperhe. Ydinperhemallia myös tuetaan instituutioiden ohjauksen kautta. (Saaristo & Jokinen 2004, 93-94.) Eri maista tulevien maahanmuuttajien perhemallit voivat erota suomalaisista malleista, mutta länsimaisesta näkökulmasta perhe määrittyy useimmiten ydinperheenä, jolloin myös maahanmuuttajaperheet nähdään saman mallin mukaisesti. Käsittämällä perhe vain ydinperheenä, voidaan kuitenkin menettää tärkeää informaatiota laajemman suvun merkityksestä perhe-elämälle (Marjeta 2001, 30). Länsimaisesta näkökulmasta maahanmuuttajat ja maahanmuuttajaperheet nähdään usein yhtenä massana, eräänlaisena monoliittina. Tällöin maahanmuuttajaperheiden ajatellaan olevan monen sukupolven muodostamia suurperheitä, vaikka todellisuudessa esimerkiksi yksinhuoltajaperheiden osuus on yhteneväinen valtaväestön kanssa (Martikainen & Tiilikainen 2008). Perhemallit voivatkin vaihdella maahanmuuttajaväestön sisällä merkittävästi. Maahanmuuttajien ja suomalaisen valtaväestön perheet voivat erota toisistaan muutenkin kuin perheen kokoonpanon suhteen. Käsitykset vanhemmuudesta, kasvatuksesta, perheenjäsenten rooleista sekä toiveista lasten tulevaisuuden suhteen voivat vaihdella eri kulttuureissa (ks. Ruotsala 2006).

Lasten ja vanhempien välisiä suhteita on pääasiassa tutkittu vanhempien näkökulmasta perheissä, joissa on pieniä lapsia. Tällöin kiinnostus kohdistuu lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin ja kasvatukseen. Aikuistuvien lasten ja vanhempien suhteita on tutkittu lähinnä nuorten näkökulmasta. Yhdysvaltalaiset Proulx ja Helms (2008) ovat tutkineet aikuistuvien lasten ja vanhempien suhteita vanhempien näkökulmasta. Vanhemmille suhde aikuistuviin lapsiin näyttää edelleen merkityksellisenä jatkuvuuden ja muutoksen kautta. Vanhemmat pyrkivät tukemaan aikuistuvia lapsiaan eri keinoin ja tukeminen näyttää etenkin äitien osana. Naisille perhesuhteiden merkitys vaikuttaakin olevan suurempi ja naiset myös toimivat suhteiden ylläpitäjinä (Proulx & Helms 2008). Hoikkala (1993) puolestaan on tutkinut aikuistuvien lasten ja vanhempien suhteita vanhempien näkökulmasta suomalaisissa perheissä. Hoikkalan näkökulma on kasvatuksellinen ja hän jakaa vanhempien kasvatustyyliä heikkoon ja vahvaan vanhemmuuteen. Heikon ja vahvan vanhemmuuden alle muodostuu esimerkiksi kantapäähän kautta oppimisen malli, valmentajamalli sekä konfliktimalli. (Hoikkala 1993.)

Perinteisesti kasvatustyyliä on luokiteltu autoritaariseen, autoritatiiviseen ja sallivaan kasvatukseen. Autoritaarista kasvatusta noudattava vanhempi pyrkii muokkaamaan lapsen käyttäytymistä korkeampien auktoriteettien, kuten uskonnon, määrittämien standardien mukaiseksi ja suosii lapsen tottelevaisuutta. Autoritatiivista kasvatusta noudattava vanhempi suosii keskustelua lapsen kanssa ja perustelee tälle odotuksiaan. Vanhempi arvostaa lapsen omaa tahtoa, mutta myös tottelevaisuutta. Vanhemmalla on vastuu lapsen kasvatuksesta, mutta vanhempi välttää turhaa rajoittamista. Salliva kasvatusta puolestaan välttää rajoituksia ja vaatimuksia. Lapsen mielipidettä kysytään usein, mutta vanhempi ei ota aktiivisesti vastuuta lapsen kasvatuksesta. (Baumrind 1971.) Kasvatustyylien ja -mallien luokittelun suhteen on kuitenkin oleellista huomata, että mallit eivät ole puhtaita, vaan muuntuvia ja esiintyvät osittain myös päällekkäin (Hoikkala 1993, 58). Länsimaissa autoritatiivista kasvatustyyliä pidetään yleisesti parhaana ja suositeltavana kasvatustyylinä. Eri kulttuureista tulevilla vanhemmilla käsitys kasvatustyylien paremmuudesta voi kuitenkin vaihdella.

Lisääntyneen maahanmuuton myötä Suomessa on herännyt uutta keskustelua perheistä. Erilaisten perhemallien ja perhekulttuurien myötä on jouduttu määrittelemään uudelleen perheen rajoja sekä keskustelemaan etiikasta ja moraalista (Forsberg 2003, 8). Perheinstituutio on muutenkin kokenut paljon muutoksia ja monimuotoistumista viime vuosikymmeninä. Perhemallien monimuotoistumisen lisäksi tutkimuksessa on otettu esiin yhteisöllisyyden merkityksen lisääntyminen yhteiskunnassa ja perheissä. Yhteisöllisyyden paluussa on kyse paitsi uusien yhteisöllisyyden muotojen muodostumisesta, myös kaipuusta nostalgiseen yhteisöllisyyden aikaan. (Jallinoja 2006, 193.) Perhekulttuurin ja perhemallin muutoksesta tai laajenemisesta ei Suomessa silti voida perustellusti puhua. Maahanmuuttajaperheet näyttävät yhä suomalaisesta perhemallista poikkeavina ja maahanmuuttajaperheen sisäisiä suhteita määritetään pääasiassa ongelmien kautta (Vuori 2007, 156).

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuskysymykset ja narratiivinen tutkimusote

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten vanhempien käsityksiä perheestä, kasvatuksesta, sukupolvien välisistä suhteista ja maahanmuuttajan asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksen aineistona toimivat yhdeksän maahanmuuttajavanhemman teemahaastattelut. Aineiston analyysi on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa selvitetään millaisena maahanmuuttajan asema suomalaisessa yhteiskunnassa näyttäytyy haastateltavien silmin. Analyysin tuloksena muotoutuvat maahanmuuttajan mallitarina ja mallitarinan vastapuheen muodot. Mallitarina ottaa samalla myös kantaa ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien eroihin. Ensimmäisen osan analyysimenetelminä toimivat teoriaohjaava sisällönanalyysi sekä narratiiviseen tutkimusotteeseen pohjautuvat mallitarinat ja vastapuhe. Analyysin toisessa osassa tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten vanhempien käsityksiä perheestä, kasvatuksesta ja sukupolvien välisistä suhteista. Sukupolvien välisten suhteiden jäsentäjänä toimii ajatus uudesta kulttuurista perheen vieraana. Jäsennyksen kautta perheen vieraat täsmentyvät ja vanhemmat muokkaavat sukupolvien välisiä suhteita uudelleen pyrkimällä kesyttämään vieraan.

Analyysin pohjalta vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisena maahanmuuttajan asema näyttäytyy maahanmuuttajan mallitarinassa? Millä keinoin mallitarinaa rakennetaan ja toisaalta vastustetaan?

2. Miten ajatus vieraasta perheessä jäsentää maahanmuuttajataustaisen perheen sukupolvien välisiä suhteita? Millaisia vieraita perheessä on? Millä keinoilla vieraaseen reagoidaan?

Narratiiviseen tutkimusotteeseen perustuva laadullinen tutkimus on valittu tutkimuksen toteutustavaksi tutkimusongelman perusteella. Maahanmuuttajan mallitarinaa ja sen vastapuhetta sekä perheen sisäisiä sukupolvien välisiä suhteita voidaan parhaiten tarkastella juuri laadullisen tutkimuksen keinoin. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista syvällisen, mutta huonosti yleistettävän tiedon tuottaminen (Alasuutari 1999, 231). Laadullisessa tutkimuksessa oleellisinta ei olekaan yleistettävän tiedon luominen, vaan niin kutsuttu paikallinen selittäminen. Paikallisella selittämisellä viitataan siihen, että analyysin tulosten tulee päteä mahdollisimman hyvin tutkimusaineistoon ja löydetyn selitysmallin tulee olla koherentti ja sisäisesti looginen (Alasuutari 1999, 243). Pyrkimys syvällisen tiedon tuottamiseen ei toisaalta täysin sulje pois mahdollisuutta

tehdä yleistäviä johtopäätöksiä, sillä yksittäisenkin ihmisen kokemus tai tarina kertoo aina jotain myös koko yhteiskunnasta. Yksityinen on aina myös yleistä (Kujala 2007, 34). Tutkimustulosta voidaan tarkastella esimerkkinä myös jostain muusta kuin vain kyseisestä yksittäistapauksesta (Alasuutari 1999, 244).

Tutkimus pohjautuu narratiiviseen tutkimusotteeseen. Narratiivisuudelle ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta, mutta narratiivisuuden sijaan voidaan puhua myös kerronnallisuudesta tai tarinallisuudesta (Hänninen 1999; Heikkinen 2007). Tässä tutkimuksessa narratiivisuuden, kerronnallisuuden ja tarinallisuuden välille ei tehdä selvää eroa, vaan termejä voidaan käyttää myös rinnakkain ja toistensa synonyymeina. Narratiivisuuden juuret pohjautuvat kieli- ja kirjallisuustutkimukseen, mutta niin kutsutun narratiivisen käänteen myötä narratiivinen tutkimus on levinnyt myös esimerkiksi sosiaali- ja yhteiskuntatieteisiin, psykologiaan ja kasvatustieteisiin (Hyvärinen 2004).

Monitieteisyys ja erilaiset määritelmät johtavat helposti huomattaviin eroihin siinä miten narratiivisuus ymmärretään. Vaarana on käsitteen ylikäyttö, jolloin narratiivisuus menettää jäsenysvoimansa ja seurauksena on kaiken näkeminen kertomuksina ja tarinoina (Hänninen 1999, 19). Heikkinen (2007, 144) on luokitellut narratiivisuuteen liittyvät näkökulmat neljään eri lähestymistapaan. Ensimmäinen lähestymistapa on nähdä narratiivisuus konstruktivistisena tutkimusotteena, jossa kertomukset toimivat todellisuuden, tiedon ja identiteetin rakentajina. Konstruktivistinen lähestymistapa on tutkimuksellinen viitekehys, joka perustuu ajatukseen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta ja kiistää yhden todellisuuden olemassaolon. Toinen lähestymistapa liittyy tutkimusaineiston luonteeseen. Tässä lähestymistavassa narratiivisuus viittaa kertomukselliseen aineistoon, joka voi olla joko suullisessa tai kirjallisessa muodossa. Tarkemmin narratiiviselta aineistolta voidaan vaatia myös juonellisuutta, mutta narratiivinen aineisto voidaan käsittää myös laajemmin erotuksena numeeriseen aineistoon ja lyhyiden sanallisten vastausten muodossa esitettyyn aineistoon. Kolmas tapa nähdä narratiivisuus liittyy aineiston käsittelytapaan eli tutkimuksen analyysimenetelmään. Tällöin toisistaan erotetaan narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi. Narratiivien analyysi kohdistaa huomion kertomusten luokitteluun erillisiin luokkiin esimerkiksi tapaustyyppien, metaforien tai kategorioiden avulla. Narratiivinen analyysi puolestaan tuottaa uuden kertomuksen aineiston kertomusten perusteella. Neljäs lähestymistapa eroaa edellisistä siinä, että narratiivisuus käsitetään käytännöllisenä työvälineenä eikä pelkästään tutkimuksellisenä käsitteenä. Narratiivisuutta voidaan hyödyntää esimerkiksi psykoterapiassa, sosiaalityössä tai kuntoutuksessa.

Tässä tutkimuksessa narratiivisuus nähdään viitekehyksenä ja väljänä konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen liittyvänä tutkimusotteena. Narratiivisuus tutkimuksellisena lähestymistapana viittaa ajatukseen kertomuksista tiedon välittäjänä ja rakentajana. Hännisen (1999, 15) mukaan narratiivinen tutkimus viittaaakin kaikkeen sellaiseen tutkimukseen, jossa tarinan tai kertomuksen käsitettä käytetään ymmärrysvälineenä. Narratiivinen tutkimusote liittyy konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen, jolloin tieto maailmasta nähdään jatkuvasti muotoaan muuttavana kertomuksena, eikä yhtä kaikille yhteistä todellisuutta ole olemassa (Hägg 2010, 120). Kertomuksilla nähdään olevan merkittävä rooli todellisuuden muotoutumisessa ja kertomukset ovat tapa ymmärtää maailmaa ja muodostaa identiteettiä. Todellisuutta tuotetaan kielellisesti ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta, jolloin todellisuus näyttäytyy neuvottelun tuloksena (Kujala 2007, 13).

4.2 Aineisto ja teemahaastattelu

Tutkimuksen aineisto koostuu maahanmuuttajataustaisten vanhempien teemahaastatteluista. Tutkimusta varten on haastateltu yhteensä kymmentä ensimmäisen polven maahanmuuttajaa, joiden lapset ovat syntyneet Suomessa tai tulleet Suomeen hyvin nuorina. Tutkimuksen varsinaisen aineiston muodostavat yhdeksän pakolaisina, turvapaikanhakijoina tai perheen yhdistämisen kautta Suomeen tulleen vanhemman haastattelut. Haastateltujen vanhempien lapset ovat pääosin kouluikäisiä, mutta osa lapsista on jo nuoria aikuisia. Haastateltavat asuvat Tampereella ja Turussa ja ovat asuneet Suomessa viidestä kahteenkymmeneen vuotta. Haastatteluista kahdeksan on naisia ja kaksi miehiä. Yksi tehdyistä haastatteluista on jätetty pois varsinaisesta aineistosta tutkimustehtävän rajautumisen seurauksena. Aineistosta on rajattu ulos Venäjältä muuttaneen äidin haastattelu, sillä perhe on asunut Suomessa vasta hyvin vähän aikaa. Lisäksi halusin kohdistaa tarkasteluni nimenomaan niin kutsuttujen länsimaiden ulkopuolelta pakolaisina, turvapaikanhakijoina tai perheen yhdistämisen kautta Suomeen tulleisiin vanhempiin, jolloin kulttuurinen välimatka on suurempi (Berry 1997, 16). Varsinaisesta aineistosta pois jätetty haastattelu toimii kuitenkin taustoittavana materiaalina, vaikka haastattelua ei käytetäkään varsinaiseen analyysiin.

Lukuun ottamatta yhtä harjoitteluhaastattelua, kaikki haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu. Harjoitteluhaastattelua ei ole litteroitu, mutta siitä on kirjoitettu muistiinpanot heti haastattelun jälkeen. Päädyin valitsemaan litterointiin suhteellisen karkean tekniikan, sillä tutkimukseni kannalta ei ole oleellista merkitä esimerkiksi äänenpainoja tai taukojen pituuksia kovin tarkasti. Litterointi on kuitenkin sanatarkkaa, enkä esimerkiksi muuttanut puhujien sanomaa kirjakielelle tai korjannut kielioppivirheitä. Tauot merkitsin kolmella pisteellä (...) ja erityisen pitkät tauot tauko-merkillä [].

Merkitsin litteraatioon myös suurimmat naurahdukset ja hymähdykset sekä päällekkäispuheen. Tutkimuksessa esiintyviä lainauksia on kuitenkin muutettu helpommin ymmärrettävään muotoon, mutta mahdollisimman pienillä muutoksilla, jotta haastateltavan alkuperäisen ilmauksen sanoma ja tyyli eivät vaarannu. Haastattelut ovat pituudeltaan keskimäärin tunnin kestäviä ja aineisto koostuu noin sadasta sivusta litteroitua tekstiä.

Tutkittaessa maahanmuuttajataustaisten perheiden sukupolvien välisiä suhteita, useat vaihtoehdot aineistonkeruutavat tulevat kysymykseen. Selvää oli alusta alkaen, että kyseessä on laadullinen tutkimus, mutta mielenkiintoinen ja tarkoituksenmukainen aineisto olisi mahdollista kerätä monin tavoin. Haastattelu soveltuu aineistonkeruumenetelmäksi vähän tutkittujen aihepiirien kohdalla ja haastattelun keinoin on mahdollista tutkia ihmisten käsityksiä ja kokemuksia. Maahanmuuttajia koskevassa tutkimuksessa myös kielimuuri on otettava huomioon. Valitsemalla haastattelut aineistonkeruumenetelmäksi, voitiin mukaan ottaa myös kirjoitustaidottomia henkilöitä sekä heikomman kielitaidon taidon omaavia. Esimerkiksi kirjoituspyynnöllä huonomman kielitaidon omaavat henkilöt eivät luultavasti olisi voineet osallistua tutkimukseen. Kirjoituspyynnön lisäksi myös havainnointi ja ryhmähaastattelut olisivat olleet mahdollisia aineistonkeruutapoja. Ryhmähaastattelu olisi kuitenkin tuottanut varsin erilaisen aineiston kuin yksilöhaastattelujen kautta tuotettu aineisto. Ryhmähaastatteluissa voidaan olettaa saatavan tietoa yhteisesti tuotetusta kulttuurista (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61). Ryhmähaastattelu kertoo yhdessä tuotetuista kulttuurisista käsityksistä ja käytänteistä, eräänlaisesta ryhmän omasta tuotetusta todellisuudesta. Yksilöhaastattelua voidaan pitää tunnustuksellisempänä ja syvemmälle yksilön kokemukseen menevänä. Koska kyseessä on henkilökohtainen ja sensitiivinen tutkimusaihe, yksilöhaastattelu antaa myös mahdollisuuden puhua asioista, joista ei ryhmässä mahdollisesti haluttaisi puhua. Haastattelun soveltuvuudesta sensitiivisten aiheiden tutkimisessa on olemassa erilaisia käsityksiä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 24), mutta tämän tutkimuksen kannalta koen, että juuri haastattelun keinoin voidaan paneutua myös sensitiivisiin aiheisiin, kunhan luottamus tutkijan ja haastateltavan välillä onnistutaan muodostamaan.

Tutkimusongelman kannalta on selvää, että haastattelun muodon tulee olla melko avoin, jotta vanhempien näkemykset tulevat esiin mahdollisimman paljon heidän omista lähtökohdistaan. Täysin strukturoimaton haastattelu tuntui kuitenkin liian haastavalta kaltaiselleni kokemattomalle tutkijalle, joten lopulta päädyin teemahaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuotoon. Teemahaastattelu edustaa niin kutsuttua puolistrukturoitua haastattelumuotoa. Puolistrukturoiduille haastatteluille on ominaista se, että jokin näkökulma on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Teemahaastattelu etenee yksittäisten kysymysten sijaan ennalta valikoitujen

teemojen varassa. Kysymykset ja teemojen käsittelyjärjestys eivät ole kaikille haastateltaville samoja, mutta toisaalta haastattelu ei ole aivan vapaa, vaan pitäytyy valituissa teemoissa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Teemahaastattelu antaa haastateltavalle tilaa kertoa asioita omista lähtökohdistaan ja teemojen käsittelyjärjestyksen vaihtelu tilanteen mukaan on tärkeää hyvän vuorovaikutuksen kannalta. Haastattelun teemoiksi valikoituivat taustatiedot, perheen sopeutuminen Suomeen, perheenjäsenten erilaiset tilanteet, kulttuurierot ja niiden vaikutus perhe-elämälle, vanhemmuus, identiteetti ja suhde lähtömaahan sekä tulevaisuudensuunnitelmat. Teemojen alle rakensin myös valmiita kysymyksiä siltä varalta, että haastateltava on erityisen vähäsanainen tai haastattelu ei syystä tai toisesta pääse käyntiin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 103). Valmiiden kysymysten miettiminen ennalta oli hyödyllistä valmistautumista haastattelutilanteisiin, sillä se toi esiin omat ennakko-oletukseni siitä mitä haastateltavat nostavat esiin tärkeinä asioina.

Valitsemani haastattelumuotoa ei voi laskea puhtaasti teemahaastatteluksi, vaan siinä on piirteitä myös strukturoimattomasta haastattelusta. Strukturoimaton haastattelu etenee haastateltavan ehtoilla, eikä noudata kysymys-vastaus-muotoa vaan muistuttaa vapaata keskustelua (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11). En halunnut rajata keskustelua vain ennalta määritettyihin teemoihin ja pidin tärkeänä, että haastateltavat voivat nostaa myös uusia teemoja esiin, mikäli kokivat ne tärkeiksi. Tällöin haastattelussa en pyrkinyt johdattamaan keskustelua takaisin valittuihin teemoihin, vaan mikäli yksi kysymys johti uusiin teemoihin, otin ne käsittelyyn tasavertaisina. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 45.) Toisaalta joidenkin haastattelujen kohdalla valmisteltua kysymysrunkoa noudatettiin varsin tarkastikin, koska haastateltavan vastaukset olivat hyvin vähäsanaisia.

Lähdin etsimään haastateltavia maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuustyötä tekevien kolmannen sektorin toimijoiden kautta. Yhteydenottoihini suhtauduttiin positiivisesti, joka oli itselleni pieni yllätys, sillä olin varautunut ongelmiin haastateltavien etsimisessä. Kävin esittelemässä tutkimusta erilaisissa tapahtumissa ja ryhmissä ja sain runsaasti neuvoja siitä, mistä haastateltavia voisi löytyä lisää. Yksi kontakti johti aina toiseen, joten haastateltavien löytymistä voisi kuvaila lumipallomenetelmää muistuttavaksi (Hirsjärvi & Hurme 2008, 59). Haastateltavien etsimisessä lähdin liikkeelle mahdollisimman avoimin kriteerein. Tutkimukseen osallistujilta edellytin vähintään muutaman vuoden Suomessa asumista ja kouluikäisiä tai sitä vanhempia lapsia. Alussa en halunnut sulkea kielitaidon perusteella ihmisiä pois ja pidin yllä myös mahdollisuutta suorittaa haastattelu tulkin avustuksella. En myöskään rajannut lähtömaata tai kansallisuutta mitenkään, mutta suljin pois sellaiset perheet joissa toinen vanhemmista oli suomalainen. Haastateltavien löytäminen oli kuitenkin helpompaa kuin olin odottanut, joten pystyin tarkentamaan kriteerejäni melko aikaisessa vaiheessa. Päädyin rajaamaan pois Euroopan ja muiden länsimaiden alueelta

muuttaneet (joihin laskin myös venäläiset) ja keskittymään pakolaisina, turvapaikanhakijoina tai perheen yhdistämisen kautta Suomeen tulleisiin henkilöihin. Halusin keskittyä nimenomaan länsimaiden ulkopuolelta tulleiden perheiden tilanteeseen, joiden kohdalla voidaan olettaa olevan suuri kulttuurietäisyys suomalaiseen kulttuuriin verrattuna (Berry 1997, 16). Rajasin ulos myös alle viisi vuotta Suomessa asuneet ja ne joiden lapset eivät olleet syntyneet Suomessa tai tulleet Suomeen hyvin nuorena. Lisäksi päädyin suorittamaan haastatteluja vain sellaisten henkilöiden kanssa, joiden kielitaito on riittävä ilman tulkkia. Lähdin etsimään haastateltaviksi yllämainitut kriteerit täyttäviä äitejä ja isiä oletukseni, että äitien tavoittaminen olisi helpompaa kuin isien. Äitejä olikin helppo tavoittaa, sillä naisille on tarjolla paljon kolmannen sektorin toimintaa ja naisena minulla oli pääsy myös miehiltä suljettuihin tapahtumiin ja ryhmiin. Isiä löysin tutkimukseeni haastateltujen äitien kautta sekä koulutusta tarjoavien tahojen kautta. Olin kuitenkin varautunut myös siihen, etten saa yhtään isää haastateltavaksi ja joutuisin rajaamaan tutkimusongelmani vain äitien näkökulmaan.

Haastattelut on tehty haastateltavan toiveiden mukaan joko haastateltavan kotona tai jonkin instituution tiloissa. Haastattelut suoritettiin kahden kuukauden aikana, mikä on ollut sopiva aikataulu, sillä näin olen pystynyt hieman muokkaamaan teemojen käsittelyjärjestystä selkeämmäksi. Haastattelujen tekeminen kovin tiiviillä tahdilla olisi varmasti ollut myös raskasta, sillä haastattelut ovat aina erityisiä tilanteita ja vaativat suuren määrän keskittymistä sekä valmistautumista. Haastattelut jännittivät minua hieman etukäteen, sillä en ole ennen tehnyt haastatteluja ja en ollut aivan varma haastateltavien kielitaidon riittävydestä. Lisäksi minua askarrutti arkaluontoisista ja henkilökohtaisista asioista keskustelu, sillä en voinut olla varma, etten ylitä joitakin rajoja kulttuurieroista johtuen. Kaiken kaikkiaan suurin osa haastateltavista on selvästi kokenut tutkimuksen aiheeni tärkeäksi ja halunnut kertoa avoimesti perheestään.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan rooli korostuu aineistonkeruussa ja tutkija myös osallistuu aineiston tuottamiseen. Haastattelu on muodostaan riippumatta aina vuorovaikutustilanne, jossa haastateltava ja haastattelija toimivat suhteessa toisiinsa (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 29). Näin ollen haastattelun molemmat osapuolet osallistuvat tiedon tuottamiseen, eikä tutkijan roolia ei voi väheksyä (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 12). Haastattelijan sanallinen ja sanaton viestintä vaikuttavatkin väistämättä haastattelun kulkuun ja näin myös aineiston syntyyn. Teemahaastattelulle on ominaista se, että varsinaisia valmiita haastattelukysymyksiä ei ole, vaan haastattelu etenee ennalta valittujen teemojen mukaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Kerroin haastateltaville ennen jokaista haastattelua, että olen kiinnostunut nimenomaan hänen omista kokemuksistaan, hänen omasta näkökulmastaan kerrottuna. Kerroin myös että voimme pyrkiä

mahdollisimman normaaliin keskusteluun kysymys-vastaus-muodon sijaan. Näillä keinoilla pyrin paitsi vähentämään haastateltavien jännitystä, mutta myös varmistamaan että haastateltavat uskaltavat halutessaan ottaa omia näkökulmiaan keskusteluun. Tiukemmin strukturoidussa haastattelussa pyritään usein minimoimaan haastattelijan vaikutus esittämällä samat kysymykset jokaiselle haastateltavalle samassa, ennalta määrättyssä järjestyksessä (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11). Ihanteena pidetäänkin usein haastattelijan neutraaliutta, jolloin ajatellaan että haastattelija ei saa vaikuttaa haastateltavan vastauksiin omilla mielipiteillään, eikä johdatella haastateltavaa omien käsitystensä perusteella (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 48). Itse pyrin haastattelijana tavoittelemaan neutraaliutta ja välttämään mielipiteiden esittämistä, mutta toisaalta olemaan empaattinen. Haastateltavat ottivat usein esiin hyvin arkojakin henkilökohtaisia aiheita ja toisaalta kertoivat myös erittäin hauskoja tarinoita perheestään, jolloin koin että täysin neutraalina pysyminen olisi vain vahingoittanut vuorovaikutustilannetta (vrt. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 50).

Haastattelijan vaikutus haastattelutilanteeseen ei koske kuitenkaan vain mielipiteiden esittämistä tai empatiaa, vaan myös haastattelijan käyttämiä sanavalintoja. Olin valmistellut valmiita kysymyksiä etukäteen muotoillakseni sanavalinnat mahdollisimman neutraaliin muotoon. Haastattelutilanteessa syntyi kuitenkin usein tilanteita, joissa haastateltava ei joko ymmärtänyt kysymystäni tai pyysi minua tarkentamaan kysymystäni, jolloin jouduin muotoilemaan kysymyksen uudelleen enkä aina osannut muotoilla kysymystäni niin neutraalisti kuin olisin toivonut. Sanamuotojen käyttöön onkin syytä kiinnittää huomiota analyysin yhteydessä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 104). Huomiota on kiinnitettävä sanavalintojen lisäksi myös siihen, että samoilla sanoilla voi olla hyvin erilaisia merkityksiä eri ihmisille (Rastas 2005, 80). Esimerkiksi puhe maahanmuuttajista saa erilaisia merkityksiä riippuen siitä kokeeko puhuja kuuluvansa kyseisen määrityksen piiriin.

Haastatteluiden tekemisessä on kiinnitettävä erityisen paljon huomiota tutkimuseettisiin kysymyksiin. Pyysin haastateltavilta ennen haastattelua kirjallisen suostumuksen ja pyrin korostamaan että haastateltavien anonymiteetti on turvassa, eikä heitä voi tunnistaa tutkimuksesta. Haastateltavien suostuttelusta on erilaisia mielipiteitä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008), mutta itse päädyin siihen, että jos henkilö suhtautui tutkimukseen osallistumiseen edelleen kielteisesti selitettyäni sen aiheen ja haastattelun kulun, en lähtenyt jatkamaan suostuttelua. Pyrin myös kertomaan haastateltaville rehellisesti tutkimuksen aiheesta ja tarkoituksista (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 17). Kaikille haastateltaville tieteellinen tutkimus ei ollut ennalta tuttua, joten riittävä informointi on erityisen tärkeää (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 17). Huomasin kuitenkin, että osalle haastateltavista haastattelun tarkoitus jäi edelleen hieman epäselväksi, sillä haastattelutilannetta saatettiin esimerkiksi käyttää kanavana antaa palautetta sosiaalipalveluista.

Samoin muutama haastateltava kyseli minulta omasta perheestäni ja tiedusteli mahdollisuutta tavata uudelleen, mutta pidän kyseisiä esimerkkejä enemmän kohteliaisuudesta ja kulttuurieroista johtuvana kuin haastattelun tarkoituksen epäselvyyden osoituksena. Haastattelutilanteessa sekä haastattelijalla että haastateltavalla on kuitenkin tietyt roolit, joiden rikkoutuminen voi aiheuttaa molemminpuolista hämmennystä (Hirsjärvi & Hurme 2005, 95).

Kun haastattelija ja haastateltava ovat eläneet eri kulttuureissa, voidaan olettaa että he tulkitsevat ja ymmärtävät ympäröivää todellisuutta eri tavoin. Kulttuurierojen välttämiseksi onkin ehdotettu, että haastattelijan tulisi tuntea haastateltavan kulttuuri tai edustaa samaa kulttuuria kuin haastateltava. Haastateltaessa maahanmuuttajataustaisia henkilöitä, kaikkiin kulttuureihin tutustuminen on kuitenkin mahdotonta. Kulttuuri käsitetään tässä tutkimuksessa monimutkaisena, liikkuvana ja muuttavana kokonaisuutena, eikä niinkään rajattuna yksikkönä, joka on mahdollista oppia tuntemaan täydellisesti. (Rastas 2005, 80-85.) Haastatteluissa pyrin antamaan haastateltavalle oman kulttuurinsa asiantuntijan roolin ja kerroin suoraan, etten tunne hänen kulttuuriaan kovin hyvin. Tämä auttoi myös käsittelemään tiedossa olevia kulttuurieroja haastattelutilanteessa. (vrt. Rastas 2005, 101.) Eri kulttuurista tulevia henkilöitä haastateltaessa on myös otettava huomioon sensitiivisyys suhteessa kulttuurieroihin. Vaarana kulttuurierojen tuntemattomuudessa on, että haastateltava kokee haastattelijan uhkana ja pyrkii liiaksi puolustamaan omaa kulttuuriaan, eikä halua nostaa kulttuurinsa epämiellyttäviä puolia esiin (Marjeta 2001, 10). Tämän tutkimuksen kannalta oman kulttuurin puolustaminen on kuitenkin olennainen osa maahanmuuttajan mallitarinaa.

Aineiston edustavuutta on myös tarpeen pohtia laadullisen haastatteluaineiston yhteydessä. Tutkimus tarkastelee maahanmuuttajan mallitarinaa sekä maahanmuuttajavanhempien käsityksiä lapsistaan ja sukupolvien välisistä suhteista. Haastateltavat ovat tulleet Suomeen pakolaisina, turvapaikanhakijoina tai perheenyhdistämisen kautta länsimaiden ulkopuolelta. Kaikki haastateltavat ovat joko työssä, työharjoittelussa, opiskelevat tai toimivat maahanmuuttoon tai monikulttuurisuuteen liittyvissä yhdistyksissä. Osa haastateltavista on käynyt koulua vain muutaman vuoden ja osa on korkeakoulutettuja. Oleellista onkin huomata, että analyysin kautta muodostuva maahanmuuttajan mallitarina on haastattelutilanteissa syntynyt konstruktio, eikä edusta koko maahanmuuttajaväestön näkemystä pienoiskoossa. Sama koskee myös haastateltavien käsityksiä sukupolvien välisistä suhteista. Perheen sisäisten sukupolvien välisten suhteiden jäsentäminen perheen vieraan ja vieraan kesyttämisen kautta ei edusta koko Suomen maahanmuuttajaväestön käsityksiä, vaan on tutkijan analyysin keinoin muodostama selitysmalli. Toisaalta on myös tiedostettava tutkijan rooli tutkimuksen kulussa sekä tuloksien muotoutumisessa.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan rooli korostuu. Tutkijan rooli tulee esiin jo tutkimusaiheen valinnan kohdalla, jolloin on myös huomioitava tutkimusaiheen valinnan eettiset kysymykset (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129). Vaikka laadullinen tutkimus usein pyrkii antamaan äänen tutkittavilleen, viime kädessä tutkimuksessa kuuluu aina tutkijan ääni (Hänninen 1999, 34). Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on oleellista huomioida tutkijan rooli läpi koko tutkimusprosessin, kuten tässäkin tutkimuksessa on pyritty tekemään.

4.3 Analyysimenetelmät ja analyysin kulku

4.3.1 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi on paitsi yksittäinen metodi myös teoreettinen kehys, jonka avulla voi tehdä hyvin erilaista tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysi pyrkii kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Analyysin tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiksi ja ymmärrettäväksi johtopäätöksiä varten. Riskinä sisällönanalyysin käytössä voidaan pitää keskeneräisyyttä, analyysilla on vaarana jäädä puolitiehen jos aineisto vain järjestetään tiiviiseen muotoon mutta johtopäätökset jäävät tekemättä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103).

Sisällönanalyysi voidaan karkeasti jakaa kolmeen luokkaan: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Aineistolähtöinen analyysi ei pohjautu teoriaan, vaan sen tavoitteena on luoda teoreettisia käsitteitä. Analyysi kulkee pelkistämisen ja ryhmittelyn kautta kohti teoreettisten käsitteiden luomista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Aineistolähtöisen analyysin etuna voidaan pitää ennakkoluulotonta suhtautumista aineistoon. Analyysia ohjaa ainoastaan tutkimustehtävä, eikä ennalta määrätty teoria vaikuta analyysin tuloksiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston tiivistämisellä ja ryhmittelyllä muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ongelmana puolestaan voidaan pitää todellisen aineistolähtöisyyden mahdottomuutta. Vaikka analyysi lähtökohdiltaan olisikin aineistolähtöistä, ei tutkija voi täysin irrottautua tuntemistaan teorioista, jotka väistämättä ohjaavat tutkijan ajattelua ja siten myös analyysin kulkua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 99.)

Teorialähtöistä sisällönanalyysia voidaan pitää aineistolähtöisen sisällönanalyysin vastakohtana. Teorialähtöistä analyysia ohjaa ennalta valittu teoria tai käsitejärjestelmä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä muodostetaan ensin analyysirunko ja aineistosta poimitaan runkoon kuuluvat ja sen ulkopuolelle jäävät asiat. Rungon ulkopuolelle jäävistä asioista voidaan muodostaa uusia

luokkia tai käsitteitä. Teorialähtöisen analyysin kulku onkin varsin samanlainen kuin aineistolähtöisen analyysin. Analyysi kulkee pelkistämisen kautta käsitteiden tai luokkien muodostamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113-114.) Teoriaohjaava sisällönanalyysi sijoittuu edellisten muotojen välimaastoon. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin kulku etenee aineiston ehdoilla eli muistuttaa aineistolähtöistä analyysia. Menetelmien ero tulee esiin suhteessa teoreettisten käsitteiden luomiseen. Aineistolähtöisessä analyysissa käsitteet luodaan aineistosta, mutta teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa teoreettiset käsitteet ovat valmiina ja analyysin kautta muodostetut ryhmät tai luokat vain sovitetaan jo olemassa olevaan teoriaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117).

Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysia käytetään ainoastaan aineiston tiivistämiseen ja järjestämiseen eli sisällönanalyysi toimii analyysin välivaiheena. Tutkimuksen aineisto koostuu yhteensä yhdeksästä haastattelusta eli yli sadasta sivusta litteroitua tekstiä. Sisällönanalyysi toimiikin mainiona apuvälineenä tutkimusongelman kannalta oleellisen aineksen esiintuomisessa. Sisällönanalyysia ei voi kuitenkaan sivuuttaa merkityksettömänä analyysin lopullisten tulosten kannalta, sillä jo tiivistämisvaiheessa aineistosta nousee esiin tiettyjä teemoja, jotka ovat merkittäviä analyysin lopputuloksen kannalta.

Tutkimuksessa hyödynnetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Analyysia ei aluksi ohjannut mikään ennalta valittu teoria, vaan aineistoa lähdettiin tiivistämään aineiston ehdoilla. Aineistolähtöisyyden tavoitteena tässä tutkimuksessa on pyrkimys välttää liaksi tekemästä johtopäätöksiä ennakkokäsityksien perusteella. Analyysin alkuvaiheessa tutkimustehtävän täsmentyessä analyysia alkoivat kuitenkin ohjata mallitarinan ja etenkin vastapuheen käsitteet. Tämän vuoksi nimitän tutkimuksessa käytettyä sisällönanalyysia teoriaohjaavaksi. Aineistosta etsittiin vastapuheen muotoja jo olemassa olevia teoreettisia käsitteitä apuna käyttäen, mutta myös luoden uusia vastapuheen muotoja.

4.3.2 Mallitarinat ja vastapuhe

Narratiivisuuteen liittyy ajatus todellisuuden rakentumisesta tarinoiden kautta. Tarinat ovat tapa jäsentää maailmaa ja toimivat identiteetin rakentajina. Mallitarinat ovat kulttuurisidonnaisia tapoja jäsentää maailmaa ja kertovat siitä miten asioiden ajatellaan yleensä olevan ja mikä on kulttuurisesti soveliaista. Kuten monilla muillakin sosiaalitieteiden käsitteillä, myös mallitarinan käsitteellä on monta yleisesti käytössä olevaa määritelmää. Mallitarinan käsitteen lisäksi voidaan puhua myös kulttuurisista mallitarinoista, kulttuurisesta tarinavarannosta sekä vallitsevista kertomuksista (ks. Hänninen 1999).

Mallitarinan käsitettä voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Yhden jaottelun tarjoaa Carlos Köbl (2004, 28), joka jakaa mallitarinan määrittelytavat neljään eri lähestymistapaan. Ensimmäisen lähestymistavan mukaan mallitarina voidaan nähdä yleisimpänä tarinana, jolloin sen yleisyyttä voidaan testata empiirisesti. Tällä tavalla nähtynä mallitarina on yleisimmin kerrottu tarina jostain tilanteesta, tapahtumasta tai kategoriasta. Toisen lähestymistavan mukaan mallitarina on yleisin tarinana kulttuurituotteissa kuten kirjoissa tai elokuvissa. Tämän tyyppin mallitarinana voidaan pitää esimerkiksi romanttisen rakkauden tarinaa ”he elivät onnellisina elämänsä loppuun” tai ”ryysyistä rikkauksiin” -tyyppistä onnistumistarinaa. Kolmanneksi mallitarina voi myös olla ideologia, joka ohjaa ihmisen käytöstä, käsityksiä ja toimintaa. Tällöin mallitarina nähdään maailmankuvaa muokkaavana tarinana, jonka kautta ihminen muodostaa omia tarinoitaan ja identiteettiään. Neljäs mallitarinan määritelmä on puhetapa, joka ei ohjaa toimintaa millään tavalla. Mallitarina nähdään pelkästään tapana esittää asioita. (Köbl 2004, 28.)

Tässä tutkimuksessa käytetty mallitarinan määritelmä on lähinnä Köblin (2004, 28) esittelemää kolmatta lähestymistapaa. Mallitarinat nähdään kulttuurisesti rakentuneina tarinoina, jotka muokkaavat ihmisten käsitystä itsestään ja muista. Mallitarinoilla on tärkeä rooli identiteettien rakentamisessa ja ne tarjoavat sekä samaistumisen kohteita että mahdollisuuksia erottautumiselle. Mallitarinat eivät aina ole mieluisia tai hyväksytyjä, mutta mallitarinoiden hegemonisen luonteen vuoksi niille ei voi olla altistumatta. (Bamberg 2004, 359-360.) Mallitarinat ovat ikään kuin yleistä tietoa, kaikkien tuntemaa hiljaista tietoa (Juhila 2004, 27). Kulttuuriset mallitarinat eivät kuitenkaan ole merkki monoliittisestä yhtenäiskulttuurista, vaan tarinat ovat monitahoisia koodeja siitä miten asiat yleensä ymmärretään (Raitakari 2004, 60). Kulttuurisia mallitarinoita voidaan pitää jaettuina tapoina ymmärtää maailmaa, arkea ja ihmisten käytöstä eri tilanteissa. Mallitarinat ottavat kantaa asioiden hyväksyttävyyteen tai yleisyyteen. Normatiivinen mallitarina kertoo miten on kulttuurisesti tavanomaista ja hyväksyttävää toimia (Hänninen 1999, 50). Näin ollen mallitarinat ja niiden merkitykset vaihtelevat kulttuurisesti.

Mallitarinat voivat olla tilannekohtaisia tai kategoriaspesifejä, mutta myös kulttuurin taseisia myyttejä (Hänninen 1999, 50-51). Tilannekohtaiset mallitarinat kertovat miten tietyissä tilanteissa on tapana tai soveliasta käyttäytyä. Kategoriaspesifit mallitarinat puolestaan määrittävät tietyntyyppeiden henkilöiden käytöstä, kuten esimerkiksi työttömien tai äitien. Yhteiskunnan ja kulttuurin läpäisevät myytit ovat puolestaan kaikkien jakamia. Myytit ovat mallitarinoita jaetuista kulttuurisista arvoista ja käsityksistä, kuten työn itseisarvosta tai länsimaisesta edistyksestä. Mallitarinat voivat olla tiedostamattomia, mutta ne tulevat näkyviksi kun tarinasta poiketaan.

Mallitarinasta poikkeaminen aiheuttaakin usein hämmennystä. Mallitarinasta poikkeaminen johtaakin usein tarpeeseen selittää ja perustella toimintaansa (Raitakari 2004, 60).

Mallitarinat voivat olla samaistumisen tai erottautumisen kohde, ja niiden kautta ihminen myös muodostaa omaa identiteettiään. Oma identiteettiä rakennetaan aina suhteessa muihin ja perustuen kulttuurisiin reunaehtoihin. Identiteettiä voidaankin pitää tarinallisesti rakentuneena ja rakennettuna luomuksena. Mallitarinat toimivat mallina muille tarinoille, jolloin rakennamme identiteettiämme niiden varassa ja meistä tulee tarinoita, joita tunnemme. (Hänninen 1999, 60.) Mallitarinoiniin liittyy myös identiteetin rakentamista rajoittava ulottuvuus. Mallitarinat sisältävät valmiita sosiaalisia identiteettejä, joihin samaistua tai joista erottautua, mutta eivät tarjoa mahdollisuutta uusien sosiaalisten identiteettien rakentamiselle. Mallitarinoissa oleelliset asiat ihmisistä, heidän menneisyydestään ja tulevaisuudestaan on ikään kuin jo valmiiksi kirjoitettu (Juhila 2004, 26).

Analyysin ensimmäisessä osassa muodostetaan haastateltavien kertomuksista synteesi, maahanmuuttajan mallitarina. Kyse on kategoriaspesifistä mallitarinasta, joka kertoo millainen maahanmuuttaja on ja miten hänen on soveliaista toimia eri tilanteissa ja suhteessa muihin. Maahanmuuttajan mallitarina toimii yläkäsitteenä kulttuuriselle kehystarinalle, jonka sisälle jää toisistaan poikkeavia maahanmuuttajan kategorioita. Maahanmuuttajan mallitarina ei kuitenkaan aina sovi maahanmuuttajan omaan maailmankuvaan tai identiteettiin. Mallitarinoiniin etsitään vaihtoehtoja tai niitä haastetaan vastapuheen keinoin.

Mallitarina on ollut käsitteenä kulttuuri- ja kielitieteissä jo pidempään käytössä, mutta vastapuheen käsite on uudempi tulokas (Andrews 2004, 2). Vastapuhe on aina vastaus johonkin ja erimielisyyttä ilmaisevaa reagointia, joka haastaa kulttuurisesti vakiintuneita kategorioita. Vastapuhe voi käyttää erilaisia keinoja ja olla joko suoraa tai epäsuoraa, mutta useimmiten vastapuhe on hienovaraista neuvottelua. (Juhila 2004, 29.) Vastapuhe antaa mahdollisuuden etsiä vaihtoehtoja kulttuurisille mallitarinoille ja haastaa niitä omien narratiivien keinoin. Vastapuheen keinoin henkilö voi pyrkiä kyseenalaistamaan itseensä kohdistuvia määritelmiä ja muuttaa ne toisenlaiseksi. Vastapuhe haastaa aina kulttuurisesti vakiintuneita kategorioita. Vastapuhe onkin useimmiten tietoista ja vastapuheeseen liittyy tunne kuulumisesta marginaaliin (Andrews 2004, 1). Vastapuheen keinoin voidaan pyrkiä haastamaan marginaalin ja keskuksen suhdetta ja horjuttaa vallitsevia valtarakenteita. Onkin syytä kysyä kenen näkökulmasta vastapuhe on nimenomaan *vastapuhetta* ja ketä vastaan se on suunnattu. Mallitarinoita kerrotaan eri asemista käsin ja eri tavoin, todellisuus näyttäytyy eri tavoin eri lähtökohdista tuleville henkilöille (Raitakari 2004, 61). Yhteiskunnan keskusta ja marginaaleja tuotetaan jokapäiväisessä puheessa ja käytännöissä. Kulttuurisia normeja

ja marginaaleja rakennetaan usein keskuksesta käsin ja marginaaleissa olevilla henkilöillä on harvoin mahdollisuutta olla mukana näissä määrittelyissä (Raitakari 2004, 60). Vastapuhe suunnataan usein marginaalista kohti keskusta, mutta kyseessä ei kuitenkaan ole dikotomia. Yhteiskunnassa voi olla useita eri marginaaleja ja vakiintuneetkaan kategoriat eivät ole muuttumattomia. Yhteiskunnan muutoksen vuoksi keskus ja marginaalit voivat määrittyä uudelleen. Maahanmuutto on esimerkki tällaisesta yhteiskunnallisesta muutoksesta, joka määrittelee uudelleen yhteiskunnallisia valtasuhteita (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 19).

Vaikka vastapuhe voi käyttää erilaisia keinoja, on vastapuhe aina tietoista ja aktiivista toimintaa. Yleisimpiä vastapuheen muotoja ovat tavallisuusretoriikka ja eron politiikka. Tavallisuusretoriikan keinoin erottaudutaan omaan ryhmään liitetystä määreistä korostamalla omaa tavallisuuttaan (Sacks 1992). Eron politiikka puolestaan korostaa erojen positiivisia puolia. Eron politiikan keinoin ei pyritä erottautumaan omaan ryhmään liitetystä määreistä vaan erottaudutaan samanlaisuuden tarpeesta (Young 1990, 157-158). Vastakohtana vastapuheelle voidaan pitää vaikenemistä (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004). Vaikeneminen voi olla joko hiljaista hyväksyntää, äänettömyyttä tai kieltäytymistä. Hiljainen hyväksyntä ei haasta mallitarinoita vastapuheen keinoin, vaikka ei ehkä löydäkään mallitarinoista samaistumisen kohteita. Äänettömyys viittaa yleensä sellaisiin marginaaleihin, joiden on vaikea saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa. Vastapuheen esittämiselle ei siis tarjoudu yhteiskunnassa kanavaa, jonka kautta kommunikoida keskuksen kanssa. Kieltäytyminen puolestaan on vastapuheen tavoin aktiivista toimintaa, jossa kieltäydytään sellaisesta vuorovaikutuksesta, joka asettaa itsen marginaaliseen asemaan. Kieltäytymiseen liittyy pyrkimys erottautua kokonaan keskuksen ja marginaalin määrittämisestä (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 12.)

Analyysin ensimmäisessä osassa tarkastellaan maahanmuuttajan mallitarinaa ja mallitarinaan kohdistuvia vastapuheen muotoja. Analyysin ensimmäisenä vaiheena tiivistin aineiston käsiteltävämpään muotoon teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Aineistosta nousi kuvailuja tyypillisistä suomalaisista sekä tavallisista ja epätavallisista maahanmuuttajista. Ottamalla kantaa tyypillisyyteen ja tavallisuuteen, haastateltavat ottivat samalla kantaa myös siihen, mikä koetaan normaalina ja oikeanlaisena tapana olla maahanmuuttaja. Analyysissa etsin haastateltavien kertomasta yhteisiä piirteitä ja muodostan niistä fuusion, maahanmuuttajan mallitarinan. Mallitarina muodostuu yhtä lailla tarinaan sisältyvistä asioista kuin sen ulkopuolelle jäävistä asioista. Tämän vuoksi oleellisena osana on myös etsiä aineistosta mallitarinaa vastustavat ja kritikoivat äänet, joista käytän vastapuheen käsitettä.

Ensimmäisten lukukertojen ja alustavan teemoittelun jälkeen päädyin hahmottelemaan aineistosta maahanmuuttajan mallitarinaa. Analyysin ensimmäinen osa on aloitettu haastattelujen lähiluvulla ja poimimalla lähempään tarkasteluun kohtia, jotka liittyvät maahanmuuttajiin kohdistuviin stereotypioihin tai mallitarinoihin. Kohdat sisältävät puhetta esimerkiksi kulttuurista, maahanmuuttajista, suomalaisista, rasismista, ulkonäöstä, toiveista ja tavoitteista sekä työstä. En rajannut mallitarinoiden ja vastapuheen kannalta kiinnostavia kohtia tässä vaiheessa tarkasti, sillä halusin antaa aineiston johdattaa minut mallitarinan jäljille. Jokaisesta lähempään tarkasteluun poimitusta kohdasta muodostettiin ajatuskokonaisuus, joka toimii sisällönanalyysin analyysiyksikkönä. Tässä tapauksessa analyysiyksiköksi valikoitui ajatuskokonaisuus, sillä koen että yksittäiset sanat tai virkkeet eivät olisi tavoittaneet haastateltavien esittämiä ajatuksia yhtä hyvin. Ajatuskokonaisuuksia oli tässä vaiheessa noin 150 kappaletta, joista osa oli sisällöltään yhteneviä. En edelleenkään ottanut kantaa mallitarinan sisältöön, vaan ryhmittelin ajatuskokonaisuuksia mahdollisimman vapaasti sisällön mukaan teemoihin. Teemoja muodostui tässä vaiheessa 16 kappaletta: työ, parempi ihminen, suomalaisuus uhkana, erilaisuus, sukupuoli, muut kuin minä -puhetapa, vaikea elämä, ulkopuolisuus, lasten vapaus, tasa-arvo, uskonto, toisen polven onnistuminen, nuorten kaksoiselämä, yksilö, rasismi ja kotimaahan paluu. Teemoitteluun saakka aineistoa tiivistettiin sisällönanalyysin avulla. Teemoittelun jälkeen aloitettiin mallitarinan muodostaminen. Jokaisesta teemasta kirjattiin ylös paitsi mitä teemoissa oletettiin maahanmuuttajista, myös miten oletusta vastustettiin. Mallitarinaa ja vastapuhetta lähdettiin siis etsimään samalla kertaa.

Esimerkki analyysin kulusta:

Alkuperäinen lainaus: *Sama lapset, suomalaiset lapset, kuin ulkomaalaiset. Kesä leikkii ja kaikki puhuu suomeksi kaikki, ei mitään ero.* [H7]

Ajatuskokonaisuus: Suomalaiset lapset ovat samanlaisia kuin maahanmuuttaja lapset.

Mallitarina: Maahanmuuttajalapsia pidetään erilaisia kuin suomalaiset.

Vastapuhe: Korostetaan samanlaisuutta, häivytetään eroja. TAVALLISUUDEN POLITIIKKA

Alkuperäinen lainaus: *Lukee paljon, saada hyvä todistus, sitten ulkomaalainen hyvä ihminen ja tärkeä ihminen. Koska ulkomaalainen pitäis pakko tee erilainen. Jos suomalainen tekee jotain, ei väliä.* [H4]

Pääajatus: Maahanmuuttajan tulee tehdä paljon työtä, olla parempi ihminen.

Mallitarina: Maahanmuuttaja on oletusarvoltaan huonompi kuin suomalainen. Maahanmuuttajan on todistettava olevansa hyvä ihminen.

Vastapuhe: Mallitarina hyväksytään.

Tämän vaiheen jälkeen muodostettiin maahanmuuttajan mallitarina sekä vastapuheen muodot. Mallitarinan muodostamisessa on käytetty löyhästi hyväksi narratiivisen analyysin elementtejä. Aineistosta rakennetaan fuusion keinoin maahanmuuttajan mallitarina yhdistämällä haastateltavien henkilökohtaisia kertomuksia. Analyysia ei voida kuitenkaan pitää puhtaana narratiivisena analyysinä, sillä muodostettu maahanmuuttajan mallitarina ei ole ehyt kertomus, vaan erilaisia ja osin ristiriitaisiakin elementtejä sisältävä kulttuurinen kehyskertomus. Analyysin tuotteena ei siis synny juonellista kertomusta, vaan kulttuurisesti muotoutunut maahanmuuttajan mallitarina. (Polkinghorne 1995, 15-16.) Mallitarinan muotoutumisen yhteydessä teemoiteltiin myös löytyneet mallitarinaan kohdistuvat vastapuheen muodot. Mallitarinaa ja vastapuheen muotoja ei voi pitää toisistaan irrallisina, vaan vastapuhe on tiukasti liitoksissa mallitarinaan. Löytämäni vastapuheen muodot nimesin tavallisuuden politiikaksi, eron politiikaksi ja vastahyökkäykseksi. Lisäksi aineistosta muotoutui kaksi muuta tapaa vastustaa mallitarinaa, kieltäytyminen ja vaikeneminen.

4.3.3 Kertomus perheen vieraasta

Perhe on luonteeltaan erityinen yhteisö, joka määrittyy sukulaisuuden ja yhteenkuuluvuuden kautta. Länsimaisen näkemyksen mukaan perhe nähdään useimmiten ydinperheenä, joka muodostuu vanhemmista ja heidän lapsistaan. Perhe voi kuitenkin muodostua myös laajemmasta sukulaisverkostosta tai uusien liittojen myötä syntyneistä uusperheestä. Perheelle yhteisönä ei ole niinkään olennaista perheenjäsenten suhteiden läheisyys, vaan kyse on tietyytyppisistä suhteista. Perhe määrittyy yhteisyyden kautta, joka osoittaa että tietyt ihmiset kuuluvat yhteen ryhmänä. Perheen yhtenäisyys muodostuu rajankäyntinä, jossa osoitetaan ketkä kuuluvat *meihin* ja erotetaan samalla meidät muista. (Jallinoja 2009, 16.)

Yhtenäisyys on perhettä olennaisesti määrittävä ominaisuus, jota perheenjäsenten on varjeltava. Perhettä liian lähelle tulevat ulkopuoliset nähdään tällöin helposti vieraina. Ulkopuolisista vieraista voi muodostua perheen yhtenäisyyttä uhkaava tekijä. Sanaparilla ”vieras perheessä” viitataan tässä johonkin perheeseen kuulumattomaan asiaan tai ihmiseen, joka on ilmaantunut perheeseen ulkopuolelta ja jota on pyrittävä torjumaan. (Jallinoja 2009, 14.) Esimerkiksi uusi perheenjäsen, tai sairaus voi muodostua vieraaksi, joka muuttaa perheen yhtenäisyyttä ja keskinäisiä suhteita (Ketokivi 2009; Nätkin 2009). Maahanmuuton myötä uuden kotimaan kulttuurista voi muotoutua tällainen perheen yhtenäisyyttä vaarantava vieras (vrt. Högbacka 2009). Uuden kotimaan kulttuuri ja kulttuuriin sopeutuminen muokkaa perheenjäsenten välisiä suhteita, perheen dynamiikkaa ja

perheen totuttuja käytäntöjä. Uusi kulttuuri nähdään perheeseen ulkopuolelta tulleen vieraana, joka uhkaa perheen yhteisyyttä.

Perheen vieras voi kuitenkin tulla myös perheen sisältä (Jallinoja 2009, 11). Maahanmuuton myötä osa perheenjäsenistä voi sopeutua uuden kulttuurin tapoihin muita perheenjäseniä nopeammin. Perheenjäsenillä voi olla toisistaan poikkeavia akkulturaatiostrategioita ja perheenjäsenten välillä voi esiintyä eritahtista akkulturaatiota. Akkulturaatiostrategioiden ja eritahtisen akkulturaation myötä perheenjäsenistä on vaarana tulla vieraita toisilleen (Goulbourne ym. 2010, 137). Perheen ulkopuolelta tullut vieras voikin muuttaa muotoaan ja muodostua perheen sisäiseksi vieraaksi.

Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajataustaisen perheen sukupolvien välisiä suhteita tarkastellaan vanhempien näkökulmasta. Sukupolvien välisiä suhteita jäsentäväksi tekijäksi on valittu ajatus vieraasta perheessä. Sukupolvien välisiä suhteita olisi voitu tarkastella myös esimerkiksi kasvatustyylien, vanhemmuuden tai luvussa kaksi esitellyn Berryn (1997) akkulturaatiomallin kautta, mutta ajatus vieraasta perheessä kuvaa paremmin perheen muotoa erityisenä yhteisönä ja mahdollistaa paremmin narratiivisen tutkimusotteen hyödyntämisen. Maahanmuuttajataustaisten vanhempien kertomukset nähdään kertomuksina uuteen kulttuuriin sopeutumisesta ja perheen vieraaseen suhtautumisesta. Uusi kulttuuri tulee perheeseen kutsumatta ulkopuolelta ja vanhempien tulee muokata perheen totuttuja tapoja ja muodostaa perheen yhtenäisyyttä uudelleen muuttuneessa tilanteessa.

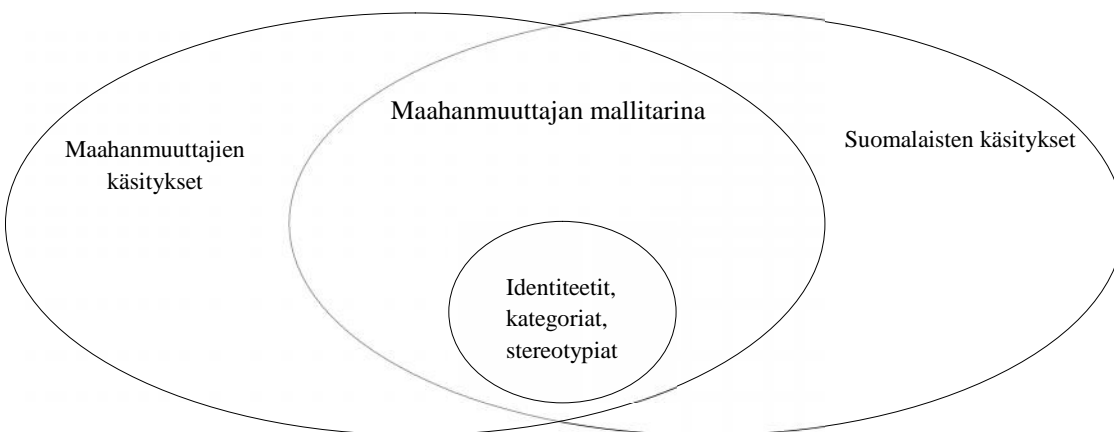
Analyysi on aloitettu aineiston lähiluvulla ja teemoittelulla, joka kuitenkin poikkeaa ensimmäisen osan teemoittelusta merkittävästi. Aineistoa ei enää tiivistetty sisällönanalyysin avulla, vaan teemoja lähdettiin hakemaan aineistosta tutkimustehtävän mukaisesti. Aineistosta lähdettiin etsimään kasvatukseen, vanhemmuuteen, lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin ja lasten tulevaisuuteen liittyviä aihepiirejä. Teemoittelun suhteen jouduin palaamaan takaisin aineistolähtöiseen otteeseen, sillä aineisto ei järjestynyt ennalta oletettujen teemojen mukaisesti. Palaamalla aineiston lähilukuun ja ajatukseen kertomuksista todellisuuden rakentajana, sukupolvien välisille suhteille muodostui yhteinen nimittäjä, kertomus perheen vieraasta. Narratiivisuutta on käytetty analyysissä ymmärrysvälineenä (Hänninen 1999, 15), sukupolvien välisiä suhteita jäsenetään ja ymmärretään perheen vieraan kautta. Kertomuksilla on merkittävä rooli todellisuuden muotoutumisessa ja kertomukset ovat tapa ymmärtää maailmaa ja muodostaa identiteettiä. Uusi kulttuuri perheen vieraana ei toki selitä perheen sisäisiä suhteita kokonaisuudessaan, mutta vieraalla on suhteiden tarkastelussa ja jäsennyksessä merkityksellinen, kokoava rooli.

Vaikka perheeseen tullut uusi kulttuuri on tullut perheeseen kutsumatta, on vieras tullut jäädäkseen. Maahanmuuttajataustaisten vanhempien haastattelujen perusteella analyysissä muodostuu kertomus perheen vieraaseen suhtautumisesta. Vieraaseen ensin tutustutaan ja lopulta vieras joko torjutaan, omaksutaan tai kesytetään. Analyysin tuloksena ei ole muodostettu erillisiä tarinatyyppejä vieraan omaksumiselle, torjumiselle ja kesyttämiseksi. Vaikka vieras pyritään joltain osin omaksumaan ja torjumaan, kaikissa haastatteluissa pyrkimys vieraan kesyttämiseen nousee perhesuhteita parhaiten selittäväksi malliksi. Kesyttämällä tarkoitetaan tässä vieraan muuttamista omiin tarkoitukseen soveltuvaksi ja hyväksyttäväksi (vrt. Ritala-Koskinen 2009). Kesyttämisen keinoin vanhemmat tekevät uudesta kulttuurista uhkan sijaan uuden mahdollisuuden. Vieras ei vain uhkaa perheen yhtenäisyyttä, vaan se myös mahdollistaa totuttujen käytäntöjen uudelleenarvioinnin ja muokkaamisen. Pyrkimys vieraan kesyttämiseen viittaa haluun säilyttää ja ylläpitää perheen yhtenäisyyttä myös muuttuneessa tilanteessa. Maahanmuuton myötä perhe-elämästä voi tulla vanhemmille hallitsematonta ja arvaamatonta (Alitolppa-Niitamo 2010, 57). Hallitsematon tilanne muutetaan hallittavaan muotoon kesyttämällä vieras. Pyrkimys vieraan kesyttämiseen toimii perhesuhteita jäsentävänä pohjakertomuksena, jonka ohessa esitellään perhesuhteita vaarantavat tekijät ja perheen vieraat.

5 Maahanmuuttajan mallitarina

5.1 Vastapuheesta mallitarinaksi

Mallitarina nähdään tässä tutkimuksessa kulttuurisesti jaettuna tarinana, jonka avulla voidaan ymmärtää maailmaa, arkea ja ihmisten käytöstä eri tilanteissa. Mallitarina on luonteeltaan hegemoninen ja normatiivinen kertoessaan siitä miten on tavanomaista ja hyväksyttyä toimia (Juhila 2004, 27). Mallitarinalla on tärkeä merkitys identiteetin rakentamisessa, sillä mallitarina tarjoaa mahdollisuuksia samaistumiselle ja erottautumiselle sekä valmiita sosiaalisia identiteettejä ja kategorioita. Kun tarkastellaan nimenomaan maahanmuuttajan mallitarinaa, on kyse kategoriaspesifistä mallitarinasta (Hänninen 1999, 50-51). Kuviossa 2. esitellään maahanmuuttajan mallitarinan suhde kategorioihin, identiteetteihin ja stereotyyppisiin. Mallitarina on kulttuurisesti rakentunut eli tarina pohjautuu sekä suomalaisten että maahanmuuttajien käsityksiin.

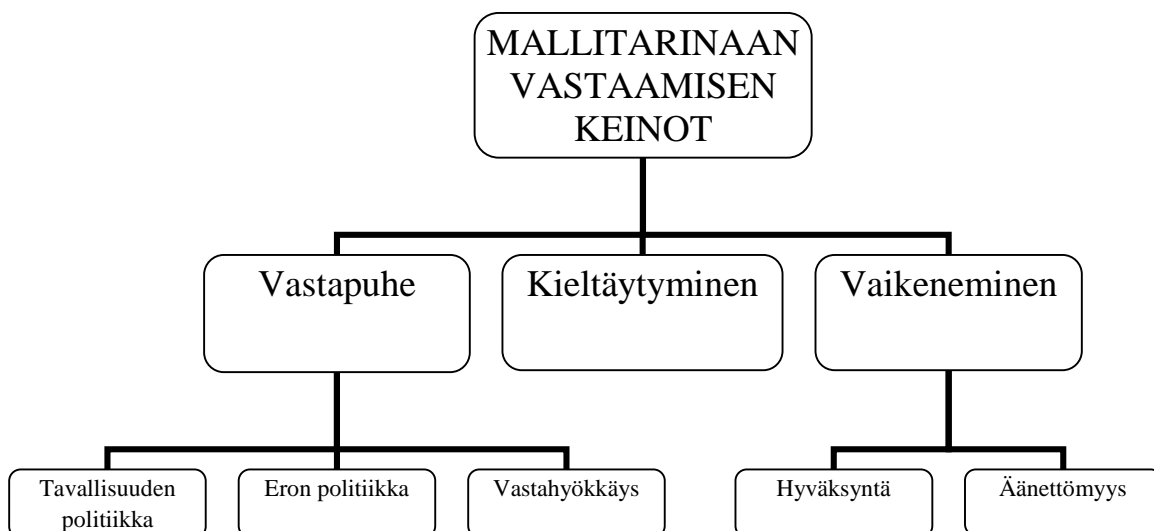

Kuvio 2. Maahanmuuttajan mallitarina

Maahanmuuttajan mallitarina kertoo millainen maahanmuuttaja on, miten hän tavanomaisesti toimii tietyissä tilanteissa ja toisaalta miten hänen on hyväksyttävää toimia. Maahanmuuttajan mallitarina määrittelee maahanmuuttajien olemusta, käytöstä, käsityksiä sekä sosiaalisia suhteita. Maahanmuuttajat joutuvat ottamaan kantaa maahanmuuttajan mallitarinassa esiintyviin oletettuihin kategorioihin (Huttunen 2004, 139). Mallitarina ja kategoriat sisältävätkin samanlaisia elementtejä, mutta mallitarina on kategorioita laajempi tapa tarkastella ”maahanmuuttajuutta”. Maahanmuuttajan mallitarina kertoo tarinaa tavanomaisesta maahanmuuttajasta, vaikka sisältääkin erilaisia

kategorioita ja identiteettejä. Maahanmuuttajan kategoria on mallitarinan tavoin kulttuurisesti jaettu ja sosiaalisesti rakentunut. Vaikka maahanmuuttajat usein nähdäänkin yhtenä massana, erotellaan maahanmuuttajia lähtömaan, ulkonäön ja sukupuolen mukaan erilaisiin kategorioihin. Toiset kategoriat ovat hyväksytympiä kuin toiset ja määrittyvät vähemmän vieraiksi kuin toiset. Nämä kategoriat ovat sukua stereotyyppioille. Tuttuja ja tunnistettavia maahanmuuttajakategorioita ovat esimerkiksi muslimi-figuuri sekä aasialaisen naisen figuuri. (Huttunen 2004, 139.) Kategorian ollessa kulttuurisesti jaettu ja pääasiassa negatiivinen, voidaan puhua leimatusta identiteetistä. Leimattuja identiteettejä rakennetaan vastaparien kautta. Leimatut identiteetit muodostuvat me ja muut -ajattelun kautta, jossa kaikki vieras määrittyy toiseksi. (Hall 1999, 139-222.)

Osana suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria tutkija ei ole erillinen mallitarinasta ja pystyy hyödyntämään omaa kulttuurituntemustaan (Raitakari 2004, 60). Toisaalta vähemmistöryhmää tutkivana enemmistön edustajana tutkijan on tiedostettava tarkasti valtaan liittyviä seikkoja ja sekä oma vaikutuksensa mallitarinan muotoutumiseen (vrt. Rastas 2005, 87.) Koska mallitarina luodaan yleensä kulttuurisessa keskiössä, jää marginaaleille usein vain mahdollisuus kommentointiin. Maahanmuuttajan mallitarinan kohdalla voidaan ajatella suomalaisten käsityksillä olevan enemmän vaikutusta kuin maahanmuuttajien omilla käsityksillä ja kertomuksilla. Maahanmuuttajien vaikutus mallitarinan muotoutumiseen saattaa helposti jäädä kommentoinnin ja vastapuheen tasolle. Kuviossa 3. esitellään analyysin kautta löytyneet keinot vastata mallitarinaan. Keinot on jaettu kolmeen pääluokkaan: vastapuhe, kieltäytyminen ja vaikeneminen.

Kuvio 3. Vastapuheen keinovalikoima

Tämä tutkimus keskittyy lähinnä vastapuheen analysointiin, mutta aineistosta on löydettävissä myös kieltäytymiseen ja vaikenemiseen liittyviä elementtejä. Vastapuhe on tietoista ja aktiivista toimintaa, jonka tavoitteena on tuoda esille mallitarinalle vaihtoehtoisia tapoja, kategorioita ja elämänkaaria (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11-12). Vastapuheen muodot on tässä jaettu edelleen kolmeen alaluokkaan: tavallisuuden politiikkaan, eron politiikkaan sekä vastahyökkäykseen.

Tavallisuuden politiikaksi nimetään tässä tutkimuksessa vastapuheen muotoa, joka pohjautuu Harvey Sacksin (1992) esittelemään ajatukseen tavallisuuden tekemisestä (*doing being ordinary*). Tavallisuuden politiikan keinoin pyritään korostamaan omaa tavallisuutta ja tekemään tavallisuutta kerronnallisin keinoin. Maahanmuuttajan mallitarinaan kohdistuva tavallisuuden politiikka viittaa kerronnan tapaan, jossa vakuutetaan kuulija maahanmuuttajan ”tavallisuudesta” huolimatta siitä, että hän on maahanmuuttaja. Oletuksena tällöin on maahanmuuttajan erilaisuus. Korostamalla tavallisuutta vähätellään samalla eroja suomalaisiin. Kirsi Juhila (2004, 29) on nimittänyt samaa vastapuheen muotoa tavallisuusretoriikaksi, mutta katson tavallisuuden politiikan tämän tutkimuksen kannalta sopivammaksi termiksi. Puhumalla tavallisuuden politiikasta korostetaan vastapuheen luonnetta erotuksena retoriikasta. Tavallisuuden politiikka tuo myös paremmin esiin tavallisuuden tekemisen arvopohjaisen luonteen ja tavallisuuteen pyrkimisen.

Tavallisuuden politiikan vastakohtana voidaan pitää eron politiikkaa. Eron politiikka on Iris Marion Youngin (1990, 157-158) esittelemä ajatus erojen hyvien puolien korostamisesta. Eron politiikka ei tavoittele tavallisuutta tai samanlaisuutta, vaan ihannoii erilaisuutta omana arvonaan. Maahanmuuttajan mallitarinan kohdalla eron politiikka on näkyvillä etenkin monikulttuurista ajattelua korostavissa kertomuksissa. Eron politiikan keinoin todistetaan kuulijalle, että erilaisuus ei tuo ongelmia vaan erilaiset ihmiset ja kulttuurit voivat elää sulassa sovussa ja että erilaisuudesta on jopa hyötyä. Kolmatta aineistosta nousutta vastapuheen muotoa nimitetään tässä tutkimuksessa vastahyökkäykseksi. Vastahyökkäyksessä mallitarinassa esiintyvä negatiivinen ominaisuus tai piirre kiistetään ja huomio pyritään kiinnittämään muualle. Maahanmuuttajan mallitarinan kohdalla vastahyökkäys ilmenee maahanmuuttajiin kohdistuvien stereotyyppien kohdalla, kun haastateltavat vastaavat negatiivisiin leimoihin kohdistamalla ne suomalaisiin.

Kieltäytyminen on vastapuheen tavoin tietoista ja aktiivista toimintaa. Kieltäytyminen viittaa toimintaan, jossa kieltäydytään sellaisesta vuorovaikutuksesta, joka asettaa itsen marginaaliseen asemaan. Kieltäytymiseen liittyy pyrkimys erottautua kokonaan keskuksen ja marginaalin määritteistä (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 12). Kieltäytyminen tuo hyvin esiin mallitarinan

suhteen marginaaleihin ja keskukseen, vastapuhe tai kieltäytyminen suuntautuukin useimmiten marginaaleista keskusta kohti. Aineistossa kieltäytyminen tuli esiin tilanteissa, joissa esimerkiksi kulttuurieroja ei suostuttu käsittelemään stereotyyppien ja dikotomian kautta, vaan haastateltavat muodostivat uudenlaisia lähestymistapoja. Vaikeneminen poikkeaa vastapuheesta ja kieltäytymisestä siinä, ettei vaikeneminen ole välttämättä aktiivista toimintaa. Vaikeneminen voi ilmetä mallitarinan hyväksymisenä tai äänettömyytenä. Kuten edellä on todettu, mallitarina harvoin kuvaa todellisuutta, mutta joiltain osin tai joidenkin kohdalla mallitarina voi sopia omaan elämään myös hyvin. Tällöin on luonnollista, että vastapuheelle ei synny tarvetta ja mallitarina hyväksytään. Äänettömyys puolestaan on vahvasti yhteydessä marginaalisuuteen. Marginaaleille ei löydy kanavaa saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa ja samalla esittää vastapuhetta (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 12). Äänettömyyttä aineistosta ei löydy, paitsi maininnan tasolla. Tutkimukseen osallistuminen jo sinällään tarjoaa haastateltaville mahdollisuuden vastapuheen esittämiselle.

Seuraavassa alaluvussa esitellään tarkemmin analyysin tuloksena syntyneen maahanmuuttajan mallitarinan sisältö otsikon ”Se tavallinen tarina” alla. Tavallinen tarina ei tässä viittaa tarinan yleisyyteen, vaan nimenomaan normatiiviseen ja hegemoniseen mallitarinaan. Oleellista mallitarinassa ei ole sen todellinen yleisyys tai tavallisuus, vaan se että tarinaa pidetään tavallisena. Maahanmuuttajan oletetaan käyttäytyvän mallitarinan mukaisesti. Stereotyyppit maahanmuuttajista ja maahanmuuttajan kategoriat ovat mallitarinan tavoin läsnä haastatteluissa, vaikkei niihin haluta suoraan tarttua. Mallitarinan tekeekin mielenkiintoiseksi juuri sen välttämättömyys. Vaikka mallitarina ei olisi mieluinen, ei ole mahdollista jättäytyä täysin sen ulkopuolelle. Mallitarinan yhteydessä esitellään myös analyysin tuloksena syntyneet vastapuheen muodot.

5.2 Se tavallinen tarina

Maahanmuuttajat, pakolaiset ja turvapaikanhakijana Suomeen tulleet henkilöt käsitetään usein yhtenäisenä ryhmänä. Maahanmuuttajaa ei ajatella yksilönä vaan osana ryhmää, johon pyritään tekemään eroja suhteessa itseen. Etenkin pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin liitetään vahvoja ennakkoluuloja. Maahanmuuttaja tulee helposti kohdelluksi marginaalin edustajana, toisena. Haastateltavat kokevat, että suomalaiset näkevät heidät yhtenä ryhmänä, eivätkä ymmärrä maahanmuuttajien välisiä eroja. Vastauksena oletukseen maahanmuuttajien välisestä samanlaisuudesta haastateltavat käyttävät tavallisuuden politiikkaa. Tavallisuuden politiikan keinoin erottaudutaan ryhmään kohdistetuista oletuksista vakuuttamalla, että itse on erilainen kuin muut samaan ryhmään kuuluvat. Erottautuminen muista maahanmuuttajista tehdään määrittämällä kulttuuri ja tavat yksilöllisiksi ja perhekohtaisiksi. Vaikka muut maahanmuuttajat saattavatkin

poiketa paljon suomalaisesta kulttuurista ja noudattaa vanhoillisia tapoja, oma perhe nähdään erilaisena. Haastateltavat joutuvat kerta toisensa jälkeen todistelemaan suomalaiselle tutkijalle kuinka heidän kulttuurinsa ja tapansa eroavat muiden maahanmuuttajien tavoista. Korostamalla kulttuurin yksilöllistä luonnetta sanoudutaan irti mallitarinan kasvottomasta maahanmuuttajasta ja pyritään tekemään tiettäväksi oman elämän ja valintojen yksilöllisyys. Tavallisuuden politiikka toimii ikään kuin puolustuksena negatiivisia luokitteluja vastaan. Korostamalla omaa erilaisuuttaan hyväksytään mallitarina muiden kohdalla. Tavallisuuden politiikka ei vastusta maahanmuuttajan mallitarinaa sinänsä, vastapuheen keinoin pyritään vain erottamaan itsensä mallitarinasta.

Jos me puhutaan yleistä, niin ei ole paljon eroja. Se riippuu meidän kulttuurissa perheestä. Me ollaan sellaisesta avoin perhe, emme ole sellainen kiinni perhe että tytöt näin, pojat näin, uskonto paljon tiukka. [H5]

Vaikka haastateltaville on tärkeää korostaa omaa yksilöllisyyttään ja eroaan muista maahanmuuttajista, he saattavat kuitenkin tehdä yleistyksiä muiden maahanmuuttajien ja suomalaisten kohdalla. Yleistäminen, kategorisointi ja luokittelu ovatkin tärkeitä ja tarpeellisia tapoja järjestää maailmaa ymmärrettävämpään muotoon ja luoda yhteisöjen yhtenäisyyttä (Douglas 2000, 48). Toisaalta suomalaisten tasapäistäminen voi toimia myös puolustuksena. Siirtämällä omaan itseen kohdistetut stereotypit suomalaisiin, puolustaudutaan yleistämistä vastaan omalla kohdalla. Osa haastateltavista kuvaileekin suomalaisia melko tavallisten stereotyyppien kautta esimerkiksi hiljaisiksi, omissa oloissaan viihtyviksi ja liikaa alkoholia käyttäviksi ihmisiksi. Siirtämällä huomio suomalaisten negatiivisiin ominaisuuksiin ja tekemällä yleistyksiä suomalaisista irrottaudutaan mallitarinasta käyttämällä vastahyökkäystä vastapuheen muotona.

Teemahaastattelun avoimen muodon ansiosta haastateltavilla on mahdollisuus lähestyä kulttuurieroja pitkälti omista lähtökohdistaan. Monet haastateltavat kuitenkin päätyvät heti haastattelun alkumetreillä puolustuskannalle ja luovat omaa yksilöllisyyttään ja samankaltaisuuttaan suomalaisiin nähden. Puolustautumisen tarve osoittaa, että haastateltavien näkökulmasta suomalaiset näkevät maahanmuuttajat yhtenä ryhmänä. Puolustautumiseen vaikuttaa täten myös tutkijan asema suomalaisena ja valtakulttuurin edustajana (ks. Marjeta 2001, 10). Toisaalta myös tutkimuksen asetelma voi vaikuttaa puolustautumisen tarpeeseen. Tutkimuksessa on tehty tietoinen valinta niputtaa eri lähtömaista ja kulttuureista tulevat maahanmuuttajat yhteen. Haastateltavat olivat myös tietoisia tästä valinnasta, mutta siitä ei keskusteltu tarkemmin ennen haastattelutilannetta. On mahdollista, että puolustautuminen oli tarpeen, jotta varmistettiin että tutkija on myös tietoinen asetelman vaikeudesta. Osa haastateltavista kuitenkin myös haastaa mallitarinan mukaisen yksinkertaisen suhtautumisen kulttuuriin ja kulttuurieroihin. Keskusteltaessa

kulttuurieroista ja maahanmuuttajien suhteista suomalaisiin, haastateltava ei lähde erittelemään kulttuurieroja tai erottamaan itseään mallitarinasta tavallisuuden politiikan avulla. Haastateltava kieltäytyy ottamasta kantaa kulttuurisiin stereotypioihin ja korostaa sen sijaan yleismaailmallisuutta. Yleismaailmallisuuden korostaminen eroaa tavallisuuden politiikasta merkittävällä tavalla. Kieltäytyminen ei hyväksy mallitarinaa ja sen sisältämää maahanmuuttajien tasapäistämistä lainkaan, kun taas tavallisuuden politiikan keinoin vain sitoudutaan mallitarinasta irti omalla kohdalla.

Meidän kulttuuri ei oo sata prosenttia, Suomessa ei oo sata prosenttia teidän kulttuuri. Kaikki maailmassa on hyvä ihminen, huono ihminen. Kaikki on sama, kaikki olemme ihminen. [H7]

Maahanmuuttajan mallitarinassa maahanmuuttajat nähdään melko yhtenäisenä ryhmänä, johon on liitetty tiettyjä ominaisuuksia. Uhrin asema ja pakolaisuus ovat esimerkkejä näistä ominaisuuksista. Pakolaisuuteen ja pakotettuun siirtolaisuuteen liittyy aina vaikeita elämäntilanteita ja -kohtaloita. Pakolaisiksi ja turvapaikanhakijoiksi lähdetään vaikeista oloista, usein sodan ja köyhyyden jaloista. Haastateltavat toivatkin esiin vaikeita ja kipeitä elämäkokemuksiaan kotimaissaan, mutta myös Suomessa. Uhrin asema saattaakin seurata uuteen kotimaahan. Uhrin positio näyttäytyy aineistossa paitsi maahanmuuttajien itsensä luomana, mutta myös ulkoa tuotuna kategoriana. Pakolainen nähdään osattomuuden, paon ja kärsimyksen leimaamana hahmona, joka on avun tarpeessa. Lisäksi pakolaisen odotetaan olevan niin kutsuttu oikea pakolainen ja todistelevansa kurjaa elämäntilannettaan irrottautuakseen elintasopakolaisen leimasta (Huttunen 2004, 143).

Elämän vastoinkäymiset tuodaan haastateltavien puheessa esiin eräänlaisina itsestäänselvyyksinä. Vain muutama haastateltava kuvaa tarkemmin elämäänsä lähtömaassa tai pakolaisuuteen johtaneita syitä. Monet haastateltavat kuittaavat vaikeudet elämän luonteella, joskus asiat vain eivät mene niin kuin on suunniteltu. Elämän lähtökohdat eivät ole kaikille samat. Elämä Suomessa ei myöskään ole ruusuilla tanssimista. Suomalaista kulttuuria ei ole helppo oppia eikä suomalaisiin ole helppo tutustua. Ulkopuolisuus näyttäytyy arkielämän pieninä asioina; työkaverin vitsit menevät ohi kahvitauolla ja naapurit unohtavat kertoa pihapiirin syystalkoista. Mallitarinassa maahanmuuttaja näyttäytyy ulkopuolisena ja uhrina. Osa haastateltavista hyväksyy uhrin position, sillä elämä ei tarjoa kaikille samoja mahdollisuuksia. Elämässä on vaikeuksia ja ongelmia joihin ei voi vaikuttaa. Ulkopuolisuus näyttäytyy suomalaisten aiheuttamana, suomalaisen yhteiskuntaan halutaan mukaan, mutta suomalaiset eivät ole halukkaita päästämään maahanmuuttajia mukaan asioihinsa.

Mutta elämä ei auttaa, ei antaa meille tilaisuuden. [H10]

Suomalaiset on, ovi on kiinni Suomeen. [H4]

Toisaalta ulkopuolisuus on myös vaikutusmahdollisuuksien vähyyttä. Omiin asioihin ei ole vaikutusmahdollisuuksia, sillä päätökset tekee aina joku muu. Kun marginaaleille ei avaudu mahdollisuuksia tuoda omia näkemyksiään esille ja vaikuttaa omiin asioihinsa, on kyse äänettömyydestä. Osa haastateltavista kokikin, että haluaisi vaikuttaa enemmän omiin asioihinsa ja saada näkemyksensä esille, mutta sille ei avaudu kanavaa. Muutama haastateltava kertoikin toivovansa, että osallistuminen tutkimukseen toisi hänen ja kaikkien maahanmuuttajien näkemyksiä esiin. Toisaalta haastateltavat haluavat sitoutua irti toivottomuudesta. Elämä Suomessa näyttäytyy hankaluuksienkin keskellä kuitenkin toiveikkaana ja tulevaisuus parempana. Suomeen sopeutuminen esitetäänkin selviytymistarinaan, jossa ensin on hankaluuksia kuten vaikea kieli ja kulttuuri sekä kylmät ihmiset, mutta vaikeudet ovat yritteliäisyyden kautta voitettavissa.

On vaikeaa, joskus on ikävä sukulaisia. Mutta pakko yrittää. Me olemme pakolainen. [H7]

Eri kieli, eri kulttuuri. Ensin tulee vaikeuksia. Ja sitten pikkuhiljaa sopeutuu ja nyt on viihtynyt. [H8]

Omiin asioihinkin voidaan oppia vaikuttamaan, ensin itse ja sitten viimeistään toisen sukupolven kautta. Uhrin positiosta irrottaudutaan eron politiikan keinoin. Toinen sukupolvi näyttäytyy eräänlaisena pelastajana, jonka myötä Suomeen syntyy monikulttuurinen yhteiskunta. Monikulttuurisessa Suomessa ei kulttuurien välillä ole hierarkkista eroa, vaan myös maahanmuuttajat pystyvät vaikuttamaan yhteiskuntaan tasavertaisina. Monikulttuurisuus nähdäänkin positiivisena asiana ja voimavarana tulevaisuuden yhteiskunnalle.

Tulevaisuudessa ajattelen, tulee parempi kuin nyt koska puhutaan monikulttuurisuus. Nuoret he tulee tärkeitä ihmisiä ja korjaa kaikki nämä asiat. [H8]

Osa haastateltavista ei kuitenkaan ole halukkaita odottamaan seuraavaa sukupolvea ratkaisemaan ongelmia, vaan ratkaisu löytyy oman yhteisön sisällä vaikuttamisesta. Muutama haastateltava onkin mukana maahanmuuttajajärjestöissä ja pyrkii kansalaisyhteiskunnan kautta tuomaan ääntään kuuluviin. Osattomuudesta ja avuttomuudesta sanoudutaan irti ja haastetaan mallitarinan avuton maahanmuuttaja. Eräs haastateltava toteaa, että on turha odottaa suomalaisia ratkomaan heidän omia ongelmiaan. Ulkopuolisuus ikään kuin hyväksytään ja tehdään siitä voimavara, jonka avulla vahvistetaan omaa yhteisöä ja vaikutetaan omaan elämään (vrt. Wahlbeck 1999, 178).

Mä sanon muille maahanmuuttajille, ei suomalaiset kuulu teidän ongelma, heillä on paljon omia ongelmia. Pitää itse vuokrata tila ja järjestää kokous. [H4]

Kuten edellä todettiin, pakolaisten tulee tietyllä tavalla todistella vaikeaa elämäänsä ja vakuuttaa suomalaiset avun tarpeestaan. Avun tarve saa kuitenkin ulottua vain maahanmuuton mahdollistamiseen, ei enää työelämään. Suomalaisessa yhteiskunnassa työ on hyvin keskeisessä asemassa, ja työelämä ulottuu myös keskuksen ja marginaalien suhteesta käytäviin neuvotteluihin. Maahanmuuttajille neuvottelu tarjoaa hyvin vähän mahdollisuuksia osallisuuden kokemuksiin. Työssäkäyvä maahanmuuttaja joutuu vastaamaan syytteisiin suomalaisten töiden viemisestä ja työtön maahanmuuttaja puolestaan sosiaaliturvan varassa elämisestä. (Huttunen 2004, 142). Ehkä hieman yllättäen, haastatteluissa ei oteta ollenkaan esiin stereotypiaa maahanmuuttajasta, joka vie suomalaisten työt. Haastateltavat keskittyvät sanoutumaan irti sosiaaliturvan varassa elämisestä ja korostavat paitsi omaa, myös muiden maahanmuuttajien ahkeruutta. Tässä suhteessa vastapuhe eroaa tavallisuuden politiikasta. Halu tehdä työtä ei nouse esiin vain omana henkilökohtaisena ominaisuutena, vaan kaikkien maahanmuuttajien ominaisuutena. Haastateltavat kertovat panneensa merkille suomalaisten arvostavan työtä, aivan kuten hekin arvostavat. Tuomalla esiin yhtenäistä arvopohjaa luodaan samanlaisuutta ja erottaudutaan mallitarinan työtä vieroksuvasta elintasopakolaisesta. Toisaalta uhrin positio nousee esiin haastateltavien kertoessa vaikeuksista saada työtä. Motivaatio työntekoon on olemassa, mutta olosuhteet eivät aina ole suotuisat.

Mä huomasin että he kysyvät, jos he alkavat puhuu, niin ensimmäinen kysymys: Sä olet ulkomaalainen mistä maa. Toinen kysymys: Oletko töissä vai ei. Se on tärkeä kysymys heille. Meillekin on tärkeä kysymys, me ei yhtään halua istua kotona. Me haluamme tekee töitä, mutta jos vaikea suomalaiselle saada työ, miten voi ulkomaalaiselle. [H5]

Haastateltavat sitoutuvat tiukasti irti sosiaaliturvan väärinkäytöksistä korostaen omaa ahkeruuttaan. Osa haastateltavista jopa kääntää asetelman pääläelleen kertoessaan oman kulttuurinsa työetiikasta. Sosiaaliturvan varassa elämisestä tehdään vastapuheen keinoin suomalaisten tapa. Vastahyökkäyksen keinoin kiistetään itsen kohdistuva syytös elintasopakolaisuudesta. Haastateltavien kertomuksista välittyikin paitsi omillaan pärjäämisen pakko, myös ylpeys.

Meidän maassa pitää kaikki tekee töitä. Ei oo Kela, ei oo sosiaali, ei oo semmosta. Sä tulet aikuinen, menet töihin tai opiskelet. Kaksi vaihtoehtoo. [H5]

Ja kun me emme ole sellaisia että menee pyytää rahaa, kun on itse terve niin pitäisi itse saada rahaa ja jatkaa oma elämä. Ja kyllä moni voi tehdä niin, että menee sinne, mutta ne ei ole normaalia ihmisiä. [H2]

Ahkeruus, yritteliäisyys ja motivaatio ovat määreitä, jotka kuvaavat hyvin haastateltavien antamaa kuvaa maahanmuuttajista. Haastateltavat kertovat työstään ja halustaan luoda lapsilleen parempaa tulevaisuutta ja toiveesta tulla hyväksytyksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Toisaalta aineistosta

nousee myös poikkeavia äänenpainoja, jotka ovat turhautuneita jatkuvaan ponnisteluun ja yrittämiseen. Paine olla parempi ja pystyvämpi ihminen kuin *tavallinen* suomalainen tulee ilmi useammassa haastattelussa. Toisille on itsestään selvää, että maahanmuuttajan tulee todistaa olevansa uuden kotimaansa arvoinen ja todella olla parempi ihminen tullakseen hyväksytyksi. Toisille taas paremmuuden todistelu näyttäytyi turhauttavana ja jossain määrin turhanakin taisteluna.

Sanotaan jos olen suomalainen työnantaja ja tulee suomalainen ja maahanmuuttaja. Tietenkin annan työ suomalaiselle. Mutta jos maahanmuuttaja on parempi niin vasta sitten hänelle. [H10]

Mä olen töissä, minä pitäisi enemmän yrittää, että minä olen hyvä ihminen. Ei ole hyvä asia. Joo tämä on, minä olen hermostunut. Minä haluaisin asua normaali. Minä asun nyt Suomessa, he pitää kunnioittaa minua. [H7]

Pyrkimällä olemaan parempi ihminen hyväksytään samalla mallitarinan oletus maahanmuuttajasta altavastaajana. Samalla mallitarinaan pyritään vaikuttamaan tavallisuuden politiikalla todistamalla olevansa aivan yhtä ahkera ja jopa ahkerampi ihminen kuin suomalaiset. Olemalla parempi ihminen erottaudutaan myös muista maahanmuuttajista. Toisaalta pyrkimyksessä olla parempi ihminen on myös osittain kyse eron politiikasta. Osa haastateltavista tuo esiin maahanmuuttajien kulttuurituntemuksen ja kielitaidon asiana, josta on hyötyä suomalaiselle yhteiskunnalle tulevaisuudessa. Todistamalla olevansa ahkerampi ja parempi ihminen kuin suomalaiset, voidaan puolustautua stereotyyppioita vastaan. Haastateltavat tuovat esiin, että maahanmuuttajat saavat kärsiä toistensa tekemistä virheistä. Maahanmuuttajan kategoria esittäytyy usein negatiivisessa valossa.

Kun ulkomaalaiset tekee jotain ongelmia, sitten kaikille tulee paha. Kaikki on vastuussa. [H4]

Maahanmuuttajan mallitarina sisältää useita eri maahanmuuttajan kategorioita. Vaikka maahanmuuttajat usein nähdään yhtenäisenä ryhmänä, erotellaan maahanmuuttajia lähtömaan, ulkonäön ja sukupuolen mukaan erilaisiin kategorioihin. Toiset kategoriat ovat hyväksytympiä kuin toiset ja määrittyvät vähemmän vieraksi kuin toiset. Muslimi-figuuri on äärimmäisen sukupuolittunut ja siinä nainen määrittyy heikoksi ja alistetuksi ja mies puolestaan tasa-arvoon kykenemättömäksi. (Huttunen 2004, 146-148.) Uskonnosta riippumatta haastateltavat joutuivat useimmin ottamaan kantaa juuri muslimi-figuurin ominaisuuksiin. Noin puolet haastateltavista on muslimeja, mutta kaikki tulevat maista joissa islam on merkittävä uskonto. Islam näyttäytyy mallitarinassa vanhanaikaisena ja rajoittavana uskontona, jossa yksilöllä on hyvin vähän oikeuksia tehdä vapaita valintoja. Haastateltavat sanoutuvat irrottautuvat mallitarinasta korostamalla tasa-arvoa sukupuolten välillä sekä lasten vapautta valita itse uskontonsa, ystävänsä sekä kulttuurinsa.

Kun he tulee kymmenen vuotta, he itse laittaa huivi. Itse haluaa. [H4]

Mun mies tulee hyvin kaikkien kanssa toimeen ja mies auttaa koko ajan. Suoraan työstä kotiin menee, kaikki laittaa ruokaa kun lapset tulee kotiin koulusta. Tosi auttaa paljon. [H6]

Eroa tehdään sekä mallitarinan islamilaiseen kulttuurikäsitteeseen että muihin maahanmuuttajiin, jotka eivät ehkä ole aivan yhtä vapaita ja edistyksellisiä kuin oma perhe. Osa haastateltavista kertookin, että he kyllä tietävät etteivät asiat ole kaikissa perheissä asiat samoin kuin heillä. Mallitarinaa vastustetaan tavallisuuden politiikan keinoin, tekemällä omasta perheestä arvopohjaltaan suomalaista perhettä muistuttava. Samoin kuin kulttuurierojen kohdalla, myös uskonnosta puhuttaessa, haastateltavat ottavat nopeasti puolustuskannan haastattelutilanteessa. Uskonto nähdään merkittävimäksi eroksi suomalaiseen kulttuuriin verrattuna, mutta uskonnonkin kohdalla ero näyttäytyy lähinnä tapakulttuurina. Osa haastateltavista kuitenkin hyväksyy mallitarinan eikä kritisoi sitä, sillä he ovat tunnustavia muslimeja ja hyväksyvät sen joskus rajoittavatkin sukupuolikäsitykset. Ne haastateltavat, jotka eivät ole muslimeita kokevat oletuksen islaminuskosta vaivaannuttavana. Oletus islaminuskosta kohdistuu maahanmuuttajiin sekä suomalaisten että muiden maahanmuuttajien puolelta. Toisaalta taas islaminuskoisille haastateltaville uskonto näyttäytyi merkittävänä voimavarana ja yhteisöä eheyttävänä asiana. Uskonto toimiikin paitsi yhdistävänä, mutta myös erottavana tekijänä.

Suomalaisten kanssa on helpompaa, eivät katso että on muslimi tai ei. [H2]

Maahanmuuttajiin kohdistuvat stereotypiat tarkoittavat monien kohdalla myös suomalaisten puolelta tulevaa rasismia. Jokainen haastateltava onkin joutunut jossain vaiheessa rasismien kohteeksi. Mallitarinaan sisältyykin oletus rasismia ja nimittelyä kohtaavasta maahanmuuttajasta. Rasismia kuitenkin vähätellään aineistossa ja rasistiset kohtaukset luokitellaan yksittäistapauksiksi. Myös muissa tutkimuksissa vanhempien on havaittu vähättelevän itseensä ja lapsiinsa kohdistuvaa rasismia (ks. Rastas 2007, 112). Useimmat suomalaiset hyväksyvät haastateltavien mukaan maahanmuuttajat ja kahdenkymmenen vuoden aikana suomalaiset ovat oppineet suvaitsevamiksi. Ajan uskotaankin muuttavan suomalaisten suhtautumista, kunhan he vain tutustuvat muiden kulttuurien edustajiin. Tässä muutoksessa avainasemassa nähdään juuri toinen sukupolvi.

Joskus tapahtuu ja se on tavallinen asia. Ei ole mitään ihme tai yllätys. Ei tule mitään vaikutuksia mun elämä. [H10]

Kun he näkee ketä olette ja mitä teette, he hyväksyvät kyllä. Ovat ihmisiä kuitenkin, ei kiviä. [H8]

Rasismien vähättelyyn voi olla syynä halu olla alistumatta sille, mutta myös vaikeus puhua asiasta suomalaiselle tutkijalle. Vähättelemällä rasismia vastustetaan mallitarinan mukaista maahanmuuttajalle lankeavaa uhrin asemaa. Vähättely on eräänlainen tavallisuuden politiikan muoto, jossa rasismista tehdään arkipäiväistä, jolloin se menettää tehonsa. Samalla erottaudutaan niistä, jotka antavat rasismiin vaikuttaa itseensä. Rasismista puhuttaessa haastateltavat kuitenkin melkein aina mainitsevat, että suomalaisten enemmistö on hyviä ihmisiä ja että heidän lapsillaan on myös suomalaisia ystäviä. Toisaalta aineistosta nousee myös päinvastaisia ääniä. Keskusteltaessa rasismista eräs haastateltava tuo esiin, että hänen toinen hänen lapsistaan on usein joutunut suomalaisten lasten kiusaamisen kohteeksi. Toisella lapsella on kuitenkin suomalainen ystävä, joka on aivan erilainen kuin suomalaislapset yleensä. Toisin kuin useimpien haastateltavien puheessa, enemmistö suomalaisista näyttäytyykin negatiivisessa valossa ja lapsen ystävä on harvinainen valopilkku.

En usko että löydämme mistään yhtä hyvää ulkomaalaisia lapsia kuin tämä suomalainen poika. [H5]

Maahanmuuttajan mallitarina sisältää erilaisia kategorioita sekä käsityksiä maahanmuuttajan toiminnasta eri elämäntilanteissa. Suhde kotimaahan on yksi mallitarinaan sisältyvistä teemoista. Kuten eräs haastateltava toi esiin, kun suomalainen alkaa puhua maahanmuuttajalle, kysyy hän ensin mistä maasta maahanmuuttaja on kotoisin, jonka jälkeen kysytään työstä. Kolmanneksi kysymykseksi voisi lisätä: Koska palaat kotiin? Haastateltavat ovat tulleet Suomeen pakolaisina ja turvapaikanhakijoina, joten Suomeen muutto ei ollut vapaaehtoinen ja kysymys kotiinpaluusta voi olla myös aiheellinen. Kotimaata käsiteltiin teemana jokaisessa haastattelussa ja myös paluu lähtömaahan nousi esiin kaikissa haastatteluissa, joko haastateltavan tai haastattelijan toimesta. Osa haastateltavista kertookin haluavansa palata kotimaahansa ja osa ainakin haaveilevansa paluusta.

Mä sanon mielessä että minä ja mies menee Irakiin kun lapset tietää mitä he haluaa elämässä. [H4]

Haastateltavien itsensä kohdalla kotiinpaluu näyttäytyy kuitenkin erilaisessa valossa kuin heidän lastensa kohdalla. Muutama haastateltava toi esille, että heidän lapsensa haluaisivat palata vanhempiensa kotimaahan. Lasten paluu vanhempien kotimaahan näyttäytyi ideaalissa valossa kansankunnan rakentamisena. Kotiinpaluuta perustellaan kansallisella identiteetillä ja tarpeella antaa takaisin kotimaan yhteisölle Suomessa hankitusta koulutuksesta. (vrt. Cohen 1999, 23-24.)

Poika kysyy paljon, milloin me mennään takaisin. Tää ei oo meidän maa. He tietävät että ollaan kurdeja, ollaan oma kansa ja maa. Kaikki kurdit yhdessä. [H5]

Joo he sanoo että kun saada hyvä todistus, esimerkiksi lääkäri. Sanoo että oppii vähän arabian, menee arabian kurssi ja sitten menee Irakiin, oma yritys tekee. [H4]

Vain harva haastateltava oli kuitenkaan sitä mieltä että heidän lapsensa todellisuudessa haluavat palata vanhempiansa kotimaahan. Lapsille vanhempien kotimaat näyttäytyvät mukavina ja lämpiminä lomakohteina, joissa odottaa sukulaisten jakamatonta huomiota (vrt. Bryceson & Vuorela 2002, 18). Vanhempien puheesta välittyy myös huoli lasten suhteesta heidän kotimaahansa. Lapset ovat tottuneet elämään Suomessa, eivätkä tiedä muusta. Lapsille vanhempien kotimaa ei ehkä näyttäydäkään yhtä kauniina ja rakkaana kuin vanhemmille.

Aina ne sanoo, mennään sinne, jatketaan elämää. Mutta mun mielestäni että jos ollaan pitkään, niin ei ne jaksa olla siellä. [H9]

Kun mä aina puhu, hyvä Irak, kaunis Irak. Kun tapaa, niin sitten ei kaunis. Mitä sitten? [H4]

Osa haastateltavista myös sanoutuu irti oletuksesta palata ja kertoo tarinaa Suomeen sitoutuvasta ja asettuvasta maahanmuuttajasta. Tavallisuusretoriikan keinoin erottaudutaan muista maahanmuuttajista, jotka ovat Suomessa vain ohikulkumatkalla. Korostamalla omaa halua elää Suomessa ja rakentaa Suomeen oma elämänsä, tehdään itsestä tavallisia suhteissa suomalaisiin. Aivan kuten suomalaiset, maahanmuuttajatkin haluavat vain elää Suomessa tavallista elämää.

Jotkut on semmoisia että että mä vähän olen täällä ja menen pois. Mutta me emme halua pois. Halutaan omaa elämää täällä. [H2]

Eräissä haastattelussa haastateltava kieltäytyy ensin vastaamasta tutkijan kysymykseen paluusta lähtömaahan ja alkaa puhua siitä miten hyvin viihtyy Tampereella. Vaikka kielimuurin vuoksi ei voi olla täysin varma ymmärsikö haastateltava kysymyksen ensimmäisellä kerralla oikein, vaikuttaa tilanne kieltäytymiseltä. Haastateltava ei suostu ottamaan kantaa kotimaahan paluuseen, sillä hänen kotimaansa on Suomi. Myöhemmin keskustelun palatessa samaan teemaan, haastateltava irtautuukin vahvasti tavallisuuden politiikan keinoin kotiinpaluun oletuksesta.

Koska ei nää lapset nähnyt Somaliassa, ei nää tiedä. Kaikki minun lapset on sama kuin suomalainen lapset, ei ajattele tämmöistä Somaliasta. Ei ajattele, äiti, koska me palataan Somaliaan. Ei mitään tämmöistä. [H6]

Maahanmuuttajan mallitarina suhtautuu maahanmuuttoon ja kulttuuriin yksinkertaistavasti. Kulttuuri ja tavat nähdään vahvasti kansallisvaltion kietoutuneina ja muuttumattomina (Huttunen 2004, 153). Maahanmuuttajan ajatellaan joko tuovan oman kulttuurinsa uuteen maahan tullessaan ja

pitävän siitä kiinni kynsin ja hampain, tai päinvastoin tulevan uuteen maahan valmiina omaksumaan sen kulttuurin ja unohtamaan entiset tapansa. Monikulttuurisuus ja transnationaalisuus ovatkin vaikeasti sovitettavissa maahanmuuttajan kategoriaan. Monikulttuurisuus nousee esiin toisen polven tulevaisuudennäkymien myötä. Vanhempien kotimaa on toisen polven nuorille etäinen, vaikka sen kieli ja kulttuuri ovatkin osa heitä. Toisen polven kotimaa on monikulttuurinen Suomi. Monikulttuurinen toinen polvi ei kuitenkaan sula suomalaisiin unohtaen vanhempiensa kulttuurin, vaan muodostaa omista kulttuureistaan uuden version. Kulttuurit eivät ole muuttumattomia selvärajaisia yksiköitä, vaan jatkuvasti muuttuvia hybridejä (Huttunen 2002, 16). Toisen polven nuorille tällaiset kulttuurihybridit ovat arkielämää.

Miksi ei voi olla kaksi kulttuuria? Tää sattumalta tuli kun kysyin mun lapsi, eli tää isoin, että mikä on sun äidinkieli. Ja hän heti vastasi että arabia ja suomi. Kysyin onks sulla kaks äidinkieli. Sen jälkeen mä kysyin häneltä että mikä kansallisuus hän on. Ja vastaa Suomi ja Irak. Elämässä löytyy, se ei ole teoria. Se on mahdollista. [H10]

Jotkut haastateltavat sanoutuvat irti myös maahanmuuton yksinkertaistavasta luonteesta ja peruuttamattomuudesta. Mahdollisuus valita asuinpaikkansa tai elämä useamman kotimaan piirissä voi näyttäytyä mahdollisuutena. Transnationaalisuus onkin useimmille maahanmuuttajille arkea, elämää eletään useamman kulttuurin ja kotimaan vaikutuspiirissä. Kotimaahan paluunkaan ei tarvitse olla ikuista, vaan asuinpaikkaa voi vaihtaa oman valinnan mukaan. Elämän transnationaali luonne ei kuitenkaan estä sitoutumista asuinpaikkaan. Sitoutuminen tapahtuu kuitenkin paitsi maahan ja kulttuuriin, myös kaupunkiin ja alueeseen.

Mä aina sanon lapsille, maailma on meidän kotimaa. Nyt mä asun Suomessa ja Suomen asiat on tärkeä mulle. Suomen asukas ja Tampereen asukas. [H7]

Oman yhteisön ja paikallisuuden kautta voidaan löytää lisää mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään. Useat haastateltavat asuvat lähiöissä, joissa asuu paljon maahanmuuttajia ja osa on muuttanut alueelle juuri tästä syystä. Muiden maahanmuuttajien ympäröimänä on mahdollisuus tuntee kuuluvansa joukkoon. Tampereen Hervannan kaupunginosa näyttäytyy haastatteluissa alueena, jossa on hyvä asua ja ennen kaikkea yhteisönä, jossa kaikki tuntevat toisensa ja jossa suomalaiset ja maahanmuuttajat voivat elää sulassa sovussa.

Sitten minä tiedän kaikki joita siellä alueella asuu, asun yhdeksän vuotta. Sama lapset, suomalaiset ja ulkomaalaiset lapset leikkii yhdessä, kaikki sanoo moro! [H6]

Mä valitsin Hervanta, koska ehkä se on parempi mun tyttärelle. On paljon maahanmuuttajia. [H10]

Maahanmuuttajan mallitarina näyttäytyy aineistossa maahanmuuttajien näkökulmasta. Haastateltavien kertomuksien perusteella mallitarina sopii harvan käsitykseen todellisuudesta tai haastateltavien omaan elämään. Mallitarinaa kommentoidaankin vastapuheen keinoin ja toisinaan jopa kieltäydytään kokonaan ottamasta kantaa mallitarinassa esiintyviin stereotypioihin tai oletuksiin. Yleisimpänä vastapuheen muotona aineistosta nousee tavallisuuden politiikka. Vaikka myös vastahyökkäys ja eron politiikka ovat käytössä, useimmin turvaututaan tavallisuuden politiikkaan. Eroa suomalaisiin tehdään tuomalla esille omaa tavallisuutta. Haastateltavat kertovat tarinaa normaalista elämästä, jossa heidän lapsensa ovat aivan samanlaisia kuin suomalaisetkin lapset. Lapset ovat lapsia, käyvät koulussa, tulevat kotiin ja perhe syö yhdessä illalla ja keskustelelee päivän tapahtumista. Toiveiden elämänkaari piirtyy myös hyvin ”tavalliseksi”. Keskustellessa lasten tulevaisuuden suunnitelmista, moni haastateltava toivoo lapsilleen hyvää elämää johon kuuluu koulutus, työ ja perhe.

Tavallinen perhe, tavallinen elämä. [H6]

Oleennaista tavallisuuden tavoittelussa on erottautuminen siitä, mikä mielletään erikoiseksi. Tavallisuuden politiikkaan turvautuessaan haastateltavat samalla hyväksyvät mallitarinaan sisältyvän oletuksen maahanmuuttajan erilaisuudesta tai toiseudesta. Vaikka mallitarinasta erottaudutaan omalla kohdalla, ei mallitarinaa varsinaisesti pyritä muuttamaan tai kumoamaan. Tavallisuuden politiikasta tekee mielenkiintoista juuri käsitys tavallisuudesta. Suuri osa haastateltavista rakensi vastapuheellaan tavallisuuden lähes synonyymiksi suomalaisuudelle. Tavallisuuden tavoittelu merkitseekin suomalaiseksi tulemistä. Toisaalta maahanmuuttajan mallitarina näyttäytyy melko erilaisena toisen sukupolven näkökulmasta. Aineistosta nousee esiin paljon toiveita ja odotuksia, joita toiselle sukupolvelle on asetettu. Ajan myötä tavallisen ja erikoisen rajan nähdään muuttuvan kun Suomi muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi yhteiskunnaksi. Silloin myös maahanmuuttajan mallitarina väistämättä muuttuu. Mallitarinat ovatkin kulttuurisidonnaisuuden lisäksi myös sidonnaisia aikaan. Monikulttuurisuuden myötä mallitarina voi muuttua useiksi vaihtoehtoiksi mallitarinoiksi, eikä sitä tavallista tarinaa ole enää niin helppoa hahmottaa.

6 Uusi kulttuuri perheen vieraana

6.1 Vieras perheessä

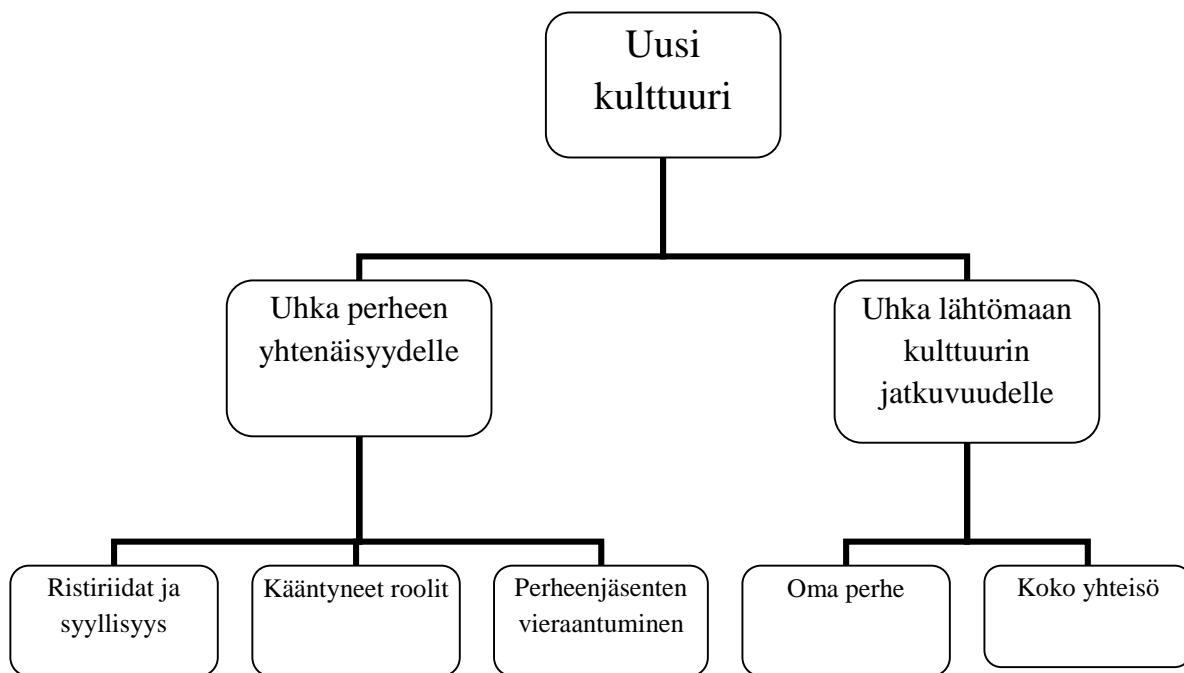
Maahanmuuttaja joutuu kohtaamaan uudessa kotimaassaan uuden vieraan kulttuurin. Lapset tuovat oman haasteensa uuteen kulttuuriin sopeutumiseen, sillä vanhemmat eivät voi ajatella vain omaa suhdettaan uuteen kulttuuriin, vaan heidän tulee ajatella koko perhettä ja sen tulevaisuutta. Perhe on ainutlaatuinen yhteisö, joka määrittyy sukulaissuhteiden ja yhteenkuuluvuuden kautta. Perheellä on tietyt rajat, joiden avulla määritellään keitä perheeseen kuuluu ja toisaalta ketkä jäävät perheen ulkopuolelle. Vaikka sukulaisuus nähdään usein perhettä määrittävistä tekijöistä tärkeimpänä, ei pelkkä sukulaisuus itsessään riitä perheen yhtenäisyyden muotoutumiseen. Perhettä sitoo yhteen erityinen yhteenkuuluvuuden tunne ja pyrkimys jatkuvuuteen. Tällöin perheeseen kuulumattomat asiat ja henkilöt näyttävät perhettä ja sen yhtenäisyyttä vähentävinä tai jopa uhkaavina tekijöinä. (Jallinoja 2009, 14-16.)

Maahanmuuttajataustaisissa perheissä uuden kotimaan kulttuuri on tällainen perhettä ja sen yhtenäisyyttä ravisuttava tekijä (vrt. Högbacka 2009). Vanhempien näkökulmasta uusi kulttuuri näyttää perheen ulkopuolelta tulevana uhkana, kutsumattomana vieraana. Uusi kulttuuri muuttaa ja kyseenalaistaa perheen sisäisiä toimintatapoja ja muodostaa uhkan perheen ja sen perinteiden jatkuvuudelle. Maahan pakolaisina tai turvapaikanhakijoina tulleille henkilöille uusi kulttuuri on myös kutsumaton ja ainakin osin ei-toivottu vieras, sillä maahanmuutto ei ole tapahtunut vapaaehtoisen valinnan seurauksena.

Perheeseen voi kuitenkin muodostua vieras myös sisältäpäin. Lapset usein sopeutuvat uuteen kulttuuriin vanhempiaan nopeammin, jolloin sukupolvien välille voi muodostua ristiriitoja. Mikäli akkulturaatio etenee sukupolvien tai perheenjäsenten välillä hyvin eritahtisesti voidaan jopa puhua akkulturaatiokuilusta. Tällöin eritahtisesta akkulturaatiosta muodostuu perheenjäsenten välille kuilu, jota voi olla vaikeaa ylittää. Kulttuurierojen vuoksi muodostunut kuilu voi tehdä perheenjäsenistä vieraita toisilleen (Goulbourne ym. 2010, 137). Vanhempien näkökulmasta nopeasti Suomeen sopeutunut tai Suomessa syntynyt ja kasvanut nuori edustaa eri kulttuuria kuin vanhempansa. Vanhempien voi olla vaikeaa hyväksyä tilannetta, jossa lapset noudattavat eri tapoja ja perinteitä kuin vanhempansa, etenkin jos uusi kulttuuri on jäänyt vanhemmille vieraaksi. Perheenjäsenten vieraantuminen ei kuitenkaan koske pelkästään nuorten muuttamista vieraiksi vanhemmilleen. Nuorten näkökulmasta vanhemmista voi tulla heille vieraita, sillä vanhemmat edustavat eri kulttuuria ja toisaalta pysähtyneisyyttä. Vanhempien voi olla vaikeaa hyväksyä uutta tilannetta, joka on nuorille itsestään selvä. Tämä aiheuttaa nuorille stressiä ja turhautumista, jotka

ovat omiaan aiheuttamaan perheenjäsenten vieraantumista. Äärimmäisenä seurauksena akkulturaatiokuilun aiheuttamalle keskinäiselle vieraantumiselle on perheen hajoaminen. Uuden kulttuurin ja perheenjäsenten vieraantumisen lisäksi perheeseen voi tulla konkreettisia vieraita uusien jäsenten muodossa. Lasten tulevat puoliset edustavat tällaisia ulkopuolelta tulevia vieraita, jotka tulevat osaksi perhettä. Vanhempien kannalta suomalainen puoliso näyttäytyy uhkana kulttuurin ja perinteiden siirtämiselle seuraaville sukupolville sekä perheen yhtenäisyydelle. Mikäli uuden puolison kanssa ei tulla toimeen, on vaarana oman lapsen menettäminen ja ajautuminen pois perheestä (Ketokivi 2009, 33).

Kuviossa 4. esitellään uuden kulttuurin vaikutukset perhesuhteisiin. Vieras aiheuttaa uhkan perheen yhtenäisyydelle ja toisaalta myös kulttuuriselle jatkuvuudelle. Perhesuhteiden kannalta vieras aiheuttaa sukupolvien välisiä ristiriitoja, muuttuneita rooleja sekä perheenjäsenten vieraantumista. Kulttuurin kannalta puolestaan vieras uhkaa kulttuurista jatkuvuutta sekä oman perheen sisällä että koko yhteisön kannalta.

Kuvio 4. Vieraan vaikutukset perheen yhtenäisyydelle ja lähtömaan kulttuurin jatkuvuudelle

Suhtautuminen perheeseen saapuvaa vierasta kohtaan vaihtelee perheiden välillä, mutta myös perheiden sisällä. Vieraaseen tutustuminen on kuitenkin perheelle välttämätöntä yhteiskunnassa selviytymisen vuoksi. Vanhempien toiveena on löytää työpaikka Suomesta ja toisaalta lapsille halutaan koulutus ja mahdollisimman hyvä tulevaisuus. Vieraaseen tutustuminen ei kuitenkaan tarkoita vieraan hyväksymistä tai omaksumista, vaan vieras voi jäädä vieraaksi vielä tutustumisen jälkeenkin. Perheelle vieras kulttuuri näyttäytyy ulkoapäin tulevana uhkana, jota vastaan tulee suojautua. Vierasta vastaan suojautuminen voi tapahtua esimerkiksi torjumalla uutta kulttuuria tai pyrkimällä tiivistämään oman perheen yhtenäisyyttä. Uusi kulttuuri on kuitenkin vieras, joka on asettunut perheen elämään pysyvästi. Vierasta ei ole helppo torjua, sillä se asettuu perheen ja etenkin lasten elämään joka puolelta ympäröivästä yhteiskunnasta. Toisissa perheissä vieras otetaan tutustumisen jälkeen avosylin vastaan ja vieras opitaan kesyttämään omiin tarpeisiin sopivaksi.

Haastateltujen vanhempien kertomuksissa perheen sukupolvien väliset suhteet jäsenyivät vieraan kesyttämisen kertomuksen kautta. Sukupolvien välisiä suhteita määrittää perheeseen tullut vieras, johon ensin tutustutaan ja joka pyritään myöhemmin kesyttämään. Vieraan kesyttäminen toimii perheille pääasiallisena keinona hallita vieraan mukanaan tuomaa muutosta. Perheille vieraan kesyttäminen merkitsee maahanmuuton seurauksena tapahtuneen muutoksen muuttamista hallittavaksi. Vierasta ei ole pakko hyväksyä ja omaksua sellaisenaan omaan perheeseen, vaan sen voi myös muokata kesyttämällä omaan elämään sopivaksi ja hyväksyttäväksi (vrt. Ritala-Koskinen 2009). Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten perheiden sukupolvien välisiä suhteita vanhempien näkökulmasta. Alaluvuissa esitellään tarkemmin perheen ulkopuoliset ja sisäiset vieraat, vieraaseen tutustuminen sekä pyrkimys vieraan kesyttämiseen.

6.2 Tutuiksi tuleminen

Uusi kulttuuri tulee ajan myötä tutuksi sekä vanhemmille että lapsille. Suomalainen kulttuuri on läsnä paitsi ympäröivässä yhteiskunnassa myös perheen elämässä ja lasten aloittaessa koulun tai päivähoiton suomalainen kulttuuri asettuu viimeistään perheeseen pysyvästi. Vanhempien näkökulmasta uuteen kulttuuriin tutustuminen on alussa hankalaa. Maahanmuuton alkuvaiheessa kaikki on vanhemmille uutta ja outoa, mutta lapsille tilanne on helpompi. Osa haastatelluista vanhemmista on perustanut perheen vasta Suomessa, jolloin lapsilla ei ole samaa sopeutumisen ja opettelemisen vaihetta kuin vanhemmillaan. Osalla vanhemmista on kuitenkin ollut lapsia Suomeen tullessa, joten lapset ovat joutuneet samalla tavalla totuttautumaan uuteen kulttuuriin kuin

vanhempansakin. Lapsille sopeutuminen on kuitenkin helpompaa, sillä lapset unohtavat nopeasti elämän kotimaassa ja oppivat kielen nopeasti.

Se on vaikea elämä tässä mulla ja miehellä, mutta lapset oppii nopeasti, mitä se on, sää ja kaikki. Heillä on helposti kieli ja heillä on kiva elämä. He osaa luistelea, hiihtää ja puhuu hyvin kaverin kanssa. He sama kuin suomalaiset. Mutta mä ja mies, ihan eri. [H4]

Mä muistan kun mä tulin nuorena Suomeen, oli tosi vaikea ensin. Mitä mä syön, mitä mä teen ja kenen kanssa mä voin tehdä suhde ja kaikki nämä asiat. Koska mä ajattelin eri. Mä tulin yksi kulttuuri, yks kieli, tosi vaikea. Mutta meidän lapset ovat ihan heti kasvaneet, heillä on kaks kieli, kaksi kulttuuri, koulussa eri asiat.[H8]

Vaikeudet ja kulttuurin opetteleminen ovat vanhempien näkökulmasta normaaleja asioita, jotka on käytävä läpi. Vaikeuksista huolimatta suomalaista kulttuuria opitaan tuntemaan ja kielikin tulee lopulta tutuksi. Vanhemmille työ ja suomalaiset ystävät tuovat kosketuspintaa uuteen kulttuuriin, mutta myös lasten vaikutus on suuri. Pääosin haastatellut vanhemmat ovat sitä mieltä, että maahanmuuton alkuvuosina heidän tilanteensa oli vaikein ja nyt kun he ovat asuneet Suomessa jo useita vuosia ja tuntevat kulttuuria, on tilanne helpompi. Vieraaseen tutustuminen tekee vieraasta vähemmän uhkaavan ja pelottavan ja uusiin tilanteisiin on helpompi suhtautua. Yksi vanhemmista kuitenkin näkee asian päinvastoin. Hänen näkökulmastaan maahanmuuton alkuajat olivat mielenkiintoisia, sillä oli paljon uutta opittavaa ja paljon avoimia mahdollisuuksia. Nyt kun kaikki on jo tuttua, on elämä muuttunut vaikeammaksi.

Nyt on kaikki tuttu ja kieli on osattu ja kaikki paikka tiedetty, nyt on vaikeampi elää, nyt tuntuu ikävältä. Alussa ei yhtään koska kaikki yrittää tutustua ja oppia että aika menee nopeasti. Mutta nyt kaikki on tehty, nyt tuntuu niin ikävä oma maa, on vaikeata nyt olla Suomessa.[H9]

Vieraaseen tutustumisella ei tässä tarkoiteta vieraan omaksumista tai hyväksymistä, vaan ainoastaan vieraan tutuksi tulemistä. Vaikka elämä joltain osin helpottuu vieraaseen tutustumisen kautta, syntyy myös uusia ongelmia. Haastateltavat toteavatkin, että maahanmuutto tuo suuria haasteita vanhemmuudelle. Lasten myötä tulee mietittäväksi uusia kulttuurien kohtaamiseen liittyviä haasteita ja vanhempien tulee pohtia uudelleen omaa suhdettaan sekä oman kotimaansa kulttuuriin että suomalaiseen kulttuuriin. Vanhemmuus nähdään kovana työnä, joka vaatii paljon aikaa ja omistautumista. (Tiilikainen 2003, 179-181.) Haastateltavat näkevät maahanmuuttajataustaisten vanhempien olevan suurempien haasteiden edessä kuin suomalaisten vanhempien.

Nyt meidän perhe, perhe se on neljä lasta. Se on ihan sama kuin yhtiö, firma. Koska aina se pitäisi tehdä jotain. Pitäisi kuuntelee, pitäisi anna lapsi ohjeita.[H10]

Mun mielestä ulkomaalainen äiti, niin on paljon enemmän työtä. Mä itse ajattelen, mä olen kaksivuorotyössä. Aamulla ulkopuolella ja iltapäivällä koti. Tosi rankka elämä, mutta mä yritän kasvattaa lapset tulevaisuudessa yhteiskunnalle ihan hyviksi ihmisiksi.[H2]

Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat kasvattavat lapsiaan itselleen vieraassa kulttuurissa, jolloin lasten ja vanhempien välinen kulttuuriero tuo haasteita kasvatukselle. Vaikeuksia tuovat arkiset pienet asiat ja kulttuuriset tavat, jotka ovat vanhemmille vieraita. Osa haastatelluista vanhemmista on tullut Suomeen turvapaikanhakijoina 1990-luvun alussa, jolloin maahanmuuttajia ei vielä ollut paljon Suomessa ja esimerkiksi koulussa maahanmuuttajaoppilaat olivat vielä harvinaisia. Vanhemmat kertovatkin, että esimerkiksi lasten pukeutumiseen tai ruokailuun liittyvät asiat olivat aluksi hankalia, sillä heillä ei ollut käsitystä siitä, mitä kouluruokailussa syödään tai miten lapset tulee pukea koulun ulkoilupäivään. Vieraaseen tutustuminen koskee maahanmuuttajien lisäksi myös suomalaisia, kuten alla olevasta lainauksesta ilmenee. Alussa päiväkotien ja koulujen henkilökunnalle muslimioppilaiden ruokavalio tuotti vielä paljon päänvaivaa, mutta nykyisin suurempien kaupunkien kouluissa on totuttu erilaisiin ruokavalioihin.

Mä muistan ensimmäinen kerta, kun mun vanhin tyttö meni päiväkotiin neljävuotiaana ja mä kirjoitin iso lausunto ja kirje, mitä hän kohtaa siellä, mitä voi syödä, mitä ei voi syödä, mitä hän voi tehdä, mitä ei voi tehdä. Kaikki nämä asiat, oli ihan uusia heille päiväkodissa, ja minullekin.[H8]

Tukiverkoston puuttuminen näyttäytyy suurena haasteena maahanmuuttajataustaisille vanhemmille (Tiilikainen 2003, 70). Monilla haastatelluilla ei ole sukulaisia Suomessa, joten lasten kasvattaminen jää pääasiassa vanhempien harteille. Haastateltavat korostavatkin, että vanhempien rooli on Suomessa suurempi kuin heidän kotimaissaan, jossa usein koko suku ja muu yhteisö osallistuu kasvatukseen. Suvun ja etenkin isovanhempien puuttuminen merkitsee ongelmia paitsi lastenhoitojärjestelyille, mutta myös kulttuurikasvatukselle. Sukua korvaavatkin usein ystävät sekä uskonnolliset yhteisöt. Vanhemmat kertovat Suomessa asuvan maahanmuuttajayhteisön olevan suurena tukena kulttuurikasvatuksessa ja osa vanhemmista myös neuvoa muita juuri Suomeen tulleita vanhempia kasvatukseen ja kulttuuriin liittyvissä asioissa.

Vanhemmat pitäis olla enemmän mukana, verrattuna kuin meidän kotimaassa. Meidän kotimaassa, vanhempien rooli oli vähän pienempi kuin nyt kun olemme, asumme Suomessa. Koska siellä ystävät ja naapurit hoitaa, kaikki on sama kulttuuri, ei mitään iso ongelmia, ei mitään iso eroa. Taas kuitenkin on vähän haasteellisempi tässä.[H8]

Suurena apuna kasvatuksessa nähtiin myös opettajat ja päiväkotien ohjaajat. Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat voivat kokea opettajat ja sosiaalityöntekijät myös uhkana (Tiilikainen 2003, 182), mutta tämän tutkimuksen haastatellut vanhemmat näkevät viranomaiset

positiivisessa valossa. Pääosin vanhemmat kuvailevat opettajia ammattitaitoisiksi ja toteavat että nykyisin kulttuurieroihin liittyvät ongelmat tunnistetaan hyvin. Myös mahdollisuutta opiskella omaa äidinkieltä ja uskontoa koulussa kiitellään. Toisinaan vanhemmat kuitenkin kokevat saavansa liian vähän informaatiota lastensa asioista, etenkin ongelmista koulussa. Etenkin äidit ovat huolissaan siitä, etteivät tiedä tarpeeksi lastensa asioista. Eräs haastatelluista äideistä kuvaa elävänsä jatkuvassa surussa ja pelossa, kun ei tiedä mitä lapsien elämässä tapahtuu. Huolestuminen ja huolissaan olo koetaankin usein nimenomaan äitien ominaisuudeksi ja toisaalta oikeudeksi (Proulx & Helms 2008, 250). Äitien rooli lapsen kasvattamisessa on suuri ja äidin kuuluukin huomioida lapsiaan kaikin tavoin ja huolehtia heistä. Haastateltavat pitävät muutenkin vanhemman ja etenkin äidin roolia tärkeänä ja merkittävänä. Vaikka lapset tuovatkin lisää haasteita maahanmuuttotilanteessa, lapset voivat myös toimia apuna sopeutumisvaikeuksiin. Lapset tuovat äidille kaivattua mielekästä tekemistä ja merkitystä elämään.

Iranissa äiti paljon huomioi lapsia. Täälläkin huomioi paljon lapsia, mutta mä oon huomannu, mä ajattelen että Iranissa äiti on tärkeämpi. [H7]

Jos naiselle tulee lapsi eli se on ihan sama kuin lahja, taivaasta. Se vie aikaa, koko ajan, hän antaa koko ajan lapselle. Sitten emme voi sanoa että äiti on työtön, mutta mies voi olla. Ja varsinkin meidän kulttuurissa, koska lasten kasvatus on aina annettu äidille. [H10]

Miehille maahanmuutto aiheuttaa useammin yhteiskunnallisen aseman menetystä, kun taas naisille elämä uudessa kulttuurissa voi tuoda uusia vastuita ja mahdollisuuksia (Tiilikainen 2003, 174). Lapset tuovat uuden mahdollisuuden tutustua vieraaseen ja kanavan suomalaiseen yhteiskuntaan erilaisten perheille tarkoitettujen palvelujen kautta. Monet haastateltavista kertovatkin käyvänsä erilaisissa järjestöjen ja seurakuntien ryhmissä tapaamassa muita vanhempia ja samalla opettelemassa kieltä. Vanhemmat pitävät perheille suunnattuja palveluja hyvänä apuna uusien verkostojen muodostumisessa ja ennen kaikkea ystävien löytämisessä.

6.3 Ulkopuolinen vieras uhkana jatkuvuudelle

Uuden kotimaan kulttuuri muodostuu maahanmuuttajataustaiselle perheelle ulkopuolelta tulevaksi vieraaksi. Vanhemmille on tärkeää siirtää oman kulttuurinsa perinteitä seuraavalle sukupolvelle ja vanhemmat haluavat lastensa säilyttävän kulttuurisen identiteettinsä myös Suomessa. Vaikka vanhemmatkin tutustuvat suomalaiseen kulttuuriin ja sen tapoihin ajan myötä, lasten nopea sopeutuminen Suomeen saa vanhemmat näkemään uuden vieraan kulttuurin uhkana oman kulttuurin säilyttämiselle. Suomalainen kulttuuri nähdään lähtömaan kulttuurille vastakkaisena ja

vaihtoehtoisena, jolloin kulttuurien nähdään olevan pysyviä ja rajattuja kokonaisuuksia (Hall 1999). Perheen näkökulmasta kulttuurilla ja perinteillä on erityinen merkitys jatkuvuuden kannalta. Vieras kulttuuri näyttäytyykin paitsi vastakkaisena omalle lähtömaan kulttuurille, myös uhkana perheen jatkuvuudelle ja yhtenäisyydelle.

Kun lapset pienenäkin he menevät toinen kulttuuri enemmän kuin oma kulttuuri, silloin on iso haaste ja iso pelko kuitenkin.[H8]

Vanhemmat kokevat kulttuurin siirtämisen seuraavalle sukupolvelle kasvatuksen kannalta suurimmaksi haasteeksi. Vaikka lapset kasvavatkin suomalaisessa kulttuurissa, haluavat vanhemmat siirtää omaa kulttuuriaan lapsilleen ja varmistaa näin perinteiden jatkuvuuden. Vieraasta kulttuurista tulee kuitenkin ajan myötä väistämättä tuttu, etenkin lapsille. Toisin kuin vanhemmille, lapsille vieras kulttuuri ei välttämättä olekaan niin kovin vierasta, vaan oleellinen osa omaa elämää ja identiteettiä. Lasten kulttuurinen identiteetti muodostuukin väistämättä erilaiseksi kuin vanhempinsa. Osa Suomessa kasvaneista toisen polven lapsista ja nuorista ei koe olevansa vanhempinsa tapaan pakolaisia tai maahanmuuttajia, vaan suomalaisia.

Kun mä sanon mun lapsille, te olette Somaliasta, pakolaisia, he hermostuvat kuitenkin. He sanoo, isä sinä olet turvapaikanhakija, me emme. Me olemme suomalaisia, me olemme syntyneet Suomessa. Se tarkoittaa että he ovat eri, että he ajattelevat että he ovat suomalaisia. [H8]

Lapsille vanhempien kotimaa ei välttämättä ole tuttu edes vierailujen kautta ja ainoa kuva vanhempien kotimaasta välittyy suomalaisen median ja yleisen yhteiskunnallisen keskustelun kautta. Vanhemmat joutuvat kohtaamaan tilanteita, joissa heidän omasta kulttuuristaan on tullut lapsille vieras. Monet vanhemmista kertovat pyrkivänsä jatkuvasti puhumaan lastensa kanssa kotimaansa asioista ja heidän elämästään ennen Suomeen muuttamista, jotta kuva kotimaasta ei jäisi niin yksipuoliseksi. Lapset eivät kuitenkaan aina ole kiinnostuneita kuuntelemaan tarinoita menneistä ajoista, sillä heidän todellisuutensa on Suomessa, tässä hetkessä.

En tiedä koulussa tai jotain oli puhuttu että meillä kotimaassa naiset ympärileikataan. Ja hän kysyy onko minun äidille tai isoäidille tehty niin. Mutta mä en tiedä, ei siellä ainakaan puhuttu sellaista. Lapset kuulee kaikenlaista koulusta ja kavereilta tai lukee Aamulehti. [H2]

Aina jos mä vertaan millaista minulla oli nuorena, niin tyttö sanoo vaan että nyt ollaan Suomessa, mamma. [H1]

Konkreettisen uhkan kulttuurin säilymisen kannalta muodostaa suomalaisen yhteiskunnan vapaus. Suomalainen yhteiskunta ja kulttuuri näyttäytyvät vanhemmille vapauden ja toisaalta myös välipitämättömyyden areenoina, joissa ihmiset voivat toimia vapaasti mielihalujensa mukaan.

Suurimpina uhkina lasten kannalta vanhemmat pitävät alkoholia, uhkapelejä ja tyttö- tai poikaystäviä. Vanhemmat korostavat vapauden tärkeyttä, mutta vapauteen liittyvä vastuu ja kohtuullisuus ovat monien mielestä Suomessa unohtuneet. Suomalainen kulttuuri näyttäytyy näissä uhkakuvissa vanhemmille äärimmäisyyksien kautta. Vieraaseen on jo tutustuttu sen verran, että tunnetaan sen outoja tapoja, mutta ei niin paljon, että tunnettaisiin sen monimuotoisuus. Suomalaisen yhteiskunnan vapaus ei vanhempien näkökulmasta edusta valintojen mahdollisuutta, vaan rajojen puuttumista ja samalla uhkaa omalle kulttuurille.

Tässä on liikaa vapaa Suomessa. Mitä haluaa, tekee ite. Esimerkiksi jos haluaa kadulla kävelee ilman vaatteet, kävele. Ja se on vapaa. Ja sitten paljon ongelmia tulee jos antaa liikaa vapaa. [H4]

Että puhutaan pojan kanssa paljon. Emme sanotaan että et ikinä voi juoda alkoholia, voi joulujuhla aikana, voi uutena vuotena, se on iso juhla meille, että tulee vuoden vaihde. Mutta ei tule sellaisia että humala, menee kadulle eikä sä tiedä kuka sä olet. Ei näin, jotain raja. [H5]

Konkreettisenä uhkana oman kulttuurin säilymiselle näyttäytyvät liian vapauden lisäksi lasten ystävät ja tulevat puoliset. Kaikilla haastateltujen vanhempien lapsilla on suomalaisia ystäviä tai ainakin koulukavereita, joiden kautta suomalainen kulttuuri tulee lähemmäs perheen arkea. Vanhemmat kertovat, että heidän lapsensa käyvät suomalaisten kavereiden luona kylässä ja toisaalta suomalaiset kaverit tulevat myös heille leikkimään. Lasten suomalaiset ystävät aiheuttavat perheissä arkisia ongelmia esimerkiksi ruokailun suhteen. Vanhempien huolena on, että suomalaisten kavereiden kotona tarjotaan omille lapsille sopimatonta ruokaa. Arkisia ongelmia suurempana uhkana suomalaisten kavereiden suhteen koetaan kuitenkin huonojen vaikutteiden saaminen. Suomalaisten kavereiden kautta lasten elämään pelätään tulevan omassa kulttuurissa kiellettyjä asioita kuten alkoholia ja seurustelusuhteita.

Esimerkiksi täällä on, minä kuulin, en tiedä onko totta. Minä kuulin, että tytöt, heillä on seksiä, kolmetoistavuotias. Tää ei oo hyvä minusta. Ihmiset ovat vapaa, mutta minä on opetettu, että pitäisi odottaa että olet aikuinen ja sitten päättää. [H7]

Mun tyttö, vanhin tyttö, hänellä vain suomalaiset tytöt kaveria. Ja suomalaiset tytöt, he puhuu tiedätkö, poikaystävänsä asiat hänen kanssaan. Ja tiedätkö, hän nuori menee naimisiin, seitsemäntoistavuotias. Hän kertoi minä kuuli paljon asia kun kaverit puhuu poikaystävästä ja minä sen takia mene naimisiin. [H4]

Huonoja vaikutteita voi kuitenkin tulla myös muilta maahanmuuttajataustaisilta nuorilta. Vanhemmat korostivat haluavansa tuntea lastensa kavereiden perheet, jotta tietävät että lapset voi turvallisesti päästää kavereiden kotiin vierailemaan. Osalle vanhemmista tiukka muslimikasvatus näyttäytyi merkinä siitä, että lapsen voi turvallisesti mielin päästää esimerkiksi yökylään kaverille.

Vastaavasti myös hyvät harrastukset voivat toimia vanhemmille merkinä toivottavista kavereista (Hoikkala 1993, 92-93). Vanhempien näkökulmasta suomalaisen kulttuurin huonot puolet voivat toimia myös omaa kulttuuria vahvistavana tekijänä. Yksi haastatelluista vanhemmista kertoo, että toivoisi lapsillaan olevan pääasiassa omasta kulttuurista tulevia ystäviä. Suomalaiset ystävät voivat kuitenkin toimia varoittavana esimerkkinä, joilta lapset voivat oppia oikean ja väärän eron.

Mä tykkään että olisi enemmän kaveri omasta maasta mutta. Mutta kyllä voi olla suomalaisia kavereita, mutta ei sillä tavalla että koko ajan yhdessä. Että välillä. Koska hän voi katsoo eron sitten. Jos hänellä ei ollenkaan suomesta niin hän ei tietää mikäs on eron. [H9]

Kulttuurin säilyttämisen kannalta myös lasten puolisovalinnat ovat merkityksellisiä. Toisin kuin lasten ystävät, puoliset tulevat aivan eri tavalla osaksi perhettä. Puolisot ovatkin hyvin konkreettisia vieraita perheessä. Eri etnistä ja kulttuurista ryhmää edustava puoliso näyttäytyy uhkana perheen sosiaaliselle uusiutumiseen ja perinteiden siirtämiselle seuraaville sukupolville (Ketokivi 2009, 45). Suomalaisen puolison myötä esimerkiksi kielen siirtyminen seuraaville sukupolville on uhattuna, samoin kuin uskonto ja perinteiset tavat. Kielellä onkin tärkeä rooli etnisen kuulumisen tunteen muodostumisessa. Kielen menettäminen ei kuitenkaan välttämättä vähennä etniseen ryhmään kuulumisen tunnetta (Phinney ym. 2006, 79). Vanhemmat pelkäävät suomalaisen kasvatuksen peittävän alleen heidän kulttuurinsa lapsenlapsien kasvatuksessa ja että lopulta lapsenlapset osaavat enää muutaman sanan *mummojen kieltä*. Suomalaisen puolison myötä myös koko perheen ja suvun yhtenäisyys ja tasapaino voi olla uhattuna. Perheen sisäisissä määrittelyissä perheenjäsenten ajatellaan edustavan samaa etnistä ja kulttuurista ryhmää, joten eri kulttuurista tuleva puoliso voi horjuttaa perheyhteisön yhteenkuuluvuutta. Eri etnisistä ryhmistä tuleviin puolisoehdokkaisiin voidaan myös suhtautua eri tavalla. Uskonto näyttäytyy osalle vanhemmista merkityksellisenä tekijänä lasten puolisovalinnan kannalta, mutta myös esimerkiksi sosiaalisen aseman laskulla tai nousulla voi olla merkitystä puolison hyväksymiseen (Ketokivi 2009, 36).

Vanhempien näkökulmasta vieraan kulttuurin vaikutus lapsiin on osin riippuvainen lapsen sukupuolesta. Vaikka kulttuurin siirtämisessä seuraavalle sukupolvelle on suurimmaksi osaksi molemmille sukupuolille yhteisiä haasteita, löytyy silti eroja. Haastateltavien mukaan tytöillä on kulttuurisista syistä yleisesti enemmän rajoituksia kuin pojilla. Tytöt eivät esimerkiksi voi yhtä vapaasti liikkua yksin, seurustella poikien kanssa tai pukeutua ja käyttäytyä samalla tavalla kuin suomalaiset ikätoverinsa. Poikkeuksetta vanhemmat kuitenkin korostavat, että tyttöjä ja poikia kasvatetaan samojen periaatteiden mukaisesti. Osa haastatelluista vanhemmista kokee, että maahanmuuttajataustaisilla tytöillä on Suomessa helpompaa kuin pojilla ja että tyttöjä on helpompi

kasvattaa. Tytöt nähdään tottelevaisina ja kiltteinä ja tyttöjen elämä Suomessa on helppoa, kunhan he vain muistavat kuunnella vanhempiaan ja käyttäytyä soveliaasti. Pojilla puolestaan nähdään olevan Suomessa liikaa vapautta, eivätkä vanhemmat saa poikia hallittua samalla tavalla kuin tyttöjä. Pojille Suomi nähdään vaikeampana paikkana kuin vanhempien kotimaa, jossa erilaisia houkutusia tarjoutuu vähemmän. Tyttöjä näiden houkutusien ei katsota koskevan.

Poikia on vaikeampi kuin tyttö. Tytöt ehkä ymmärrä äitiä ja tottelee, mutta poikia vähän vaikeaa. Musta tuntuu, se tulee poikien kanssa vaikeempi. Koska ne ei pysy paljon meidän kulttuuri, ei riittää että minä selitän ja kerron miten mun mielestä. [H9]

Mun mielestäni tytär parempi kuin poika kasvaa Suomessa. Pojalla on liikaa vapaa. Mutta meidän kulttuuri ei tyttärillä vapaa paljon ja sen takia tytöt ihan kävelevät suoraksi. Mutta poika on liika vapaa, paljon kaveria ja tyttöystäviä. Minä ja mies ei tykkää semmoista. Minulla vain yksi poika, mutta tiedätkö enemmän mä joudun puhuu hänen kanssa kuin kymmenen tyttöä (naurua) [H4].

Suurin osa haastatelluista vanhemmista on kuitenkin sitä mieltä, että tyttöjä on vaikeampi kasvattaa Suomessa kuin poikia. Maahanmuuttajataustaisten tyttöjen elämä poikkeaa enemmän suomalaisten ikätoveriensä elämästä kuin poikien. Tyttöillä on enemmän rajoituksia jokapäiväisessä elämässään ja heidän tulee kulttuurin mukaan olla kohteliaampia. Vanhemmat myös kokevat tyttöjen kasvattamisen haasteellisemmaksi, sillä tyttöjä tulee vahtia enemmän, mutta heidät tulee myös kasvattaa huolellisemmin noudattamaan oman kulttuurin tapoja ja heitä tulee suojella tarkemmin kulttuurin haitallisilta puolilta (vrt. Marjeta 2001, 102).

Pitäis sanoa että tytöillä on vaikeempi kuin pojilla täällä. Koska jos tytöllä menee väärään suuntaan se on huono. Ja siksi eri tavalla pitäisi kasvattaa tytöt ja pojat, ei voi ihan samalla tavalla. Tytölle pitäisi antaa enemmän armoa ja aikaa. Me aina sanotaan meidän tyttärelle että järjestyksessä meidän perheessä on tytär ja sitten on poika. Tyttärelle huolellisempi kuin pojalle, tää pitäisi sanoa. [H10]

Mun tytär joskus menee suomalaisten tyttöjen syntymäpäivä, mutta minä en halua että he menee sinne, koska he pukevat hieno mekko, ei huivia ja ehkä joku ottaa kuvia. Kun on juhla mä meen heidän kanssa ja teen aina sama kuin vahtimestari (naurua). Mä meen, katson kuka ottaa kuva, kuka ei. [H4]

Tytöillä ja naisilla nähdään olevan miehiä ja poikia tärkeämpi rooli perinteiden säilyttämisessä ja siirtämisessä seuraaville polville (Yuval-Davis 1997, 61). Perinteiden siirtämisen lisäksi vanhemmat nostavat esille tytön roolin perheen kunnian edustajana. Tyttö edustaa koko perhettä ulospäin yhteiskuntaan, joten on tärkeää, että tytön kasvattamiseen käytetään aikaa ja kohdistetaan paljon huomioita.

Että tyttö on sellaista, sama kuin sellaiset kukkia joka kasvaa kesäaikana ja jos paljon koskee, tai koskettaa joku likaisia käsiä se menee huonoksi, että se on tyttö sellainen. Että pitää olla aina jossakin kaunis paikassa, hyvä paikka, turvapaikka, tällainen. Tyttö on tämä meidän, ehkä ei oo tämä sana Suomessa käytössä, mutta tyttö on sellainen, että työstä näkee millainen perhe on.[H5]

Suomalainen kulttuuri tulee eri tavoin mukaan perheiden arkeen ja pakottaa perheet sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Perheeseen tullut vieras kulttuuri on otettava vastaan, vaikka kaikki sen piirteet eivät olisikaan miellyttäviä. Vanhemmat kokevat uuden kulttuurin uhkaavan heidän oman kulttuurinsa säilymistä lastensa kohdalla, mutta kulttuurin säilyttäminen ja perinteiden siirtäminen seuraavalle sukupolvelle koskettaa koko yhteisöä. Vanhemmille on tärkeää siirtää omaa kulttuuriaan lapsilleen suvun perinteiden jatkumisen kannalta, mutta kulttuurin elinvoimaisuus uudessa maassa vaatii kuitenkin koko yhteisön tuen. Laajamittaisemman maahanmuuton myötä kohdemaahan muotoutuu diasporayhteisöjä, joissa kotimaan kulttuuria pidetään yllä uudessa maassa. Diasporassa kulttuuri kuitenkin harvoin pysyy muuttumattomana, vaan muotoutuu uusiin muotoihin muodostaen niin kutsuttua kolmatta kulttuuria (Hall 1999, 69). Osa vanhemmista onkin huolissaan kulttuurin säilymisestä paitsi omien lastensa kohdalla, mutta myös koko yhteisön kannalta. Oma yhteisö voi myös ulottua Suomen rajojen ulkopuolelle, sillä omat perheenjäsenet voivat olla levittyneenä ympäri maailmaa. Sukulaisten keskinäisen yhteydenpidon ja kulttuurin säilyttämisen kannalta esimerkiksi kielitaidon ylläpito on erittäin tärkeää. Diasporassa elävän yhteisön kannalta kulttuurin säilyttäminen ja siirtäminen seuraavalle sukupolvelle onkin jokaisen perheen oikeus, mutta myös velvollisuus.

Muille maahanmuuttajille olen huomannut, suurin osa heiltä ei välitetään tästä, että onko lapsella yks tai kaks kulttuuria. Ja heillä on nuoria lapsia, eli nyt vaikutukset alkaa näkyä, nyt alkavat valittaa lapsesta. Mä en tiedä mikä tää pojalle tapahtuu, mikä tää tyttärelle tapahtuu, tämä poika ei pitää meidän tapoja tai perinteisiin. He ei ymmärrä.[H10]

Mulla on 13 sisaruksia ja me asumme ehkä seitsemän maa. Se on vaikeuksii tulee kun me ja lapset menee sinne mun siskon luo Iso-Britannia, hänellä on lapsia siellä. Kun siellä eivät puhu paljon somalia, he puhuvat englantia. Tai mun veli joka asuu Kanadassa ja hänen lapsi ei ollenkaan puhu somalia. Hän ihmettelee kun soittaa mun lapsi, he puhuvat hänen kanssa somalin kieltä. Hän sanoo, en onnistunut opettamaan heille somalin kieltä. Kato, on sisaruksia, jotka ei ymmärtää toisiaan, se on kuitenkin, vähän vaikee kuitenkin.[H8]

Uuden kotimaan kulttuuri näyttäytyy maahanmuuttajataustaisessa perheessä vanhempien näkökulmasta kutsumattomana vieraana. Uusi kulttuuri uhkaa perheen yhtenäisyyttä ja haastaa sen toimintatavat. Uusi kulttuuri myös uhkaa oman kulttuurin säilymistä ja siirtämistä seuraavalle sukupolvelle. Suomalaisen kulttuurin lisäksi uhkan kulttuurin jatkuvuudelle muodostavat myös lasten suomalaiset ystävät ja erityisesti heidän mahdolliset tulevat suomalaiset puolisonsa.

Suomalaisten puolisoiden pelätään lisäävän suomalaisen kulttuurin painoarvoa perheessä ja heikentävän esimerkiksi kielen siirtymistä seuraavalle sukupolvelle. Jatkuvuus ja perinteiden siirtäminen on tärkeää perheille, mutta myös koko suomalaiselle maahanmuuttajayhteisölle ja eri maihin levittyneelle perheverkostolle. Kulttuurin siirtäminen seuraavalle sukupolvelle ei onnistu menestyksekkäästi mikäli koko yhteisö ei ole siinä mukana. Vanhemmat ovatkin huolissaan sekä omista lapsistaan että koko seuraavasta sukupolvesta.

6.4 Ulkopuolisesta vieraasta sisäiseen uhkaan - muuttuvia rooleja ja menetyksen pelkoa

Vieraan kulttuurin vaikutus tuo muutoksia perheen sisäisiin suhteisiin. Eritahminen akkulturaatio eli perheenjäsenten eri tahtiin tapahtuva uuteen kulttuuriin sopeutuminen tuo haasteita perheen dynamiikalle muuttaessaan perheenjäsenten välisiä suhteita ja perheen roolijakoa. (Bryceson & Vuorela 2002, 16.) Uuden kulttuurin vaikutus voi aiheuttaa ristiriitoja sukupolvien välille. Pahimmillaan ristiriidat sukupolvien välillä voivat muodostua perheen yhtenäisyyttä vähentäväksi tekijäksi. Mikäli sukupolvien välille muodostuu paljon erimielisyyksiä, on riskinä lasten ja vanhempien vieraantuminen. Perheen vieras ei enää olekaan ulkopuolelta tullut uusi kulttuuri, vaan perheenjäsenistä tulee toisilleen vieraita. Perheen ulkopuolelta tullut vieras muuttaa perheenjäsenten suhteita ja muodostaa perheen sisälle uusia vieraita. Perheenjäsenten vieraantuminen toisistaan voi johtaa sukupolvien välisiin ristiriitoihin ja jopa perheen hajoamiseen.

Pääasiassa erimielisyyksiä syntyy arkisista asioista kuten kavereiden luokse menemisestä sekä lasten ja vanhempien välisistä suhteista. Arkiset erimielisyydet kuvaavat hyvin vanhempien ja lasten erilaista käsity maailmaa, jossa eri asiat ovat tavanomaisia ja normaaleja. Vanhemmille lasten uudet, oudot tavat tuottavat ihmetystä ja vaativat sopeutumista.

Ne ihmettelee aina kun mä sanon että ei voi mennä. Koska se on täällä ihan normaali. Että koulun jälkeen voit lähteä kaverille. Heillä on niin vaikeaa ymmärtää tämän. Koska omassa maassa ei ollenkaan voi lähteä tyttö yksin mihinkään. Ei, se on mahdotonta. [H9]

Kun mulle tapahtuu pojan kanssa monta kertaa, että hän sanoo semmoisia sanoja minulle vastaan, että minä en tämmöstä ikääkin vois enää sanoa omalle äidille tai muille aikuisille ihmisille. [H5]

Lasten nopean sopeutumisen vuoksi perheen roolijako voi muuttua. Sukupolvien välistä hierarkiaa muuttaa esimerkiksi vanhempien riippuvuus lastensa kielitaidosta asioiden hoidossa. Vanhempien kannalta lasten hyvä kielitaito voi olla suureksi avuksi, mutta lapset voivat huomaamatta joutua ottamaan liikaa vastuuta perheen asioista. Lapset saattavat esimerkiksi joutua toimimaan tulkkeina

vanhemmilleen lääkärin vastaanotolla tai sosiaalityöntekijän tapaamisessa. Lasten joutuessa ottamaan enemmän vastuuta perheen asioista, on vaarana että lapset joutuvat ottamaan huoltajan tai vähintään huolehtijan roolin perheessä (Alitolppa-Niitamo 2010, 59). Roolien muutokset voivat pakottaa lapset ottamaan liikaa vastuuta perheessä, mutta toisaalta muutos voi tuoda perheenjäseniä lähemmäs toisiaan. Lapselle vastuun ottaminen antaa tilaisuuden osoittaa olevansa luottamuksen arvoinen ja tuntee ylpeyttä voidessaan auttaa vanhempiaan. Paremmen kielitaitonsa ja suomalaisen yhteiskunnan tuntemuksensa ansiosta lapset saavat enemmän vastuuta perheen sisällä. Lapsille saavutettu uusi asema voi toimia etuna vanhempien kanssa käydyissä neuvotteluissa perheen sisäisistä velvollisuuksista. Mikäli vanhemmat tuntevat suomalaista kulttuuria huonosti, on lasten helppo käyttää hyväkseen vanhempiensa tietämättömyyttä. Eräs haastatelluista vanhemmista kertoo lastensa yrittäneen välttyä kotitöiltä vetoamalla lapsityövoiman käytön laittomuuteen.

Joskus mä sanon, pojat, siivotkaa omat tavaranne. Kun mä tulen töistä, mä melkein tunti mä laittaa kengät ja vaatteet ja semmoinen paikallaan. Mä sanon, en mä ole palvelija. Mutta pojat vastaa, että koulussa meille opetettiin, että lapsi ei saa tehdä työ.[H2]

Kaikki haastateltavat vanhemmat ovat asuneet Suomessa vuosien ajan, joten he ovat ehtineet tutustua suomalaiseen kulttuuriin melko hyvin. Tämän vuoksi lasten ei ole ollut mahdollista käyttää vanhempiensa tietämättömyyttä hyväksi. Lapsille sukupolvien väliset kulttuurierot toimivat neuvotteluvälineenä, jolla he voivat kääntää keskustelun pois itselleen epämieluisista aiheista, kuten kotiintuloajoista. Eräs vanhemmista kertoo lapsensa usein pyytävän vanhempiaan kertomaan kotimaastaan tai tekemään oman kulttuurinsa ruokaa, kun vanhemmat yrittävät keskustella kotitöiden tekemisestä tai lasten suomalaisen kulttuurin mukaisista tavoista.

Mun poika tykkää paljon mun kulttuurin ruoka, ja sanoo äiti laita oman kulttuurin ruoka. Ja mä sanoin kerran hänelle, miksi sä tykkäät mun kulttuurin ruoka, mutta miksi et tykkää mun elämänculttuuri (naurua). Mutta hän sanoo vaan äiti nyt laita tämä ruoka. Hän tietää että mitä keino voi päästä pois siitä asiasta, kun minä haluan puhuu.[H5]

Eritahtinen akkulturaatio tuo perheeseen paljon uusia asioita ja tapoja, joita vanhempien voi olla vaikeaa hyväksyä. Kahden kulttuurin välissä eläminen ei kuitenkaan ole helppoa nuorillekaan. Maahanmuuttajanuoret joutuvat kamppailemaan omaan kulttuurisen identiteettinsä muotoutumisen kanssa suomalaisia nuoria enemmän ja lisäksi kohtaamaan rasismia (Rastas 2007). Uuden kulttuurin omaksumisen ja erilaisuuden tunteiden käsittelemisen lisäksi nuorten elämässä ovat vahvasti läsnä myös vanhempien odotukset. Vanhemmat tiedostavatkin, että nuorten tilanne kahden kulttuurin välissä ei ole helppo. Toisaalta nuoret yrittävät säilyttää vanhempiensa kulttuurin perinteitä

parhaansa mukaan, mutta he myös haluavat elää omaa elämäänsä Suomessa. Vanhempien näkökulmasta on tärkeää pyrkiä ymmärtämään lapsia ja heidän tilannettaan.

Mun pojalla on suomalainen tyttöystävä ja hänen vanhemmat ei tykkää meistä. Minäkin en halua, kun kysyt minulta, tulee ongelmia tulevaisuudessa. Kaksi eri kulttuuria, on helppo että oman kanssa. Ne eivät tiedä kuka me olemme, ehkä he ajattelevat ulkomaalaiset, kaikki pahoja ihmisiä. Ei ole hyvä nuorille, että he miettii liikaa sitä. Meilläkin ja heilläkin, ei ole helppo. Tiedätkö nuoretkin ne menee hermostunut. Kaksi kulttuuria, he haluaa oma elämä.[H2]

Vanhemmat ovat huolestuneita lasten jaksamisesta kahden kulttuurin ristipaineessa. Perheen sisäiset ristiriidat ja perheenjäsenten vieraantuminen aiheuttavat syyllisyyttä sekä vanhemmille että lapsille (Goulbourne ym. 2010, 143). Vanhemmille on tärkeää siirtää oman kulttuurinsa perinteitä lapsilleen, mutta he tietävät, että lapset kyllästyvät jatkuvaan tenttaamiseen ja vahtimiseen. Vanhemmat haluavat lasten noudattavan perinteisiä tapoja, mutta toisaalta vanhemmat ovat huolissaan, että heidän lapsensa eivät voi elää samanlaista elämää kuin ikätoverinsa (Nassehi- Behnam 2010, 81). Vanhemmat ymmärtävät, että lapsen tiukka rajoittaminen voi johtaa vanhempien ja lasten väliseen vieraantumiseen ja lopulta lapsen menettämiseen. Mikäli lapsi ei pysty noudattamaan vanhempiansa toiveita ja perinteitä, ei hänelle jää muuta mahdollisuutta kuin lähteä pois perheestä.

Just eilen oli tämän vanhimman tytön kanssa kiistaa että sä vain mietit omaa itseä että et mieli mitään. Mutta hän sanoi että mä oon miettinyt tosi paljon. Jos mä en oo miettinyt, mä oisin lähtenyt täältä pois. Hän sanoi näin. Että mä kyllä mietin sua, että jos en oo, mä lähtisin kodista pois. [H9]

Vanhemmat pelkäävät, että kahden kulttuurin ristipaineessa lapsi noudattaa vanhempiansa edessä heidän toivomuksiaan ja kulttuurisia tapojaan, mutta koulussa ja ystävien kanssa elää aivan erilaista elämää. Mikäli lapset tottelevat vanhempiansa vaatimuksia eivätkä vaadi haluamaansa vapautta ja mahdollisuutta elää omaa elämäänsä, he joutuvat tukahduttamaan toiveensa ja elämään kaksoiselämää. Moni vanhemmista näkeekin tärkeänä välttää liian tiukkaa kasvatusta, etteivät menettäisi lastaan tulevaisuudessa. Vanhemmat näkevät itsensä mieluummin ohjaavassa ja neuvovassa roolissa ja välttävät liian tiukkaa kasvatusta (Hoikkala 1993, 49).

Mulla tämä mielipide että jos vanhemmat antavat lapselle niin tiukat ohjeet, älä tee näin, älä tee näin, toi on väärin. Okei, hän on lapsi ja vanhempien edessä tekee mitä he tekevät, mutta kun hän menee kouluun hän elää kaks henkilöä sisällä. Ei ole sopeutuminen tai harmonia. [H10]

Mutta en osaa sanoa, jos minulla olisi tytär tai tulee tytär tulevaisuudessa. Miten minä voin hänen kanssa elää täällä. Jos minä sanon et saa tehdä näin ja näin, hän kyllästyy joku päivä ja sitten ottaa laukun ja menee. Ja ei kukaan tiedä mitä tapahtuu hänelle. Ja jos hän tottelee, sitten hän aina surullinen. Ja sama poikakin oikeastaan. [H5]

Perheenjäsenten vieraantuminen ei kuitenkaan koske pelkästään sukupolvien välisiä suhteita. Myös vanhemmat keskenään voivat eritahtisen akkulturaation myötä muuttua toisilleen vieraaksi (Tiilikainen 2003, 175). Kaksi haastatelluista vanhemmista on yksinhuoltajia ja toinen heistä kertoo avioeronsa tapahtuneen kulttuurierojen vuoksi. Äitien on todettu toimivan usein kulttuurien törmäyksen pehmentäjinä isien ja lasten välillä (Nassehi-Behnam 2010, 83). Aina erojen pehmentäminen ei kuitenkaan riitä. Vaikka haastateltu äiti itsekään ei suhtaudu suomalaisen kulttuurin tapoihin yhtä avoimesti kuin lapsensa, hän kertoo miehensä näkemysten eronneen liikaa muun perheen näkemyksistä. Muulle perheelle suomalaiseen kulttuuriin sopeutumiseen kyvytön isä muuttui vieraaksi, joka aiheutti ristiriitoja perheenjäsenten välille. Perheyhteisyyden vaaliminen ja toisaalta rajojen valvominen nähdäänkin usein äitien tehtäväksi. Äidit määrittävät milloin perheen ulkoisista tai sisäisistä vieraista muodostuu liian suuri uhka perheelle. (Nätkin 2009, 67-69.)

Elikä isä, isällä on ollut tosi vaikee ymmärtää että me ollaan Suomessa ja tyttöillä on ollut tosi tosi paljon riitaa ja kieltäminen ja rajoittaminen tästä asiasta. Juuri tämä asiasta me erotaan että tytöt ei jaksanut. Isä on paljon että ei voi lähteä, ei voi tulla, ei voi mennä kaverille, että sen takia. [H9]

Menetyksen pelko on läsnä myös lasten puolisovalinnoissa. Perheeseen tuleva miniä tai vävy on perheelle ulkopuolinen vieras, joka kuitenkin perheeseen liittyessään muuttuu perheenjäseneksi. Vanhemmille lapsen suomalainen puoliso näyttäytyy uhkana kulttuurin ja perinteiden jatkuvuudelle, mutta suomalainen puoliso uhkaa myös perheen yhtenäisyyttä. Äärimmäisenä esimerkkinä suomalaisen puolison pelätään vievän oma lapsi pois perheestä. Suomalaisen puolison hyväksyminen osaksi perhettä voi olla vanhemmille vaikeaa, mutta toisessa vaakakupissa painaa uhka lapsen menettämisestä. Vaikka vanhemmat eivät toivoisi lapselleen suomalaista puolisoa, on tämäkin mahdollisuus pakko hyväksyä, ettei lasta ja tämän uutta perhettä menetä kokonaan.

Hänelläkin on sellainen, ettei hyväksy että hänen pojalla on suomalainen tyttöystävä. Isä ei hyväksy yhtään häntä. Sanoo, mä en halua koskaan nähdä yhdessä. Mä ajattelen että pitää kunnioittaa. Pitäisi nähdä, tutustua. Koska mistä sä tiedät että on paha ihminen. He rakastaa toisiaan. Tämä poika sanoo, mä menen tytön kanssa Amerikassa että mä en halua nähdä enää isää ja äitiä. [H2]

Eritahtinen akkulturaatio voi muodostaa sukupolvien välille kuilun, jota on vaikeaa kuroa umpeen. Kulttuurin menettämisen lisäksi vanhempien pelkona on lapsen menettäminen. Vanhemmat pelkäävät ajavansa lapset pois kodista rajoittamalla heitä liikaa tai vaatimalla lapsilta liikaa. Dramaattisen perheen hajoamisen lisäksi myös lasten itsenäistyminen voi olla hankalaa maahanmuuttajataustaisille vanhemmille. Suomessa kasvaneet nuoret ovat tottuneet siihen, että heidän ystävänsä muuttavan omiin asuntoihin ja aloittavat itsenäisen elämän melko nuorina.

Vanhemmille lapsen muuttaminen omaan asuntoon voikin olla suuri järkytys, jonka sulattelu vie aikaa. Toisaalta vanhemmilla riittää ymmärrystä myös itsenäistymistä kaipaaville nuorille. Lasten itsenäistyminen nähdään samalla vanhempien näkökulmasta oppimisprosessina (Proulx & Helms 2008, 251). Vanhempien on opeteltava hyväksymään lasten halu rakentaa oma elämänsä.

Mutta semmoinen se on, lapsi kasvaa, ei voi mitään. Hän halua oma asunto eli sama kuin kaikki nuoret. Oma elämä ja itsenäisyys. Mutta ei ollut helppo minulle. Aluksi hän ei halua olla yksin siellä omassa kodissa. Että ei ollut helppo hänellekään voi sanoa näin. Mutta kun täällä on elämä on semmoinen, että itsenäisyyttä ja kaikki. Minäkin haluaisi olla semmoinen, hän sanoo. [H2]

Eritahtinen akkulturaatio voi aiheuttaa perheenjäsenten välille ristiriitoja ja erimielisyyksiä, jotka etäännyttävät vanhempia ja lapsia toisistaan ja pahimmillaan vieraannuttavat perheenjäsenet toisistaan. Lasten nopea sopeutuminen uuteen kulttuuriin myös muuttaa perheenjäsenten vastuita ja rooleja. Perheen sisäisten roolien muutokset aiheuttavat ongelmia sukupolvien välille. Vanhempien auktoriteetti heikentyy ja lasten on helpompi vaikuttaa vanhempien mielipiteisiin, jos näillä ei ole riittävästi tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta. Eritahtinen akkulturaatio voi kuitenkin toimia myös positiivisena neuvotteluvälineenä ja perheen suhteiden muokkaajana.

Me aina viikonloppuisin syödään yhdessä ja puhutaan paljon kaikkia asioita. Ihan tavallista, koulusta ja muuta. Joskus mä opin lapsista ja joskus me minusta. [H7]

Uuteen kulttuuriin tutustuminen on mahdollista ottaa koko perheen yhteisenä oppimisprosessina, jossa tietoa jaetaan perheenjäsenten kesken. Lapsille tarjoutuu mahdollisuus auttaa vanhempiaan ja samalla osoittaa omia taitojaan ja kykyään kantaa vastuuta yhteisistä asioista. Eritahtinen akkulturaatio voikin toimia myös perheen yhtenäisyyttä vahvistavana tekijänä.

6.5 Vieraan kesyttäminen

Uusi vieras kulttuuri tuo maahanmuuttajataustaiselle perheelle monia haasteita. Uuteen kulttuuriin on tutustuttava ja opittava tuntemaan uuden kotimaan kieli, tavat ja yhteiskunta. Tutustumisen vaihe on maahanmuuttajavanhemmille vaikea, mutta mielenkiintoinen. Lapsille tutustumisen vaihe on puolestaan helpompi ja kivuttomampi. Tutustumisvaiheen jälkeen alkaa kuitenkin perheen kannalta haasteellisin osuus. Vanhempien on löydettävä tasapaino kahden kulttuurin välille pyrkiessään samalla siirtämään omaa kulttuuriaan lapsilleen ja helpottamaan lasten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Perheen kannalta uusi kulttuuri näyttäytyy usein uhkana sekä oman kulttuurin että perheen yhtenäisyyden kannalta. Uusi kulttuuri on perheeseen ulkopuolelta tullut

vieras, joka uhkaa perheen jatkuvuutta ja kyseenalaistaa sen tavanomaiset toimintatavat. Perheenjäsenten tutustuessa uuteen kulttuuriin eritahtisesti, perheenjäsenten väliset suhteet joutuvat koetukselle ja perheen sisäiset rooli- ja suhteet muuttuvat. Perheenjäsenten välisistä ristiriidoista voi muodostua sukupolvien välille niin suuri kuilu, että sitä on vaikeaa tai jopa mahdotonta kuroa umpeen ja perheenjäsenet muuttuvat toisilleen vieraisiksi.

Perheen ulkopuolelta tuleva vieras muodostaa perheen kannalta uhkan silloin kun vieras jää tutustumisen jälkeenkin yhä vieraaksi. Uuteen kulttuuriin tutustumisella tarkoitetaan kulttuurin ymmärtämistä ja tuntemista, ei omaksumista tai hyväksymistä. Mikäli vieras jää vieraaksi vielä tutustumisen vaiheen jälkeenkin, on perheen vaikeaa onnistua sopeutumisessa uuteen kotimaahansa. Perheen kannalta suurimman uhkan muodostaa eritahtinen akkulturaatio. Jos osa perheenjäsenistä omaksuu uuden kulttuurin, mutta toisille kulttuuri jää vieraaksi, perheen yhtenäisyys on uhattuna ja perheenjäsenten välille muodostuu ristiriitoja. Perheenjäsenistä muodostuu toisilleen vieraita ja äärimmäisessä tapauksessa eritahtinen akkulturaatio voi johtaa jopa perheen hajoamiseen.

Ainoat vaihtoehdot perheeseen tulleeseen vieraaseen suhteutumiseen eivät kuitenkaan ole joko vieraan torjuminen tai täydellinen omaksuminen. Vierasta voidaan myös kesyttää. Ritala-Koskinen (2009, 134-137) on käyttänyt kesyttämisen käsitettä uusperheen julkisen hyväksynnän muodostumisen prosessista. Vieraan kesyttämällä viitataan tässä tutkimuksessa vieraan muokkaamiseen oman edun mukaiseksi. Vierasta ei ole pakko hyväksyä ja omaksua sellaisenaan omaan perheeseen, vaan sen voi myös muokata omaan elämään sopivaksi. Tärkeänä lähtökohtana vieraan kesyttämiseksi on vieraan läsnäolon hyväksyminen. Vaikka uusi kulttuuri ei ehkä ole vanhemmille kaikilta osin mieluinen, on kuitenkin tunnustettava että vieras on tullut perheen elämään jäädäkseen ja opittava elämään vieraan kanssa. Kesyttämällä vieras, pyritään säilyttämään oman kulttuurin elinvoimaisuus ja perheen yhtenäisyys. Perheenjäsenten välisten suhteiden kannalta vieraan läsnäolon hyväksyminen merkitsee lasten ja vanhempien tilanteen välisen eron tunnustamista. Vanhempien näkökulma suomalaiseen kulttuuriin poikkeaa lasten näkökulmasta ja erilaisen kasvuympäristön vuoksi eri asiat ovat lapsille ja vanhemmille tavanomaisia, normaaleja.

Ja jotain me pikkuhiljaa oppii, mutta vanhaa ei unohda. Se ei ole helppo. Että pitäisi jotain asioita hyväksyä. [H2]

Vieraan hyväksymisen lisäksi kesyttäminen vaatii myös suunnitelmallisuutta. Pääasiallisena keinona vieraan kesyttämiseen näyttäytyy monikulttuurisuuden edistäminen. Monikulttuurisuus nähdään mahdollisuutena säilyttää lähtömaan kulttuuri ja identiteetti, mutta myös elämää

rikastuttavana vaihtoehtona seuraavalle sukupolvelle. Suomalaisen kulttuurin vaikutus nähdään välttämättömänä, joten osa vanhemmista on tutustumisvaiheen jälkeen tehnyt tietoisien valinnan avautua suomalaiselle kulttuurille. Uuden kulttuurin omaksuminen osaksi omaa elämää voi muuttua perheen perustamisen jälkeen. Vaikka itse haluaisi pitää kiinni omasta kulttuuristaan myös uudessa kotimaassa, on lapsille annettava mahdollisuus myös muihin vaihtoehtoihin.

Ja jos puhutaan meidän kulttuuri ja toinen kulttuuri suhteita. Ennen kuin mä tulin Suomeen mulla on tää periaate eli okei, tää on mun kulttuuri ei saa koskee mun kulttuuri. Se pitäis olla ihan kiinni. Ja mä halusin kasvattaa mun lapsen tällä tavalla. Mutta ehkä kaks vuotta myöhemmin kun ensimmäinen pojan syntymisen jälkeen tää ajatus muuttui eli nyt mä asun täällä ja mun lapset kasvaa, kasvavat täällä Suomessa, en mä voi ottaa kaikki kiinni kulttuurissa. [H10]

Kulttuurin kesyttämiseen tarvitaan monikulttuurisuuden tavoittelun lisäksi kuitenkin myös konkreettisia tekoja. Vieraan kulttuurin myötä vanhemmat kokevat menettäneensä hallinnan perheessä (Alitolppa-Niitamo 2005, 39). Perhe-elämää hallitsee ulkoa tullut vieras ja vanhempien osaksi jää muutoksiin reagointi. Osa vanhemmista kuitenkin pyrkii aktiivisesti ottamaan tilanteen haltuunsa ja kesyttämään vieraan. Uuden kulttuurin vaikutusta omiin lapsiin pyritään vähentämään esimerkiksi asuinpaikan valinnan kautta (Goulbourne ym. 2010, 66). Monet haastateltavista kokevat, että Hervannan kaupunginosa Tampereella on heidän lapsilleen paras kasvuympäristö, sillä siellä lapsilla on ympärillään sekä muita maahanmuuttajia että myös suomalaisia. Hervannassa asuminen näyttäytyy tapana tasata suomalaisen ja oman kulttuurin vaikutusta lapsiin. Yksi haastatelluista puolestaan kertoo hoitaneensa lastaan kotona siihen asti, että tämä oli oppinut äidinkielen täydellisesti ja laittoi lapsen vasta tämän jälkeen päiväkotiin. Vieraan kesyttäminen näyttäytyy myös vanhempien vastuun korostamisessa. Vanhemmat ottavat vieraan aiheuttamaa tilannetta haltuun korostamalla tekemiään valintoja ja maahanmuuttajanuoren kasvattamisen vaikeutta. Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat kokevat, että heidän tulee osata perustella tekemänsä valinnat hyvin lapsilleen, jotta ristiriitoja ei synny. Vaikka pienet lapset eivät ymmärrä kulttuurin ja identiteetin säilyttämisen tärkeyttä, on vanhempien osattava tehdä oman kulttuurin perinteistä tarpeeksi houkuttelevia lapsille ja toisaalta osata perustella miksi lapset eivät aina saa tehdä samoja asioita kuin ystävänsä (vrt. Kinnunen 2000, 99).

Aina lapsille tulee kysymyksiä, miksi en mä voi tehdä. Joskus kun lapset menee retki, kirkkoon tai jotain, mun lapsi jää päiväkodissa. Hän kysyy miksi kaikki menee kirkkoon, miksi mä olen yksin, enkä muitten mukana. Kysymyksiä tulee kuitenkin. Vanhemmat pitäis korvata ja sanoa heille, ei oo iso asia. Meillä on oma kulttuuri, omat juhlat ja selittää heille. Sen jälkeen lapsi ymmärtää. [H8]

Vanhemmat näkevät oman vastuunsa lapsen kulttuurisen identiteetin muodostumisessa suurena. Vanhempien tulee osata perustella valintojaan lapsilleen ja tehdä omasta kulttuurista heille houkutteleva. Selkeä kasvatussuunnitelma näyttäytyykin vanhempien kertomuksissa hyvän vanhemmuuden merkinä. Kulttuurin siirtäminen seuraavalle sukupolvelle on paitsi omaa perhettä, mutta myös koko yhteisöä koskettava asia. Siksi vanhemmat ovat kiinnostuneita myös muiden maahanmuuttajataustaisten vanhempien kasvatuseriaateista. Mikäli muut vanhemmat eivät ole kiinnostuneita lastensa tulevaisuudesta, seuraava sukupolvi ei ehkä enää noudata heidän kulttuurinsa perinteitä tai seuraavasta sukupolvesta tulee liian tiukan kasvatuksen seurauksena suomalaisista eristynyt.

Mä voin tehdä tämä helposti, eli en välitä mitä tapahtuu ja lapset syövät ja pelaavat kaikki mitä Suomessa löytyy. Mutta se riippuu vanhemmista eli välittääkö vanhemmat tulevaisuudesta mitä lapselle tulee. Onko ihan sama perheelle että lapsi tulee ihan täys suomalainen. Tai hänellä voi olla tiukkaa eli pitäisi, meidän tilanteessa eli pitäisi olla ihan täys irakilainen.[H10]

Osa vanhemmista toivoisi lastensa omaksuvan monikulttuurisen identiteetin, mutta samalla pelkää lasten syrjäytyvän lopulta suomalaisesta yhteiskunnasta. Vanhemmat pelkäävät lastensa tuntevan itsensä lopulta ulkopuolisiksi ja syrjäytyvän. Vaarana nähdään yhteiskunnallinen lasku, mikäli lapset hakevat samaistumisen kohteita vain muista maahanmuuttajista (Portes & Rumbaut 2001, 59). Vaikka lapsilla tällä hetkellä onkin suomalaisia koulukavereita, uhkana on silti että kasvaessaan aikuisiksi he etsivät maahanmuuttajataustaisia ystäviä ja samalla ajautuvat kauemmas suomalaisesta yhteiskunnasta. Epävarmuus vieraan kesyttämisen onnistumisesta saa vanhemmat epäilemään Suomeen jäämisen hyviä puolia.

Kun mä näkee muut lapset, ulkomaalaisia viistoista, kaheksantoista vuotta ylöspäin kun he kasvaa isommaksi. Että loppujen lopuksi he etsivät ulkomaalaisia kaveria kaupungista. Ja mä kauhistelen että kun mun poika tulee sellaista ikää. Nyt hänellä on suomalainen kaveri, mutta lopuksi hän etsii ulkomaalaisia kaveria. Mä en tiedä miksi se on näin, mutta näin tapahtuu. Sen takia välillä minä ja mies ajattelemme että on hyvä jos me muutamme kotimaassa. Lapsi on vielä pieni ikä, pystymme ottamaan mukaan ja selitämme, ja he unohtavat että me ollaan täällä vähän aikaa. Kun me katsotaan että, se on ihan meidän silmien edessä mikä tapahtuu meidän lapsille täällä.[H5]

Pääosa vanhemmista kuitenkin toivoo lastensa jäävän asumaan Suomeen tulevaisuudessa. Vanhemmille on tärkeää, että heidän lapsensa saavat hyvän koulutuksen ja sopeutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan. Siksi lasten kohdalla vanhempien on toisinaan joustettava omista periaatteistaan. Nuorten tulevaisuus Suomessa näyttäytyykin vanhempien silmissä positiivisena. Vanhemmat uskovat, että heidän lapsistaan kasvaa kansainvälisiä, kielitaitoisia ja avoimia ihmisiä, jotka osaavat toimia erilaisissa ympäristöissä. Maahanmuuttajataustaisten nuorten nähdään olevan suomalaisia

nuoria avoimempia ja kulttuuritaitoisempia taustansa vuoksi. Vieras kulttuuri muutetaan oman identiteetin kannalta positiiviseksi asiaksi ja omasta kulttuuriperinnöstä tehdään erottautumistekijä, jolla voidaan korostaa omien lasten erityisosaamista. Toisen polven nähdään omaavan erityistä kulttuurista kompetenssia (Vertovec 2009, 70).

Meidän lapset kun he ovat koulussa ja joku on luterilainen, toinen juutalainen, joku ortodoksi tai muslimi. He hyväksyy kaikki, heillä ei ole mitään ongelmia keskenään. [H8]

Kun maahanmuuttaja tulee toisesta kulttuurista hänellä on enemmän kokemus kuin suomalaiset. Suomalaiset ehkä lukee toisesta kulttuurista, ehkä katsoo televisiosta, mutta maahanmuuttaja elää tämä kulttuuri. Siksi mä sanoin että hänellä on enemmän kokemus kuin suomalaiset. [H10]

Vanhemmat pitävät lasten mahdollisuutta kouluttautua Suomessa tärkeänä, sillä heillä ei kaikilla ollut samanlaista mahdollisuutta. Elämä Suomessa näyttäytyy suurena mahdollisuutena, johon tulee tarttua. Vanhemmat haluavat lapsilleen paremman tulevaisuuden ja elämän kuin heillä itsellään on ollut ja koulutus näyttäytyy merkittävänä tekijänä tulevaisuuden muotoutumisessa. Lasten kouluttautuminen voikin näyttäytyä vanhemmille tapana saada takaisin maahanmuuton myötä menetettyä yhteiskunnallista statusta (Peltola 2010, 77). Kouluttautumisen kautta lapsilla on mahdollisuus päästä osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja saada tulevaisuudessa hyvä ammatti ja työ.

Mä haluu lapsille totta kai parasta. Että kouluasia on tärkeä. Sitten saat ammattia. En halua mitään korkeaa, koska tiedän että mun lapsilla on vaikeaa, että on eri kieli ja muuten. Että ihan normaali, että mitä he haluaa, sitten minäkin toivon sillain. [H9]

Minä haluaisin ensin he ovat hyvä ihminen sitten jatkaa koulu ja menee yliopistoon tai ammattikorkeakouluun. Sitten tulevaisuudessa teillä on hyvä ammatti, hyvä palkka, hyvä elämä. [H7]

Osa vanhemmista suhtautuu lastensa tulevaisuuteen kunnianhimoisesti. Heille lasten tulevaisuus näyttäytyy koko seuraavan sukupolven tulevaisuutena. Maahanmuuttajavanhemmille lasten menestyminen on jopa tärkeämpää kuin valtaväestön vanhemmille, sillä lapset voidaan nähdä kanavana toteuttaa omia tavoitteita (Portes & Rumbaut 2001, 62). Maahanmuuttajataustaisille nuorille on tärkeää saada hyvä koulutus ja tulla täysivaltaiseksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Eräs vanhemmista toteaa, että ei voi syyllistää suomalaisia, jotka haukkuvat maahanmuuttajia laiskoiksi ja osaamattomiksi. Ensimmäisen polven maahanmuuttajien kotoutumisen esteenä on ollut kielitaito, mutta onneksi toisella ja kolmannella sukupolvella on kuitenkin mahdollisuus todistaa väitteet vääriksi menemällä yliopistoon ja menestymällä tulevaisuudessa. Vanhemmille on tärkeää, että heidän lapsensa tulevat jatkamaan heidän aloittamaansa kamppailua monikulttuurisuuden eteen ja onnistumaan tavoitteessaan kesyttää vieras.

Että miksi noin yhdeksänkymmentä prosenttia nuorista menee ammattikouluun ja vain vähän menee lukioon. Miksi on näin, meitä on niin iso määrä. Ja kaikki menee auton ala. Ja sitten mä huomasin että heidän vanhempia oli kotimaassa samassa alassa. Mutta nyt me ollaan Suomessa, se on niin iso tilaisuus, että miksi ei käytetä se. [H10]

Mä ajattelen että mun lapset ja muut nuoret tulee vaikuttaa Suomen yhteiskuntaan. On tärkeä. Kun he tulevaisuudessa tulee asianajaja, lääkäri, toimittaja, opettaja, kansanedustaja sitten tulee heidän vuoro korjata nämä asiat ja yrittää tehdä parempi. Koska kaikki ei tapahtuu heti. Kaikki mitä mä itse en onnistu, mun lapset pitää onnistua. [H8]

Osa vanhemmista onkin onnistunut vieraan kulttuurin kesyttämässä. Vanhemmat ovat tutustuneet vieraaseen kulttuuriin ja sopeuttaneet oman elämänsä uuteen tilanteeseen. Vanhemmat ovat myös muokanneet käsityksiään kasvatuksesta ja pyrkivät aktiivisesti siirtämään kulttuuriaan seuraavalle sukupolvelle ja tekemään lastensa tulevaisuudesta mahdollisimman positiivisen. Poimimalla molemmista kulttuureista parhaat puolet tehdään vieraasta tuttu ja omaa elämää rikastuttava tekijä. Vanhemmat ovat kuitenkin toisinaan epävarmoja tulevaisuuden suhteen. Heidän lapsensa ovat vielä nuoria, eivätkä vanhemmat voi olla varmoja onnistuuko vieraan kesyttäminen todella.

Ja mä olen vielä alussa, en tiedä, en voi olla varma ihan että vaikuttaako tää miten. Mä odotan eli me odotteleme että mitä tulee. Mä olen nyt sanotaan keskellä, en ole vielä saanut tulokset. Että kun poika tulee mieheksi ja tytär naiseksi niin sitten mä vasta tiedän. Ja mä toivon että tulee hyvä tuloksia. [H10]

Kun mä olen nähnyt yksi mun oppilas, mä olin mukana kun hän meni peruskouluun ja mä olin mukana kun hän meni lukioon, opetin hänelle. Hän nyt opiskelee yliopistossa ja meni naimisiin. Hän puhuu hyvin suomea, tuli ihan päiväkotiaikana. Mä olin ihan tyytyväinen kun mä näen hänet, eli hän on säilyttänyt oma identiteetti, oma kulttuuri ja tullut isona. Ja toinen tai kolmas sukupolvi hän haluaisi auttaa vielä. Toi antaa meille kuitenkin vielä toivoa. [H8]

Vanhempien usko parempaan tulevaisuuteen on kuitenkin vahva. Maahanmuuttajan mallitarina todennäköisesti näyttäytyy toisen ja kolmannen sukupolven kohdalla hyvin erilaisena kuin ensimmäisen sukupolven kohdalla. Toinen polvi näyttäytyy vanhempien kertomuksissa kulttuuritaitoisena sukupolvena, jolla on kaikki mahdollisuudet hyvään elämään ja menestykseen. Vieraan kesyttämisen ja kulttuurisen sopeutumisen keinoin toinen ja kolmas polvi pystyvät murtautumaan ulos maahanmuuttajan mallitarinasta ja muuttamaan sitä muutenkin kuin vain vastapuheen keinoin. Vanhempien näkökulmasta toisella polvella on mahdollisuus luoda itse oma tarinansa.

7 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin maahanmuuttajan asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa sekä maahanmuuttajataustaisten perheiden sukupolvien välisiä suhteita. Tutkimuksen lähtökohtana toimi ajatus ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien erilaisesta asemasta yhteiskunnassa sekä kiinnostus sukupolvien välisiin suhteisiin maahanmuuttajataustaisissa perheissä. Maahanmuuttajan asemaa yhteiskunnassa tarkasteltiin mallitarinoiden ja vastapuheen kautta. Analyysin tuloksena aineistosta muodostui maahanmuuttajan mallitarina ja siihen kohdistuvat vastapuheen muodot. Perhesuhteita puolestaan tarkasteltiin vanhempien näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää miten vanhemmat jäsentävät sukupolvien välisiä suhteita ja mahdollisia ristiriitoja perheissä. Perhesuhteita jäsentäväksi yhteiseksi nimittäjäksi nousi analyysin kautta ajatus uudesta kulttuurista perheen vieraana ja vieraan kesyttäminen. Tutkimuksen aineistona toimivat yhdeksän maahanmuuttajataustaisen vanhemman teemahaastattelut. Analyysi perustuu narratiiviseen tutkimusotteeseen, jossa kertomuksilla nähdään olevan tärkeä rooli todellisuuden ja identiteettien muodostumisessa.

Maahanmuuttajan mallitarina toimii eräänlaisena lähtötilanteen kartoituksena perhesuhteiden tarkastelulle. Pakolaisina ja turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden vanhempien ja Suomessa syntyneiden tai Suomeen lapsina tulleiden maahanmuuttajien asema yhteiskunnassa ja toisaalta myös suhtautuminen kulttuuriin poikkeavat toisistaan. Lapset oppivat kielen ja kulttuurin vanhempiaan nopeammin ja voivat tuntea itsensä täysin suomalaisiksi. Vanhemmille suomalaiseen kulttuuriin tutustuminen puolestaan tapahtuu hitaammin. Mallitarinan avulla pyrittiin muodostamaan käsitys vanhempien näkökulmasta maahanmuuttajuuteen omalla kohdallaan, maahanmuuttajien kohdalla yleisesti sekä lastensa kohdalla. Haastateltavien kertomuksista muodostettiin kulttuurinen kehyskertomus maahanmuuttajuudesta, maahanmuuttajan mallitarina. Vaikka mallitarina muotoutuu haastateltavien kertomuksista, on mallitarinassa läsnä myös suomalaisten käsityksiä, ennakkoluuloja sekä tutkijan vaikutus. Mallitarina muodostuu paitsi haastateltavien kertomuksista, myös kertomuksiin sisältyvästä vastapuheesta. Vastapuheen keinoin haastateltavat kommentoivat, kiistivät ja yhtyivät mallitarinaan. Mielenkiintoista mallitarinan luonteessa on sen välttämättömyys. Vaikka mallitarina ei kuvaisi omaa elämää, eivät haastateltavat voi sanoutua irti mallitarinasta kommentoimatta sitä vastapuheen kautta. Analyysin kautta löytyneet vastapuheen muodot nimesin tavallisuuden politiikaksi, eron politiikaksi ja vastahyökkäykseksi. Vaikka haastatteluissa annettiin haastateltaville vapaus kertoa tarinaansa omista lähtökohdistaan käsin, mallitarina muotoutuu pitkälti kulttuuristen ennakko-oletusten kautta. Vastapuheen muodot

tuovat hyvin esiin sen, mitä haastateltavat pitävät tavanomaisena, tavoiteltavana ja toisaalta vältettävänä. Mallitarina koskettaa pääosin ensimmäisen polven maahanmuuttajuutta, mutta osana mallitarinaa piirtyy myös toisen polven tarina. Vanhempien näkemyksissä toisen polven tarina näyttäytyy monipuolisempänä ja enemmän mahdollisuuksia sisältävänä kuin analyysin tuloksena syntynyt maahanmuuttajan mallitarina.

Vanhempien käsityksiä perhesuhteista tarkasteltiin vieras perheessä -jäsenyyksen kautta. Ajatus uudesta kulttuurista perheen yhtenäisyyttä häiritsevänä ja kulttuurista jatkuvuutta uhkaavana kutsumattomana vieraana toimii perhesuhteiden jäsentäjänä. Ajatukseen perheen vieraasta sisältyy oletus perheen yhtenäisyydestä, jolloin ulkopuoliset vieraat näyttäytyvät uhkina. Lasten sopeutuessa vanhempiaan nopeammin suomalaiseen kulttuuriin, kulttuurierot ja eritahtinen akkulturaatio muodostavat ristiriitoja sukupolvien välille. Uusi kulttuuri voi myös muuntautua perheen sisäiseksi vieraaksi tehden perheenjäsenistä vieraita toisilleen. Tällöin äärimmäisenä uhkana on perheen hajoaminen. Uusi kulttuuri muodostaa uhkan myös kulttuuriselle jatkuvuudelle. Kulttuurin jatkuvuus on uhattuna paitsi omassa perheessä, mutta myös koko toisen sukupolven kohdalla. Vaikkakin uusi kulttuuri on perheessä kutumaton vieras, on se tullut jäädäkseen. Vieraaseen on tutustuttava, mutta sitä pyritään myös torjumaan ja kesyttämään. Torjumalla vieras pyritään säilyttämään perheen yhtenäisyyttä, mutta kesyttäminen näyttäytyy vanhempien näkökulmasta pääasiallisena keinona hallita vieraan mukanaan tuomaa epävarmuutta. Kesyttämällä vieras pyritään uudesta kulttuurista poimimaan parhaat palat ja samalla tekemään vieraasta omaan elämään soveltuva. Kesyttämällä vieraasta tehdään omaa elämää rikastuttava tekijä.

Monille vanhemmille kesyttäminen näyttäytyi monikulttuurisuuden muodossa. Ratkaisuna kahden kulttuurin piirissä elämiseen näyttäytyy monikulttuurinen yhteiskunta ja kulttuuritaitoinen toinen polvi. Vieraan kesyttämisen ideaa voidaan pohtia myös suhteessa Berryn akkulturaatiomalliin (1997). Vieraan kesyttäminen muistuttaa akkulturaatiostrategioista eniten integraatiota. Molemmissa pyrkimyksenä on jonkin tasoinen sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, mutta myös lähtömaan kulttuurin säilyttäminen. Integraatio ei kuitenkaan kuvaa kovin hyvin perheen todellisuutta. Ajatus vieraasta perheessä kuvaa paremmin perheen erityisluonnetta yhteisönä. Vieraan kesyttäminen ottaa myös huomioon akkulturaatiostrategioiden päällekkäisyyden ja eriaikaisuuden. Toisella elämänalueella maahanmuuttaja voi olla jopa sulautunut suomalaiseen kulttuuriin ja toisella samanaikaisesti säilyttää lähtömaansa perinteet. Vieraan kesyttämällä pyritään ottamaan maahanmuuton kautta syntynyt epävarma tilanne hallintaan ja palauttamaan eritahtisen akkulturaation vuoksi kääntyneet roolit takaisin entiselleen.

Vieraan kesyttämisen yhteys integraatioon korostuu vanhempien peloissa lastensa liiallisesta sulautumisesta suomalaiseen kulttuuriin ja toisaalta liiallisesta erottautumisesta siitä. Vanhempien pelkona on kulttuurisen jatkuvuuden katkeaminen ja toisaalta nuoren syrjäytyminen. Liiallinen samaistuminen vanhempien lähtömaan kulttuuriin voi johtaa esimerkiksi yhteiskunnallisen aseman heikentymiseen tai uskonnolliseen radikalisoitumiseen (Sunier 2010, 126-127). Vanhempien toivomus toisen polven integraatiosta näyttäytyy myös lapsiin asetetuissa odotuksissa. Vanhemmat toivovat lastensa voivan jatkaa vanhempien aloittamaa työtä monikulttuurisuuden edistämiseksi ja pystyvän saavuttamaan vanhemmiltaan saavuttamattomiksi jääneet tavoitteet. Odotusten lisäksi vanhemmilta löytyy myös ymmärrystä nuorten tilanteelle. Nuorten toivotaan voivan elää omaa elämäänsä itsenäisesti ja samoin kuin ikätoverinsa. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on laajentaa käsitystä suomalaisesta maahanmuuttajaväestöstä ja maahanmuuttajaperheistä. Vaikka käsitys kulttuuritaitoisista toisen polven nuorista ja perinteitä kunnioittavista vanhemmista osin pitää paikkansa, ei kuva ole niin yksinkertainen. Vanhemmat haluavat lastensa säilyttävän lähtömaan kulttuuria, mutta toisaalta myös hyödyntävän kaikki mahdollisuudet Suomessa, joita vanhemmille ei ole suotu. Vieraan kesyttämisen ansiosta ristiriidat perheessä vähenevät, sillä nuoret osaavat kuroa umpeen sekä sukupolvien että kulttuurien kuilun (Portes & Rumbaut 2001, 274).

Yhtenä tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä maahanmuuttajaperheiden tilanteesta ja toisaalta perheiden tarvitseman tuen tarpeesta. Tutkimus pyrkii selventämään kuvaa perhesuhteista vanhempien näkökulmasta ja tuomaan esiin perhesuhteiden ongelmakohtia. Maahanmuuttajaväestön lisääntyessä, myös maahanmuuttajaperheiden tarvitsemat sosiaalipalvelut ja muun ammatillisen avun tarvitseminen tulee luultavasti lisääntymään (Vuori 2003, 51). Vanhemmat kokevat riittämättömyyttä maahanmuuton muodostamassa epävarmassa tilanteessa. Vanhempien kokiessa uuden kulttuurin uhkana, he eivät pysty tukemaan lastensa kotoutumista vaan pyrkivät päinvastoin torjumaan vieraan. Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat tarvitsevatkin tukea vanhemmuuteensa. Maahanmuuton myötä on herännyt uutta keskustelua perheistä ja perhekulttuurista. Perhekäsitystä on muutettava joustavammaksi ja perhekulttuurin tuntemusta lisättävä, jotta maahanmuuttajataustaisten perheiden tarpeisiin pystytään vastaamaan.

Tutkimuksessa on myös voinut jäädä tärkeitä näkökulmia huomaamatta kulttuurierojen vuoksi. Tutkimuksessa ei ole otettu kantaa esimerkiksi kunniaväkivaltaan. Haastatteluissa kunniaväkivaltaa ei otettu kertaakaan esille tutkijan tai haastateltavien toimesta. Tutkijan osalta tämä oli tietoinen valinta, sillä pelkäsin haastateltavien pitävän kunniaväkivallasta puhumista syytöksenä tai epäkohteliaana. Päätin kuitenkin, että mikäli haastateltavat tuovat asian esille, esitän jatkokeskusteluita. Kunniaväkivaltaa voidaankin pitää äärimmäisenä muotona vieraan aiheuttamasta

uhkasta. Uutta kulttuuria pidetään niin vakavana uhkana perheen kunnialle, että vieras on poistettava perheen sisältä millä keinolla hyvänsä. Aineistossa nousi päinvastoin esiin näkemys, jossa perheestä poistetaan yhtenäisyyttä uhkaava perheenjäsen, isä. Autoritäärisen ja suomalaisen kulttuurin sopeutumattoman isän poistaminen perheestä näyttäytyy perheen yhtenäisyyden säilyttämisen kannalta hyvältä vaihtoehdolta. Perheen rajojen valvomista pidetäänkin usein äitien tehtävänä. Äidit määrittävät milloin perheen ulkoisista tai sisäisistä vieraista muodostuu liian suuri uhka perheelle (Nätkin 2009, 67-69).

Analyysin tuloksena muotoutuivat maahanmuuttajan mallitarina ja ajatus vieraan kesyttämisestä perhesuhteiden jäsentäjänä. Sekä mallitarina että pyrkimys vieraan kesyttämiseen kuvaavat haastateltavien ja tutkijan vuorovaikutuksessa muodostunutta todellisuutta, eivätkä edusta koko maahanmuuttajaväestön näkemyksiä. Maahanmuuttajan mallitarina kommentoi maahanmuuttajuutta ensimmäisen polven maahanmuuttajien näkökulmasta. Mallitarina voisi näyttäytyä varsin erilaisena, mikäli haastateltavat olisivat olleet toisen polven nuoria. Tässä tutkimuksessa toisen polven nuorten mallitarina näyttäytyy vain vanhempien näkemysten kautta. Aivan kuten mallitarina, myös perhesuhteiden jäsenitys on haastateltavien ja tutkijan välisen vuorovaikutuksen ja tutkijan suorittaman analyysin tulos. Onkin perusteltua kysyä jäsenyisivätkö perhesuhteet samankaltaisesti, mikäli tutkija olisi maahanmuuttajataustainen.

Tutkimus jättää avoimia kysymyksiä suhteessa sekä mallitarinaan että perhesuhteisiin. Analyysin myötä muodostettu mallitarina edustaa pakolaisina, turvapaikanhakijoina ja perheenyhdistämisen kautta tulleiden ensimmäisen polven maahanmuuttajien näkemyksiä. Maahanmuuttajan mallitarinaa olisi mahdollista tutkia myös esimerkiksi työn vuoksi Suomeen tulleiden maahanmuuttajien tai toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajien näkökulmasta. Joltain osin mallitarina varmasti poikkeaisi tässä esitetystä, mutta löytyisikö eri mallitarinoille yhteisiäkin nimittäjiä? Samoin myös sukupolvien välisten suhteiden kohdalla tässä tutkimuksessa saavutetaan vain kapea-alainen otos maahanmuuttajataustaisia vanhempia. Erityisen kiinnostava kohde jatkotutkimukselle on toisen ja kolmannen polven näkemys perhesuhteisiin heidän saadessaan lapsia. Jäsenyisivätkö perhesuhteet samalla tavalla vieraan kautta myös kolmannen polven perhesuhteissa, vai näyttäytyykö kolmannelle polvelle valtakulttuurina jonkinlainen uusi, kolmas kulttuuri? Maahanmuuttajataustaisen väestön kasvun jatkuminen tarjoaakin runsaasti jatkotutkimuskohteita maahanmuuttoa ja sukupolvia tarkasteleville tutkimuksille.

Lähteet

Aallas, Esa (1991) Somalishokki. Helsinki: Suomen pakolaisapu.

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Al-Ali, Nadjé & Koser, Khalid (2002) Transnationalism, International Migration and Home. Teoksessa Nadjé Al-Ali & Khalid Koser (toim.) *New Approaches to Migration?: Transnational Communities and the Transformation of Home*. London: Routledge, 1-14.

Alitolppa-Niitamo, Anne & Ali, Abdullahi (2001) Somalidiaspora Suomessa - muutoksia, haasteita ja haaveita. Teoksessa Annika Forsander, Elina Ekholm & Petri Hautaniemi (toim.) *Monietnisyyks, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Palmenia-kustannus, 134-148.

Alitolppa-Niitamo, Anne (2003) Liminaalista jäsenyyteen? Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä: etnisyyks, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura, 17-32.

Alitolppa-Niitamo, Anne (2005) Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.) *Olemme muuttaneet*. Helsinki: Väestöliitto, 37-52.

Alitolppa-Niitamo, Anne (2010) Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Hakapaino, 45-64.

Andrews, Molly (2004) Counter-Narratives and the Power to Oppose. Teoksessa Michael Bamberg & Molly Andrews (toim.) *Considering Counter-Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense*. Amsterdam: Benjamins cop, 1-6.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Bamberg, Michael (2004) Considering Counter-Narratives. Teoksessa Michael Bamberg & Molly Andrews (toim.) *Considering Counter-Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense*. Amsterdam: Benjamins cop, 351-371.

Barth, Fredrik (1982) Introduction. Teoksessa Fredrik Barth (toim.) *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget, 1-37.

- Basch, Linda & Glick Schiller, Nina & Szanton Blanc, Cristina (1995) Nations Unbound. Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States. Luxembourg: Gordon and Breach.
- Baumrind, Diana (1971) Current Patterns of Parental Authority. *Developmental Psychology Monograph* 4 (1), 1-103.
- Beck, Ulrich (2000) *What is Globalization?* Cambridge: Polity Press.
- Berry, John W. (1997) Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*: 46 (1) 5-34.
- Berry, John W. & Phinney, Jean S. & Sam, David L. Vedder, Paul (2006) (toim.) *Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts*. Mahwah (N.J.) Lawrence Erlbaum.
- Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (2002) Transnational Families in the Twenty-first Century. Teoksessa Deborah Bryceson & Ulla Vuorela (toim.) *The Transnational Family: New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg, 3-30.
- Castles, Stephen & Miller, Mark J. (1993) *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. London: Macmillan.
- Cohen, Robin (1999) *Global Diasporas: An Introduction*. London: UCL Press.
- Dahlgren, Susanne (1999) Islamilaisen naiskuvan monet tulkinnat. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Tampere: Vastapaino, 87-110.
- Douglas, Mary (2000) *Puhtaus ja vaara: ritualistisen rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Eriksen, Thomas Hylland (2004) *Toista maata?: johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsander, Annika (2001) Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Annika Forsander, Elina Ekholm & Petri Hautaniemi (toim.) *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Palmenia-kustannus, 31-56.
- Forsander, Annika & Ekholm, Elina & Hautaniemi, Petri (2001) (toim.) *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Palmenia-kustannus.

- Forsberg, Hannele (2003) Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 7-15.
- Goulbourne, Harry & Reynolds, Tracey & Solomos, John & Zontini, Elisabetta (2010) Transnational Families: Ethnicities, Identities and Social Capital. London: Routledge.
- Haikkola, Lotta (2010) Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokittelussa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Hakapaino, 219-238.
- Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (2003) Kulttuuri, paikka ja identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Erilaisuus. Jyväskylä: Gummerus, 85-128.
- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009) Ovien availua. Teoksessa Päivi Harinen, Veronika Honkasalo, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Ovet auki!: Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, 5-21.
- Harinen, Päivi & Suurpää, Leena (2003) Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä: etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura, 5-13.
- Hautaniemi, Petri (2001) Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Annika Forsander, Elina Ekholm & Petri Hautaniemi (toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus, 11-30.
- Heikkinen, Hannu L.T. (2007) Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 142-158.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu: temahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hoikkala, Tommi (1993) Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus?: aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Huttunen, Laura (2002) Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. Helsinki: Hakapaino.

- Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 134-154.
- Huttunen, Laura (2005) Etnisyys. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 117-160.
- Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 16-40.
- Hyvärinen, Matti (2004) Narratologia ja kerronnallinen käänne. Avain 1, 52-59.
- Hägg, Samuli (2010) Narratologisten käsitteiden soveltaminen kulttuurintutkimuksessa. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) Vaeltavat metodit. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura, 117-137.
- Hänninen, Vilma (1999) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Högbacka, Riitta (2009) Ikioma lapsi vieraasta maasta: yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptiopeheissä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 162-190.
- Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, Riitta (2009) Vieras perheessä: suhteen hahmotus. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 11-31.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus 9-19.
- Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus 20-32.
- Kautto, Virpi (2009) Ootsä mun kaa? Ystävyys monikulttuuristen nuorten arjessa. Teoksessa Päivi Harinen, Veronika Honkasalo, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Ovet auki!:

Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, 62-75.

Ketokivi, Kaisa (2009) Torjuttu autonomia: lapsuudenperheen vieraantuneet siteet ja aikuisten lasten vaihtoehtoiset elämänpolut. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 32-62.

Kinnunen, Virpi (2000) Iranista Turkuun. Teoksessa Tuula Sakaranaho & Heikki Pesonen (toim.) Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 76-102.

Korpela, Mari (2009) More Vibes in India: Westerners in Search of a Better Life in Varanasi. Tampere: Tampere University Press.

Kujala, Tiina (2007) Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa Eija Syrjäläinen, Ari Eronen & Veli-Matti Värri (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press, 13-39.

Kwak, Kyunghwa (2003) Adolescents and Their Parents: A Review of Intergenerational Family Relations for Immigrant and Non-Immigrant Families. Human Development Vol. 46, 115-136.

Köbl, Carlos (2004) Blame it on Psychology? Teoksessa Michael Bamberg & Molly Andrews (toim.) Considering Counter-Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense. Amsterdam: Benjamins cop, 27-32.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. Viitattu 29.2.2012.

Lepola, Outi (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Liebkind, Karmela (1994) Maahanmuuttajat: kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Liebkind, Karmela (2000) Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, 13-27.

Liebkind, Karmela & Jasinskaja-Lahti, Inga (2000) Nuorten maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, 112-123.

Litja, Jukka-Pekka (2009) Kulttuurinen identiteetti pelivälineenä. Teoksessa Päivi Harinen, Veronika Honkasalo, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Ovet auki!: Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, 49-61.

Löytty, Olli (2005) Johdanto: Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa Olli Löytty (toim.) Rajanylityksiä: tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus, 7-24.

Marjeta, Maarit (2001) Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa: somalialaisnuoret, perhe ja muutos. Joensuu: Joensuu University Press.

Martikainen, Tuomas & Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko (2006) Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Hakapaino, 9-41.

Martikainen, Tuomas (2008) Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupolvisuus. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. 2. muuttamaton painos. Helsinki: Väestöliitto, 38-67.

Martikainen, Tuomas & Gola, Lalita (2008) Intian niemimaalta muuttaneiden naisten käsityksiä perheestä ja sukupuolirooleista. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. 2. muuttamaton painos. Helsinki: Väestöliitto, 88-104.

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (2008) Maahanmuuttajanaiset: käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. 2. muuttamaton painos. Helsinki: Väestöliitto, 15-37.

Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (2010) Johdanto. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Hakapaino, 9-43.

Massey, Doreen (2003) Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Eri-ilaisuus. Jyväskylä: Gummerus, 51-83.

Mohanty, Chandra Talpade (1999) *Lännen silmien alla. Feministinen tutkimus ja kolonialistiset diskurssit*. Suomentanut Jyrki Vainonen. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Tampere: Vastapaino, 231-273.

Nassehi-Behnam, Vida (2010) *Iranians in Britain*. Teoksessa Haideh Moghissi & Halleh Ghorashi (toim.) *Muslim Diaspora in the West: Negotiating Gender, Home and Belonging*. Farnham: Ashgate, cop, 73-90.

Nätkin, Ritva (2009) *Alkoholiongelmainen perheessä – vieras ja sopimaton*. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 63-82.

Oksanen, Saara (2010) *Nuoret somalinaiset sukupuolen ja etnisyyden rajoja etsimässä*. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Hakapaino, 239-256.

Paananen, Seppo (2002) *Maahanmuuttajien hyvinvointi*. Teoksessa Outi Lepola (toim.) *Kotomaana Suomi: kertomuksia maahanmuutosta 1999-2001*. Helsinki: Työministeriö, 184-189.

Peltola, Marja (2010) *Ulossuljettu keskiluokka? Maahanmuuttajataustaiset nuoret, perhe ja yhteiskunnallinen asema*. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Hakapaino, 66-83.

Pentikäinen, Marja (2005) *Loputon matka: vietnamilaisten ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta*. Helsinki: Työministeriö.

Phinney, Jean S., Berry, John W., Vedder, Paul, Liebkind, Karmela (2006) *The Acculturation Experience: Attitudes, Identities and Behaviors of Immigrant Youth*. Teoksessa John W. Berry, Jean S. Phinney, David L. Sam & Paul Vedder (toim.) *Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts*. Mahwah (N.J.) Lawrence Erlbaum 71-116.

Phinney, Jean S & Vedder, Paul (2006) *Family Relationship Values of Adolescents and Parents: Intergenerational Discrepancies and Adaptation*. Teoksessa John W. Berry, Jean S. Phinney, David L. Sam & Paul Vedder (toim.) *Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts*. Mahwah (N.J.) Lawrence Erlbaum, 167-184.

- Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative Configuration in Qualitative Analysis. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) *Life History and Narrative*. London: Falmer Press, 5-23.
- Portes, Alejandro (1997) Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. *International Migration Review* 31 (4), 799-825.
- Portes, Alejandro & Rumbaut, Ruben G. (2001) *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. Berkeley: University of California Press; New York: Russell Sage Foundation, cop.
- Proulx, Christine M. & Helms, Heather M. (2008) Mother's and Father's Perceptions of Change and Continuity in Their Relationships With Young Adult Sons and Daughters. *Journal of Family Issues* 29 (2), 234-261.
- Puuronen, Vesa (2006) Näkökulmia etnisten suhteiden tutkimukseen Suomessa. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: Hakapaino, 42-54.
- Pyykkönen, Miikka (2003) Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta. Teoksessa Miikka Pyykkönen (2007) *Järjestäytyvät diasporat: etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 89-120.
- Pyykkönen, Miikka (2007) *Järjestäytyvät diasporat: etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämähallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 56-73.
- Rastas, Anna (2005) Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 78-102.
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Redfield, Robert & Linton, Ralph & Herskovits, Melville J. (1936) Memorandum for the Study of Acculturation. *American Anthropologist, New Series* 38 (1), 149-152.

Ritala-Koskinen, Aino (2009) Kuinka uusperhe kesytetään? Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 128-145.

Ruotsala, Pia (2006) Arabiäitien matkassa. Helsinki: Suomen lähetysseura.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22-56.

Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004) Sosiologia. Helsinki: WSOY.

Sacks, Harvey (1992) On Doing Being Ordinary. Teoksessa J.M. Atkinson & John Heritage (toim.) Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis. London: Macmillan, 413-429.

Safran, William (1990) Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. *Diaspora* 1 (1), 83-99.

Sevon, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Eija Sevon & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia University Press, 13-26.

Sunier, Thijl (2010) Styles of Religious Practice: Muslim Youth Cultures in Europe. Teoksessa Haideh Moghissi & Halleh Ghorashi (toim.) Muslim Diaspora in the West: Negotiating Gender, Home and Belonging. Farnham: Ashgate, cop, 125-138.

Tiilikainen, Marja (2003) Arjen Islam: somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna (2005) Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9-21.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Vertovec, Steven & Cohen, Robin (2002) Introduction: Conceiving Cosmopolitanism. Teoksessa Steven Vertovec & Robin Cohen (toim.) Conceiving Cosmopolitanism: Theory, Context and Practice. Oxford: Oxford University Press, 1-24.

Vertovec, Steven (2009) Transnationalism. London: Routledge.

Vuorela, Ulla (1999) Postkoloniaali ja kolmannen maailman feminismit. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia. Tampere: Vastapaino, 13-37.

Vuorela, Ulla (2002) *Transnational Families: Imagined and Real Communities*. Teoksessa Deborah Bryceson & Ulla Vuorela (toim.) *The Transnational Family: New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg, 63-82.

Vuori, Jaana (2003) *Äitiyden ainekset*. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 39-63.

Vuori, Jaana (2007) *Perheen nimissä: maahanmuuttajien opastusta tasa-arvoon*. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 129-168.

Wahlbeck, Östen (1999) *Kurdish Diasporas: A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities*. Basingtoke: Macmillan.

Young, Iris Marion (1990) *Justice and the Politics of Difference*. Princeton (N.J.): Princeton University Press, cop.

Yuval-Davis, Nira (1997) *Gender & Nation*. London: Sage.

Liitteet

Liite 1. Haastattelusopimus

HAASTATTELUSOPIMUS OPINNÄYTETYÖN AINEISTON KERÄÄMISTÄ VARTEN

Olen tekemässä sosiaalipolitiikan alan pro gradu -tutkielmaa Tampereen yliopistossa yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä. Tutkimuksen aiheena on maahanmuuttajaperheiden vanhempien näkökulma sukupolvien välisiin suhteisiin.

Pro gradu -tutkielmaani varten haastattelen maahanmuuttajaperheiden vanhempia. Kaikki haastattelut ovat luottamuksellisia ja niitä käytetään vain tutkimustarkoituksessa. Tutkimuksen teossa noudatetaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisia toimintatapoja.

Haastattelut nauhoitetaan, jotta kaikki tieto saadaan talteen. Haastattelut kirjoitetaan nauhalta puhtaaksi ja tiedostot säilytetään luottamuksellisesti. Tiedostoissa ei näy haastateltavan tunniste- ja henkilötietoja. Tutkimuksessa haastateltavan nimi ei tule esiin ja haastateltavien henkilöllisyys pyritään häivyttämään mahdollisimman hyvin.

Tampereella 27.4.2011

Pia Aaltonen

Haastateltavan allekirjoitus

Pia.Aaltonen@uta.fi

Liite 2. Haastatteluteemat

Taustatiedot ja perhe

Perheenjäsenet, ikä, kotimaa, äidinkieli, koulu/työ.

Perheen sopeutuminen Suomeen

Milloin tullut Suomeen, miten sopeutuminen on sujunut. Mikä on ollut helppoa ja mikä vaikeaa? Onko tilanne ollut samanlainen kaikille perheessä?

Kulttuurierot

Onko havaittavissa kulttuurieroja, millaisia? Perhekulttuurin erot? Onko kulttuurieroihin suhtautuminen erilaista eri perheenjäsenille? Miten eroja käsitellään perheessä? Miten omaa kulttuuria pidetään yllä perheessä?

Identiteetti

Kokevatko lapset itsensä suomalaisiksi? Onko asiasta keskusteltu, onko perheenjäsenten välillä eroja? Miten identiteetti ilmenee, miten sitä tuodaan esiin? Millainen suhde lapsilla on vanhempien kotimaahan?

Erilaisuus

Millainen maa Suomi on maahanmuuttajille? Onko erilaisuudesta jotain hyötyä tai haittaa lapsille? Ovatko lasten ystävät ja perheen tuttavat enimmäkseen suomalaisia vai maahanmuuttajia? Miten suhtaudut lasten ystäväpiiriin?

Perhe-elämä

Millaisia vaikutuksia maahanmuutolla on ollut perheelle? Miten on vaikuttanut vanhemmuuteen tai perheen sisäisiin suhteisiin? Mitkä asiat ovat olleet vaikeita ja mitkä helppoja? Oma tukiverkosto?

Tulevaisuus

Millaisena näet lastesi tulevaisuuden? Mitä asioita haluaisit heille tulevaisuudessa, mitä et?

Lopuksi

Vapaa sana, onko jotain tärkeää unohtunut mistä haluaa puhua?

Liite 3. Haastateltavat

Haastateltavista on eritelty etnisyys, lapset ja lasten iät sekä Suomessa asuttu aika. Haastateltavat ovat lähtöisin Somaliasta, Irakista, Iranista, Azerbaidzanista sekä Venäjältä.

H1) Nainen, azeri. Tyttö 15-v ja poika 5-v. Suomessa 5 vuotta.

H2) Nainen, kurdi. Pojat 19-v, 17-v ja 14-v sekä tyttö 8-v. Suomessa 18 vuotta.

H3) Nainen, venäläinen. Tytöt 10-v ja 1-v sekä poika 7-v. Suomessa 2 vuotta.

H4) Nainen, kurdi. Tytöt 17-v ja 11-v sekä pojat 7-v ja 2-v. Suomessa 15 vuotta.

H5) Nainen, kurdi. Pojat 8-v ja 5-v. Suomessa 8 vuotta.

H6) Nainen, somali. Tytöt 19-v, 15-v, 9-v ja kaksostytöt 4-v sekä pojat 13-v ja 6-v. Suomessa 10 vuotta.

H7) Nainen, iranilainen. Poika 18-v ja tyttö 13-v. Suomessa 5 vuotta.

H8) Mies, somali. Tytöt 15-v, 13-v ja 9-v sekä poika 12-v. Suomessa 19 vuotta.

H9) Nainen, kurdi. Tytöt 16-v, 11-v sekä pojat 7-v. ja 2-v.

H10) Mies, arabi. Poika 11-v ja kaksospojat 6-v sekä tyttö 9-v. Suomessa 15 vuotta.